

”Suomen mentävä Euroopan tahtiin”

Jalkapallo, fanius ja narratiivit osana globalisaatiota
– analyysi maajoukkuekirjoittelusta 1990–2019

Lauri Kervinen

Pro gradu -tutkielma
Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
Talous- ja sosiaalihistoria

Toukokuu 2020

Tiedekunta/Osasto Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos/Institution– Department
Tekijä/Författare – Author Lauri Kervinen		
Työn nimi / Arbetets titel – Title ”Suomen mentävä Euroopan tahtiin” Jalkapallo, fanius ja narratiivit osana globalisaatiota – analyysi maajoukkuekirjoittelusta 1990–2019		
Oppiaine /Läroämne – Subject Talous- ja sosiaalhistoria		
Työn laji/Arbetets art – Level Pro gradu	Aika/Datum – Month and year Toukokuu 2020	Sivumäärä/ Sidoantal – Number of pages 112 + 8
Tiivistelmä/Referat – Abstract <p>Tässä tutkimuksessa havainnoin suomalaisessa yhteiskunnassa, identiteeteissä, narratiiveissa ja journalismissa 1990–2010 - luvuilla tapahtuneita muutoksia Suomen miesten jalkapallomaajoukkuetta käsitelleen mediakirjoittelun kautta.</p> <p>Urheilu- tai menestyshulluksi kuvailtu suomalainen kansakunta on kansainvälisessä vertailussa poikkeava, sillä jalkapallo ei ole kaikilla mittareilla mitattuna maan suurin ja suosituin laji. Suomalaisen jalkapallon ja ennen kaikkea miesten maajoukkueen tarina on tarina pettymyksistä ja epäonnistumisista. Narratiivi maajoukkueen ympärillä on perustunut kiroukseen ja ikuisen alisuoriutumiseen. Menestyksen puutteesta huolimatta laji on kuitenkin – enenevissä määrin – liikuttanut suuria kansanjoukkoja ja noussut alati kasvavan väestönsosan intohimojen ja kulutuksen kohteeksi.</p> <p>Tutkimuksessani havainnoin diskurssianalyysin keinoin suomalaismediaa, tarkemmin suurta päivälehteä Helsingin Sanomia ja urheilun aikakauslehti Urheilulehteä sen edeltäjiineen. Tarkastelen median diskursseja ja havainnoin muutoksia, mitä tulee muun muassa suhtautumiseen jalkapalloon ja jalkapallomaajoukkueeseen, sille asetettuihin odotuksiin ja sen otteluita seuraavaan yleisöön sekä kannattajiin. Lisäksi tarkastelen suomalaisen urheilujournalismin muutosta sekä yleisempiä ja laajempia narratiiveja kansallisesta identiteetistä ja erilaisuudesta sekä muista yhteiskunnallisista teemoista.</p> <p>Tutkimukseni osoittaa, että kuluneiden kolmen vuosikymmenen aikana suomalaisessa journalismissa ja sen edellä mainituista teemoista välittämässä kuvassa on tapahtunut merkittäviä muutoksia. Suomalaisessa yhteiskunnassa on ollut käynnissä kansainvälisessäkin tutkimuksessa havaittu jalkapalloistuminen. Jalkapallomaajoukkueeseen kohdistuva kiinnostus ja mediajulkisuus on lisääntynyt ja muuttunut globaaleja trendejä vastaavammaksi. Myös muita, globaaleja trendejä vastaavia kehityskulkuja on esiintynyt. Suomalaisen jalkapalloyleisön kulutusvalinnat ja käytös ovat muuttuneet, samoin median ja tapahtumajärjestäjien käsitys ihannefanidesta eli suhtautuminen aktiiviseen ja intohimoiseen mukana elämiseen urheilutapahtumissa.</p> <p>Myös kansallisessa identiteetissä ja sitä luovassa narratiivissa on ainakin kansallisen jalkapalloidentiteetin osalta tapahtunut muutoksia. Kansainvälisissäkin esimerkeissä kuvatuin tavoin on narratiivi häviämisestä ja ikuisesta pettymyksestä muuttunut uskoksi ja toivoksi. Myös journalismi on kaiken kaikkiaan muuttunut urheiluaktin kuvailusta syvällisempään analyysiin ja kantaaottavuuteen.</p> <p>Vaikka havainnoimani kehityskulut ja muutokset monin paikoin vastaavatkin kansainvälisessä tutkimuksessa esitettyjä esimerkkejä, on niissä myös paljon kansallisia erityispiirteitä. Näitä ovat muun muassa ihannefaniuden muutos, joka on tapahtumajärjestäjien ja median sijaan lähtöisin katsojista itsestään. Myös yhteiskunnan jalkapalloistumisen ja narratiivin muutoksen taustalla olevat tekijät poikkeavat kansainvälisistä esimerkeistä, sillä kehitys on alkanut jo huomattavasti ennen maajoukkueen hiljattaista menestystä.</p>		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords jalkapallo, jalkapallokulttuuri, kannattajuus, ihannefanius, fanius, identiteetit, globalisaatio, narratiivit, jalkapalloistuminen, mediaurheilu		

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	1
2. Teoreettinen viitekehys	6
2.1. Fanius, globalisoituva jalkapallo ja jalkapalloistuva yhteiskunta	6
2.2. Median jalkapallonarratiivi kansallisen identiteetin rakentajana.....	11
2.3. Suomalainen jalkapallo: vuosisatainen pettymysten saaga?	13
2.4. Mediaurheilu ja urheilujournalismi	16
3. Tutkimuksen toteutus	19
3.1. Menetelmät.....	19
3.2. Aineistot	21
3.3. Keskeiset käsitteet ja lyhenteet	23
4. Analyysi – ilmiöitä ja muutoksia.....	24
4.1. Suomen jalkapallomaajoukkue karsinnoissa 1990–2019	24
4.2. Jalkapallomaajoukkue (ihanne)faniuden ja kulutuksen kohteena.....	25
4.2.1. Maajoukkueen markkinavaltit: vastustajista ja säästä Litmaseen, tuloksiin ja omaan joukkueeseen.....	26
4.2.2. Hautajaistunnelmista öykkäreihin ja maailman parhaisiin faneihin: suomalainen jalkapalloyleisö ja ihannefanius	36
4.3. Narratiivi Suomesta, maajoukkueesta ja suomalaisesta jalkapallosta	60
4.3.1. Maajoukkueen merkillinen kiros: taikausko ja kiros maajoukkuekirjoittelussa	61
4.3.2. Kai nämä elementit Suomestakin löytyvät: pessimismi, vähättely ja halventaminen maajoukkueuutisoinnissa	67
4.3.3. Unelma EM-turnauksesta puhkesi: narratiivi luovuttamisesta.....	70
4.3.4. Monsieur Houllier, mitä Suomelta mielestänne puuttuu?	81
4.3.5. Oikotietä ammattilaiseksi	82
4.3.6. Tira-misuja ja karvaisia naisia: eksoottinen toiseus ja arvohierarkiat maajoukkueuutisoinnissa	85
4.3.7. Luvun lopuksi: narratiivit ja heikko kansallinen itsetunto	92
4.5. Moottoriksi Litmasen tilalle: suomalaisen jalkapallojournalismin muutos yksilöurheilusta lajianalyysiin	93
5. Johtopäätökset.....	104
6. Epilogi	112
7. Lähteet ja kirjallisuus	
8. Liitteet	

1. Johdanto

”Suomen mentävä Euroopan tahtiin”, siteerasi Veikkaaja-lehti Suomen jalkapallomaajoukkueen silloista päävalmentajaa Tommy Lindholmia otsikossaan tammikuussa 1994.¹ Eurooppalaisen tason ja kansainvälisten arvoturnausten saavuttaminen onkin ollut suomalaisen jalkapallon suuri tavoite ja haave jo vuosikymmeniä, mutta suurin menestys on ainakin miesten osalta jäänyt saavuttamatta. Marraskuussa 2019 Suomen miesten A-maajoukkue varmisti toisen sijan EM-karsintalohko F:ssä ja selviytyi näin, ensimmäistä kertaa, kesällä 2020 järjestettäviin Euroopan jalkapalloliiton UEFA:n Euroopan mestaruuskilpailuihin. Koronaviruspandemian seurauksena kisat siirtyvät kuitenkin vuodelle 2021.²

Suomi on eurooppalaisella ja maailmanlaajuisellakin mittakaavalla sangen poikkeuksellinen valtio. Siinä missä lähes koko Euroopassa ja valtaosassa muutakin maailmaa jalkapallo on perinteisesti ollut suosituin urheilulaji niin yleisön kiinnostuksessa kuin vaikkapa taloudellisessa merkityksessä mitattuna, on Suomessa asia perinteisesti ollut toisin.³ Harrastajamäärältään jalkapallo on toki Suomessakin ollut merkittävin laji jo hyvän aikaa.⁴ Harrastajamäärästä poiketen esimerkiksi yleisömäärissä ja sponsorituloissa jääkiekko on edellä.⁵ Syytä vaiko seurausta, mutta kuten todettua, miesten maajoukkueen urheilullisen menestyksen osalta Suomi on ollut heikko. Urheilusanomien jalkapallotoimittaja Saku-Pekka Sundelinin vuonna 2016 tekemien laskelmien mukaan Suomi on Luxemburgin ohella se maa, joka on pisimpään eurooppalaisista maajoukkueista pyrkinyt karsinnoista jalkapallon arvokisoihin siinä kuitenkaan onnistumatta – vuosien 1939 ja 2016 välillä yhteensä 31 kertaa.⁶ Myös esimerkiksi harrastajamäärään, asukaslukuun, kansainvälisillä kentillä pelaaviin pelaajiin ja rankingsijoihin suhteutettuna Suomen on todettu olevan Euroopan suurimpia jalkapallomaita, joka ei ole koskaan selviytynyt miesten lopputurnaukseen.⁷

Jalkapalloilu on globaali kulttuuri-ilmiö. Se on harrastetuin urheilulaji valtaosassa Euroopan, Latinalaisen Amerikan, Aasian ja Afrikan maista. Sen kulttuurinen ja jopa poliittinen merkitys on

¹ Veikkaaja 17.1.1994.

² <https://www.uefa.com/uefaeuro-2020/news/025b-0ef35fa07210-adb80b5eb2e7-1000--uefa-postpones-euro-2020/>, Uefa, 17.3.2020.

³ Esim. Laine 2011, 121.

⁴ Kumpulainen 2014, 8.

⁵ Esim. Kananen 2019, 70.

⁶ Urheilusanomat 5.10.2016.

⁷ Urheilulehti 9.10.2019.

omaa luokkaansa verrattuna muihin urheilumuotoihin.⁸ Vares on puolestaan luonnehtinut jalkapallon ja yhteiskunnan välillä vallitsevan vuorovaikutuksen ja symbioosin, jossa yhteiskunta vaikuttaa jalkapalloon – ja jalkapallo yhteiskuntaan.⁹ Kansainvälinen jalkapalloliitto FIFA tapaa Manzenreiterin mukaan¹⁰ puolestaan muistuttaa, että sillä on enemmän jäsenmaita kuin Yhdistyneillä kansakunnilla – tällä hetkellä yhteensä 211¹¹. Kaikesta huolimatta jalkapallon kasvu nykymuotoiseksi ylikansalliseksi ilmiöksi on kuitenkin tapahtunut vasta viime vuosikymmeninä.¹² Aiemmin jopa halveksutusta työväenluokan lajista on syntynyt maailmanlaajuinen ”salonkikelpoinen, perhekatsojuudelle, luksusaitioille ja kalliille lipuille sopiva formaatti”¹³ ja yksi populaarikulttuurin kansainvälisimmistä ilmentymistä¹⁴. Jalkapallon yhteiskunnallisten linkkien on todettu voimistuneen, ja ”yhä useampi intellektuellikin seuraa ja fanittaa jalkapalloa häpeilemättä”.¹⁵ Mikään muu urheilulaji ei ole myöskään ollut yhtä tärkeässä roolissa kuin jalkapallo, mitä tulee kansallisen identiteetin rakentamiseen ja kansallisten narratiivien luomiseen.¹⁶ Urheilutoimittaja ja -historioitsija Juha Kanerva toteaaakin suomalaisen jalkapalloilun satavuotisjuhlatoiminnassa Rakas jalkapallo suomalaisen jalkapallon olevan samanaikaisesti sekä kotikutoista että jatkuvasti ulkomaisten vaikutteiden muokkaamaa.¹⁷

Suomalaisia on luonnehdittu urheiluhulluksi kansaksi. Urheilu ja siinä menestyminen on ollut merkittävä kansallistunteen luoja. Suomalaisten urheiluhulluutta on kuitenkin kyseenalaistettu, ja epäilty, että sanottu hulluus kohdistuu lähinnä menestykseen.¹⁸ Jalkapallon kaltaisessa maailmanlaajuisessa valtalajissa pienen maan lienee sangen epärealistista haaveilla vaikkapa maailmanmestaruudesta, mutta empiirisesti arvioituna laji on menestyshullussa Suomessakin nousussa myös muillakin osa-alueilla kuin vain harrastajamäärässä. Suomen miesten jalkapallomaajoukkueen syksyllä 2019 saavuttama historiallinen paikka vuoden 2021 EM-kisoihin voi tulevaisuudessa näyttäytyä merkittävänä merkkipaaluna matkalla kohti valtakunnan ykköslajin asemaa, mutta kehitys tapahtuu pitkillä aikaväleillä.

Globalisoitumisen ja kansainvälisten vaikutteiden ohella jalkapallon yhteiskunnallista merkitystä ja sen muutosta käsiteltäessä on käytetty muun muassa englantilaisen kulttuurihistorian

⁸ Itkonen & Nevala 2007, 11-20.

⁹ Vares 2018a, 398.

¹⁰ Manzenreiter 2014, 193.

¹¹ <https://www.fifa.com/associations/>, FIFA, 2.5.2020.

¹² Itkonen & Nevala 2007, 11.

¹³ Kolamo 2018a, 33.

¹⁴ Itkonen & Nevala 2007, 131.

¹⁵ Vares 2018a, 399.

¹⁶ Quiroga 2011, 10.

¹⁷ Lautela ym. 2007, 11.

¹⁸ Esim. Kumpulainen 2014, 4.

professorin Dave Russellin esittelemää jalkapalloistumisen (*footballisation*) käsitettä. Tällä tarkoitetaan jalkapalloilun vähittäistä levittäytymistä yhteiskuntaan, mediaan ja kaiken kaikkiaan sellaisiin piireihin, joihin se ei aiemmin ole kuulunut.¹⁹

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on havainnoida muutoksia suomalaisessa jalkapallossa, jalkapallokulttuurissa, yhteiskunnassa ja urheilujournalismissa 1990-, 2000- ja 2010-luvuilla käyttäen aineistona kyseisten vuosikymmenien aikana mediassa maajoukkueuutisoinnin yhteydessä esiintyneitä diskursseja. Kyseisille vuosikymmenille leimallisia kehityskulkuja ovat olleet globalisoituminen ja Suomen poliittinen, taloudellinen ja kulttuurillinen lähentyminen Euroopan keskuksia. Tarkoituksenani on selvittää,

- 1) minkälaisia muutoksia suomalaisessa jalkapallossa ja yhteiskunnassa sekä jalkapalloa käsittelevässä narratiivissa on tapahtunut, ja ovatko nämä muutokset mahdollisesti osia laajemmista eurooppalaisista tai globaaleista kehityskuluista vai mahdollisesti suomalaisia erityispiirteitä.

Haluan lisäksi, mahdollisuuksien mukaan selvittää,

- 2) missä määrin jalkapallon asema ja suosio urheiluviihteenä Suomessa on muuttunut; ovatko suomalaisen jalkapalloyleisön koostumus, käytös ja kulutusvalinnat sekä toisaalta tapahtumajärjestäjien ja median käsitykset ihannefaniudesta²⁰ muuttuneet; sekä mistä mahdollinen muutos on lähtöisin.

Lisäksi, koska havainnointivälineenä on suomalainen media, lienee tarkoituksenmukaista havainnoida myös sitä,

- 3) minkälaisia muutoksia suomalaisessa urheilujournalismissa on tarkastelujakson aikana mahdollisesti tapahtunut.

Pyrin löytämään vastauksia näihin kysymyksiin Suomen miesten maajoukkueen ja sitä käsittelevän mediakirjoittelun kautta. Suomen miesten maajoukkue on kansallisella sekä kansainvälisellä tasolla Suomen ja suomalaisen jalkapallon lippulaiva. Miesten arvoturnaukset ja niiden karsinnat ovat maailman suurimpia ja seuratuimpia urheilutapahtumia. Esimerkiksi joka neljäs vuosi järjestettävät jalkapallon maailmanmestaruuskilpailut kokoavat television ääreen

¹⁹ Esim. Russell 2006, Horne & Manzenreiter 2007, Steen, Novick & Richards 2013.

²⁰ Mm. Sami Kolamon julkaisuissaan (Kolamo 2018a & Kolamo 2018b) käyttämä termi katsojasta, joka vastaa esim. tapahtumajärjestäjien ja median käsitystä ihanteellisesta faniudesta.

miljardeja ihmisiä kaikkialta maailmasta.²¹ Vaikka monin paikoin seurajoukkuejalkapalloilu on maajoukkueita suurempi ilmiö, on Suomessa miesten jalkapallomaajoukkue ylivoimaisesti seuratuin kotimainen jalkapallotuote. Tämän takia olenkin rajannut tutkimuksen käsittelemään miesten maajoukkueen virallisia karsintaotteluita Euroopan ja maailmanmestaruuskilpailuihin.

Media – tässä tutkimuksessa Helsingin Sanomat ja Urheilulehti edeltäjiineen – puolestaan paitsi kuvaa, myös rakentaa ympärillään olevaa yhteiskuntaa. Median tarjoama ja välittämä urheilu on merkittävä osa yhteiskunnallista elämää.²² Crolleyn ja Hardin mukaan jalkapallon sosioekonomisen aseman kohoaminen näkyy yhä lisääntyvänä mediahuomiona kyseiselle lajille.²³

Itkosen & al. mukaan urheilujulkisuus on yhteiskunnallinen ilmiö ja yhteisöllinen konstruktio, ”johon vaikuttavat taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät”.²⁴ Se elää ajassa ja kuvastaa ympäröivän yhteiskunnan muutoksia. Urheilujulkisuutta on pidettävä aikaan ja sosiaaliseen tilaan kiinnittyneenä. Se on sidoksissa yhteiskunnan kulloiseenkin kehitysvaiheeseen: globalisoituneessa maailmassa urheilujulkisuus on kansalliset rajat ylittävää kansainvälistä viihdettä. Suomalainen urheilujulkisuus on elänyt siirtymän itsenäisyyden alkuvuosien juoksijasankareista joukkueurheiluun ja edelleen kansainvälisempään, median kautta seurattavaan urheilukulutukseen.²⁵ Laine puolestaan toteaa, että elämme postmodernin mediaurheilun aikaa. Median kasvava mielenkiinto kuvastaa urheilulajien merkitystä, ja koko mediaurheilun kenttä on vahvasti linkittynyt muuhun kulttuuriin ja yhteiskuntaan.²⁶

Median urheiluseurannan laajuus ja syvyys perustuvat kolmeen tekijään. Selittäviä syitä ovat luonnollisesti kunkin lajin menestys ja kilpailutilanne, mutta ennen kaikkea suuren yleisön kiinnostus²⁷. Tästä syystä median kullekin lajille – tämän tutkimuksen tapauksessa jalkapallolle ja tarkemmin jalkapallomaajoukkueelle – annetun palstatilan määrä ja laatu kertovat myös lajin ja joukkueen yleisemmästä yhteiskunnallisesta asemasta ja sen muutoksesta. Näin voitaneenkin tulkita, että jos kirjoittelu jalkapallosta ja tässä tapauksessa jalkapallomaajoukkueesta lisääntyy ja muuttuu, kertoo se laajemmin jalkapallon ja spesifimmin jalkapallomaajoukkueen yhteiskunnallisen merkityksen ja aseman noususta ja muutoksesta.

²¹ Itkonen & Nevala 2007, 131.

²² Kolamo 2018a; Itkonen & Nevala 2007.

²³ Crolley & Hand 2006.

²⁴ Itkonen ym. 2008, 33.

²⁵ Itkonen ym. 2008, 25-33.

²⁶ Laine 2011, 43-44.

²⁷ Laine 2011, 120; Itkonen ym. 2008, 10-11.

Laineen mukaan suomalaisen urheilujulkisuuden airuina ovat toimineet ensin yleisurheilu ja maastohiihto, sekä sittemmin jääkiekko. Laine nostaa jääkiekon nousun taustatekijöiksi vuoden 1965 MM-kotikisat, jäähallirakentamisen ja myöhemmin saavutetun menestyksen, kuten ensimmäisen maailmanmestaruuden vuodelta 1995. Oma merkityksensä on kirjoittajan mukaan myös yleisemmällä viihde- ja massakulttuurin läpimurrolla Suomessa.²⁸

Hypoteesinani oletan, että Suomessa on tarkasteluajanjakson kolmen vuosikymmenen aikana tapahtunut muutoksia, jotka vastaavat myös muualla Euroopassa ja maailmassa tapahtuneita kehityskulkuja. Oletan, että jalkapallon suosio suuren yleisön viihteenä ja seurannan sekä intohimojen kohteena on kasvanut, ja siten muuttanut suomalaisen urheilukulutuksen kenttää muuta Eurooppaa vastaavammaksi, mutta kehityksessä on ollut havaittavissa myös paikallisia erityispiirteitä. Uskon lisäksi, että suomalaisessa mediassa esiintyvä narratiivi suomalaisesta maajoukkuejalkapallosta on muuttunut kertomuksesta kirouksesta ainakin jonkinasteiseksi tarinaksi ylpeydestä ja sankaruudesta. Oletan myös, että suomalainen urheilumedia on muuttunut. Urheilujournalismin on perinteisesti luonnehdittu olevan kaavamaista, pinnallista ja yksilökeskeistä.²⁹ Omiin empiirisiin havaintoihini perustuen uskon, että myös suomalainen urheilujournalismi on muuttunut asiantuntevammaksi, analyyttisemmäksi, syvällisemmäksi ja kantaaottavammaksi.

²⁸ Laine 2011, 124-126.

²⁹ Pänkäläinen, 1998.

2. Teoreettinen viitekehys

Tämän tutkimuksen teoreettinen viitekehys perustuu neljään laajempaan osa-alueeseen, joita esittelen seuraavissa neljässä alaluvussa. Nämä osa-alueet pohjautuvat kansainvälisessä ja kotimaisessa tutkimuksessa havaitsemiini jalkapallon ja yhteiskunnan suhteita tutkiviin teorioihin. Ensimmäisessä alaluvussa esittelen jalkapallon globalisoitumista, yhteiskunnan jalkapalloistumiseksi³⁰ kutsuttua ilmiötä sekä ajatusta ihannefaniudesta. Toisessa alaluvussa puolestaan tarkastelen jalkapallon ympärille rakentuvien narratiivien ja kansallisten identiteettien tutkimusta. Kolmas alaluku käsittelee yleisemmin suomalaisen jalkapallon historiaa ja siihen liittyvää tutkimusta. Neljännessä ja viimeisessä alaluvussa teen havaintoja suomalaisesta urheilu- ja jalkapallojournalismista ja niihin keskittyneestä aiemmasta tutkimuksesta.

2.1. Fanius, globalisoituva jalkapallo ja jalkapalloistuva yhteiskunta

Kiinteänä osana yhteiskunnallista urheilu- ja viihdekulttuuria jalkapallo ei ole erillinen kansainvälisistä virtauksista. Itkonen ja Nevala luonnehtivat nykyistä jalkapalloilua sanoilla globaali ja viihteellistynyt. Rahan merkityksen kasvu on muuttanut jalkapallon sosiaalista rakennetta. Jalkapallokatsumot ovat houkutteleet perinteisempien työväenluokkaisten katsojien lisäksi myös yhä enemmän keski- ja yläluokkaisia katsojia.³¹ Vaikka jalkapalloilu on globalisoitunutta, myös paikallinen kulttuuri elää edelleen vahvana. Jalkapallon voidaankin sanoa eriytyneen suureen ja pieneen, paikalliseen ja globaaliin.³² Lajin globalisoitumista ja keskiluokkaistumista on tutkittu niin keskuksissa eli perinteisemmissä jalkapallomaissa, kuten sen synnyinmaassa Englannissa, kuin periferioissakin, toisin sanoen vasta hiljan jalkapalloinnostuksensa saaneissa maissa, tässä esimerkkeinä Itä-Aasia ja Yhdysvallat.

John Horne ja Wolfram Manzenreiter tutkivat artikkelissaan *Globalised Football: Nations and Migration, the City and the Dream* jalkapallon suosion nousua Itä-Aasiassa. Kirjoittajien mukaan 1990- ja 2000-luvut olivat Kiinassa, Japanissa ja Etelä-Koreassa jalkapallon nousun aikaa.³³ Kyseiset valtiot olivat pitkään jalkapallon periferioita, niin vaikkapa pelaajien ja seurojen

³⁰ Russell 2007.

³¹ Itkonen & Nevala 2007, 18-19.

³² Itkonen & Nevala 2007, 19.

³³ Horne & Manzenreiter 2007, 561.

määrässä, maajoukkueiden menestyksessä, kuin yleisömäärissäkkin mitattuna.³⁴ Esimerkiksi toisen maailmansodan jälkeisen ajan Japanissa jalkapallo jäi pitkään pahasti amerikkalaistaustaisten yleisölajien, kuten baseballin jalkoihin.³⁵ Osana globalisoitumiskehitystä kyseisten valtioiden jalkapalloelämässä tapahtui kuitenkin merkittäviä muutoksia: maihin perustettiin seurajoukkueiden ammattilaisliigat, pelaajia alettiin värvätä kyseisistä maista Euroopan suursarjoihin ja maajoukkueet pääsivät osallistumaan arvokilpailuihin. Innokkaat ja värikkäät kannattajat täyttivät stadioneiden katsomot ja kaupunkien kadut ottelupäivinä, mikä lopullisesti osoitti jalkapallon juurtumisen osaksi paikallista kulttuuria.³⁶ Kirjoittajien mukaan jalkapallon lumo myöhemmässä modernissa perustuu osin sen kyvyille luoda yhteisöjä yksittäisille yksilöille urbaanissa ja anonyymissä maailmassa, ja toisaalta yksilöiden tahdolle löytää jatkuvuuden tunnetta ja paikallisia juuria vastauksena globalisaatiolle.³⁷

Globaalista luonteestaan huolimatta itäaasialaisessa jalkapallohurmoksessa on todettu myös sangen mielenkiintoisia paikallisia erityispiirteitä. Vesa Vares toteaa Etelä-Koreassa ja Japanissa järjestetyn jalkapalloyleisölle kursseja, ”joissa oli neuvottu, missä kohtaa peliä piti innostua kuinkakin paljon”.³⁸ Tämä on herättänyt ihmetystä eurooppalaisissa seuraajissa, sillä perinteisestä näkökulmasta ”fanituksen on oltava aitoa”, eikä ketään voi ohjata fanitukseen ylemmän tahon käskemänä.³⁹ Edelliseen liittyy olennaisesti ihannefanin käsite, jota Sami Kolamo on käyttänyt julkaisuissaan. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi tapahtumajärjestäjän näkökulmasta ihanteellisesti käyttäytyvää ja toimivaa yleisön jäsentä, joka ”saapuu tapahtumapaikoille etukäteen virittäytyneenä ja osaa esiintyä odotusten mukaisesti eli kameroita ja toimittajia miellyttävällä tavalla”.⁴⁰

Dave Russell puolestaan kirjoittaa artikkelissaan *Football, Football Everywhere: the 'Footballisation' of English Society from the 1990s* jalkapalloistumisesta eli englantilaisen yhteiskunnan murroksesta ja jalkapallon tunkeutumisesta yhä merkittävämmäksi osaksi sellaisia yhteiskunnallisia piirejä ja keskusteluita, joihin se ei aikaisemmin ole kuulunut.⁴¹ Russellin mukaan jalkapallo on muuttunut työväenluokan pelistä koko kansakunnan intohimoksi. Osana

³⁴ Horne & Manzenreiter 2007, 561.

³⁵ Manzenreiter 2014, 196.

³⁶ Horne & Manzenreiter 2007, 561-563.

³⁷ Horne & Manzenreiter 2007, 574.

³⁸ Vares 2018a, 361.

³⁹ Vares 2018a, 361.

⁴⁰ Kolamo 2018b, 30.

⁴¹ Russell 2006, 27.

keskiluokkaistumisprosessia Russell nostaa esiin The Timesin jalkapallolle omistaman sivumäärän, joka on kasvanut merkittävästi.⁴²

Russell kirjoittaa vuonna 1966 Englannissa järjestettyjen jalkapallon MM-kisojen toimineen lähtölaukauksena yhteiskunnan jalkapalloistumiselle, mutta seuraavia vuosikymmeniä leimasi kuitenkin lajin huono maine muun muassa huliganismiongelman seurauksena.⁴³ Lajiin on todettu suhtaudutun eliitin taholta jopa avoimen halveksuvasti.⁴⁴ Jalkapallo kykeni kuitenkin uudistumaan ja lopullinen läpimurto koitti Englannin vuonna 1996 järjestämien EM-kisojen myötä. Jos vuonna 1966 media oli seurannut jalkapalloa lähinnä vain välittömästi ennen ja jälkeen otteluiden, oli seuraaminen muuttunut 30 vuotta myöhemmin laajaksi ja jatkuvasti. Vastaavasti myös esimerkiksi fanituotteiden ja pelipaitojen kauppa oli 1990-luvulla aivan eri luokkaa.⁴⁵ Kehityksen myötä halveksitusta työväenluokan lajista muodostui Englannissa ”salonkikelpoinen, perhekatsojuudelle, luksusaitioille ja kalliille lipuille sopiva formaatti”.⁴⁶

Russell korostaa, että jalkapallo ei ole muusta yhteiskunnasta tai kulttuurista erillinen ilmiö. Median merkitys jalkapalloistumisessa onkin valtava. Sen ei ole mahdollista pakkosyöttää tuotetta vastentahtoiselle yleisölle, vaan se mukailee ja heijastelee kulloisiakin kulttuurisia tarpeita⁴⁷. Russellin mukaan ”jalkapallo kypsyi yhteiskunnassa, jossa vaihtoehtoja kuluttajille oli melko vähän”, sittemmin ala-arvoistui, mutta nousi jälleen.⁴⁸

Robert Giulianotti esittelee artikkelissaan *Supporters, Followers, Fans, and Flaneurs: A Taxonomy of Spectator Identities in Football* erilaisia jalkapallokatsojan tyypejä ja ihanteita. Giulianottin mukaan erityisesti Englannissa jalkapallokatsojien tyypeissä on tapahtunut merkittäviä muutoksia. Työväenluokkaisten ja ajoittain väkivaltaisuudestaan tunnettujen perinnekatsojien korvautuminen varakkaammilla katsojilla on herättänyt myös kritiikkiä, sillä perinteinen katsoja on kokenut itsensä syrjään työnnetyksi jalkapallon muuttuessa porvarillisemmaksi.⁴⁹

Giulianottin mukaan Englannissa 1960- ja 1970-luvuilla alkanut kehitys muutti jalkapallon kulutushyödykkeeksi. Laji alkoi vähitellen houkutella keskiluokkaisia ja porvarillisempia katsojia, ja siihen voitiin liittää sanat perheystävällinen, näyttävä ja taitava – siinä missä aikaisempiin

⁴² Russell 2006, 28–29.

⁴³ Russell 2006, 28–29.

⁴⁴ Kolamo 2018a, 33.

⁴⁵ Russell 2006, 31–32.

⁴⁶ Kolamo 2018a, 33.

⁴⁷ Russell 2006, 32.

⁴⁸ Russell 2006, 34.

⁴⁹ Giulianotti 2002, 25–26.

työväenluokkasiin katsojiin liitettiin esimerkiksi maskuliinisuuden ja aktiivisen kannattamisen kaltaisia ilmauksia.⁵⁰ Hän jakaa jalkapalloyleisön neljään alaluokkaan: kannattajiin (supporter), faneihin (fan), seuraajiin (follower) ja flanööreihin (flâneur) nelikentässä, jossa kannattajat ja fanit edustavat ”kuumaa” sekä vastaavasti kannattajat ja seuraajat ”perinteistä”. Fanit ja flanöörit ovat identiteeteiltään eniten kuluttajia, ja sopivat näin parhaiten modernissa kaupallistuneessa jalkapallomaailmassa tapahtumajärjestäjien ja median ihannefaneiksi.⁵¹

Myös perinteisesti omiin suosikkilajeihinsa – baseballiin, amerikkalaiseen jalkapalloon, jääkiekkoon ja niin edelleen – keskittynyt Yhdysvallat on Calvin Collegen historian professori Bruce Berglundin mukaan jalkapalloistumassa. Berglund toteaa yhdysvaltalaisen jalkapallofanien olevan keskimääräistä väestöä nuorempia, paremmin koulutettuja ja poliittisesti liberaalimpia. Berglund kuvaa artikkelissaan yleisön moninaisuutta paikallisessa alasarjaottelussa: katsomossa on väkeä eri ikäryhmistä, eri etnisistä taustoista ja eri sosioekonomisista ryhmistä. Ja fanien käytös on toista kuin perinteinen katsomokäyttäytyminen amerikkalaisissa urheilukatsomoissa: katsojat laulavat ja hoilaavat, rummuttavat ja tunnustavat joukkueensa värejä – kuten kannattajat Euroopassa. Berglund toteaa heidän halunneen ”kokemuksen, jota perinteinen amerikkalainen urheilu ei välttämättä tarjoa. He halusivat elämyksen, jolla on juuret heidän omassa yhteisössään, mutta joka on samaan aikaan suurempaa kuin heidän yhteisönsä ja suurempaa kuin USA”. Yhdysvaltojen jalkapalloistumisen tiellä on kuitenkin nähtävissä yksi mutta: amerikkalaiset haluavat Berglundin mukaan seurata urheilua, jossa amerikkalaiset voittavat ja ovat maailman parhaita. Toisaalta amerikkalaisyleisö on innostunut myös ulkomaisesta paikallisen ohella tai sijaan. Kirjoittaja kertoo kuinka jalkapallofanit Yhdysvalloissakin seuraavat myös Englannin valioliigaa – astumatta ikinä jalallaan Englantiin.⁵²

Yhdysvalloista, Itäisestä Aasiasta ja Englannista havainnoitujen kehityskulkujen kaltaisia on löydettävissä myös Suomesta. Yhdysvaltojen ja Itä-Aasian tapaan Suomikin on, tai on ainakin ollut, eräänlainen jalkapallon periferia. Harrastetuimman lajin asemasta huolimatta jalkapallo ei ole ollut se suurin yleisö- tai rahamäärissä mitattuna⁵³. Myöskään maajoukkueen menestys ei ole ollut päätähuimaavaa. Jalkapallon yhteiskunnallinen asema suurten kansanjoukkojen mielenkiinnon kohteena on kuitenkin ollut historiallisesti merkittäväkin, sillä vielä 1960-luvulla jalkapallo oli esimerkiksi Helsingissä ehdottomasti suosituin joukkueurheilulaji ja pääsarjan

⁵⁰ Giulianotti 2002, 27.

⁵¹ Giulianotti 2002.

⁵² Berglund 2018.

⁵³ Kananen 2019, 69.

helsinkiläisjoukkueet keräsivät suuria katsojamääriä otteluihinsa⁵⁴, mutta kuten Englannissa, vaihtoehtoisten kulutus- ja vapaa-ajanviettomahdollisuuksien, kuten oletettavasti esimerkiksi jääkiekon, kiinnostavuuden lisääntyminen vei suuren yleisön kiinnostuksen sen ilmeisesti vähempiarvoiseksi katsomalta tuotteelta. Berglund toteaa⁵⁵ amerikkalaisyleisön haluavan seurata urheilua, jossa Yhdysvallat on maailman paras. Vastaavan ilmiön voisi empiirisesti epäillä vallitsevan myös Suomessa, ovathan suomalaiset innokkaita jääkiekkofaneja, sillä Suomi menestyy, vaikka laji ei olekaan maailman suurin tai vaikka lajin MM-kisoissa eivät maailman tai edes Suomen parhaat pelaajat pelaakaan.

Ja kuten Itä-Aasiassa, värikkäät ja innokkaat jalkapallokannattajat ovat Suomessakin viimeisten vuosikymmenien aikana täyttäneet kadut ja katsomot enenevässä määrin ainakin maajoukkueen otteluissa. Englantilaisen ja amerikkalaisen jalkapalloistumisen tapaan myös suomalainen jalkapalloyleisö on ainakin Heinosen tapaustutkimuksen⁵⁶ mukaan keskiluokkaistunut: tyypillinen jalkapallokannattaja oli ainakin tutkimushetkellä koulutettu ja urbaani nuori mies.

Vastaavasti, kuten itäisen Aasian esimerkissä, myös suomalainen jalkapallo on ammattimaistunut. Kansainvälinen jalkapallo on vuosikymmenien saatossa muuttunut, etenkin sen huipputasolla, miljardibisnekseksi.⁵⁷ Suomalaisen urheilun ihanteisiin on perinteisesti liitetty amatööriys ja puhtoisuus, mutta vähitellen myös suomalainen joukkueurheilu on kaupallistunut ja ammattimaistunut.⁵⁸ Suomeen perustettiin itsenäinen jalkapalloliiga vuonna 1990 ja suomalaisten pelaajien siirtyminen muun Euroopan suurempiin sarjoihin on niin ikään lisääntynyt.

Jalkapallon eriytyminen paikalliseen ja globaaliin on havaittavissa myös Suomessa. Suomalaisen mediaurheilun perinteeseen on kuulunut olennaisena osana jo 1960-luvulta alkaen ensin Yleisradion ja sittemmin maksukanavien ja suoratoistopalveluiden välittämä englantilainen jalkapallo. Useilla englantilaisseuroilla onkin Suomessa vakiintunut fanikuntansa.⁵⁹ Erityisesti intohimoisempien jalkapallon seuraajien ja -kannattajien piireissä tämä sekä ajoittainen alentavakin suhtautuminen kotimaiseen niin kutsuttuun potkupalloiluun on luonut vastakkainasettelua paikallisen jalkapallon ja globaalin viihdeurheilun ystävien välille. Tätä ilmiötä ovat tutkineet muun muassa Kananen suomalaisen jalkapalloväen FutisForum2-

⁵⁴ Kumpulainen 2014, 84.

⁵⁵ Berglund 2018.

⁵⁶ Heinonen 2002.

⁵⁷ Itkonen & Nevala 2007, 246.

⁵⁸ Itkonen & Nevala 2007, 246.

⁵⁹ Esim. Laine 2011, 130.

keskustelupalstaa käsitelleessä artikkelissaan⁶⁰, Ahola etäfaniutta tutkaillessa pro gradussaan⁶¹ sekä Heinonen suomalaisia englantilaisen Everton-seuran kannattajia käsitelleessä väitöskirjassaan⁶².

Jalkapalloistumiseen liittyy läheisesti myös jalkapallokulttuurin käsite. Harri Kumpulainen on luonnehtinut ilmausta ”Suomessa ei ole jalkapallokulttuuria” jopa suomalaiseksi sananlaskuksi, vaikka maassamme väistämättä on olemassa jalkapallokulttuuri.⁶³ Kumpulainen pyrkii määrittelemään jalkapallokulttuurin menestyksestä riippumattomaksi – maailmanmestaruudet eivät ole kulttuuria, mutta ”tapa, jolla maailmanmestaruus saavutetaan, on kulttuuria”. Vastaavasti jumbosija ”piirinsarjan mutadivisioonassa” on sekin kulttuuria, sillä ”kulttuuria on se, että ylipäänsä pelataan”.⁶⁴

2.2. Median jalkapallonarratiivi kansallisen identiteetin rakentajana

Paitsi yhteisöjen, jatkuvuuden ja juurten luoja, on jalkapallolla merkityksensä myös kollektiivisen ja kansallisen identiteetin rakentajana.⁶⁵ Jalkapallomaajoukkueen suoriutuminen tai alisuoriutuminen suhteessa odotuksiin luo medianarratiivia, joka puolestaan tuottaa kollektiivista identiteettiä ja luo kansallisia identiteettejä.⁶⁶ Ajatus kansakunnasta rakennettuna narratiivina on Alejandro Quiroga mukaan muodostunut tutkijoiden keskuudessa vahvaksi viime vuosien aikana. Tämän näkökulman mukaan kansalliset identiteetit muodostuvat metaforista, myyteistä, stereotyyppioista ja mielikuvista. Myös urheilu on ollut tärkeässä roolissa, kun kansallisia diskursseja on muodostettu. Oma tärkeä roolinsa on myös urheilun kasvavalla näkyvyydellä suuren yleisön lehdistössä. Quiroga kirjoittaa urheilun muodostuneen yhdeksi tavaksi selostaa ja kuvailla kansakuntaa historiankirjoituksen, kirjallisuuden, musiikin ja taiteen ohella.⁶⁷

Vielä vuonna 2008 Espanjan maajoukkue oli kansainvälisesti tunnettu sen alisuoriutumisesta. Vaikka maajoukkue osoitti taistelutahtoa, jäi sen menestys loppujen lopuksi alle odotusten. Quiroga vertaa Espanjan maajoukkuetta tuulimyllyjä vastaan taistelevaan Don Quijoteen –

⁶⁰ Kananen 2019.

⁶¹ Ahola 2014.

⁶² Heinonen 2005.

⁶³ Kumpulainen 2014, 3.

⁶⁴ Kumpulainen 2014, 4.

⁶⁵ Quiroga 2013, 1-6.

⁶⁶ Quiroga 2013, 1-6.

⁶⁷ Quiroga 2013, 9-10.

tinkimättömään, mutta toivottomaan ja epäonnistumiseen tuomittuun. Kaikki kuitenkin muuttui, vuosien 2008 ja 2012 EM-kultien ja vuoden 2010 maailmanmestaruuden myötä Espanjaa pidettiin yleisesti yhtenä kaikkien aikojen parhaista joukkueista. Espanjan maajoukkueen menestys muutti myös medianarratiivia. Puhe kansallisesta epäonnistumisesta muuttui puheeksi menestyksestä.⁶⁸

Empiiristen havaintojeni perusteella myös suomalainen jalkapallonarratiivi on perinteisesti ollut kertomus epäonnistumisesta. Perifeerisen Suomen osalta epäonnistuminen ja alisuoriutuminen on luonnollisesti erilaista kuin jalkapallon suurvallan Espanjan tapauksessa. Siinä missä Suomen tapauksessa epäonnistumisen ja alisuoriutumisen voidaan katsoa tarkoittavan toistuvaa karsiutumista arvoturnauksista, tarkoittaa Quiroga Espanjan tapauksessa alisuoriutumisella putoamista arvoturnauksen pudotuspeleissä ennen puolivälierä- tai välierävaihetta. Media käsitteli Espanjan toistuvaa alisuoriutumista suomalaiselle jalkapallonseuraajalle tutuin sanankääntein – miksi edes taistella kohtaloa vastaan? Tuttua on myös median käsittely ennen ja jälkeen odotettujen otteluiden. Quiroga kertoo maajoukkueen muuttuneen vain muutamassa päivässä urheista esikuvista historiallisen kohtalon surullisiksi uhreiksi. Espanjan maajoukkuepelaajat esitettiin Quirogan mukaan alisuorittajina, henkisesti heikkoina ja hallitsemattomien sekä outojen historiallisten voimien uhreina.⁶⁹ Myös Matti Villgren kuvaa Suomen maajoukkueen kannattajien identiteetinrakennusta käsittelevässä artikkelissaan sitä periferiatraumaa, joka suomaiskannattajien keskuudessa vallitsee.⁷⁰

Antti Eerola toteaa historiateoksessaan *Punapaidoista Huuhkajiksi* Suomen jalkapallomaajoukkueen historian olevan kaikkea muuta voittokulun historiaa – se on hänen mukaansa pikemminkin veikeä tarina korpivaelluksesta. Eerola kirjoittaa Suomen maajoukkueen pelipaidoissa lymyilevästä kirouksesta, joka muuttaa ammatikseen jopa kansainvälisissä huippusarjoissa pelaavat suomalaisjalkapalloilijat kirotuiksi heidän edustaessaan kotimaataan. Eerola toteaa toivovansa tämän kirouksen joutavan jonnekin muualla – vaikkapa Ruotsiin.⁷¹

Vastaavaa diskurssia on ollut havaittavissa myös muualla. Quirogan mukaan espanjalaislehdissä esitettiin jopa teorioita kehnon menestyksen selittämiseksi. Niihin kuului teoria niin kutsutusta patrioottisesta anoreksiasta, jolla pyrittiin selittämään seurajoukkueissaan niin menestyvien espanjalaispelaajien innon, rohkeuden ja hermojen puutetta maajoukkueettaan

⁶⁸ Quiroga 2013, 1-6.

⁶⁹ Quiroga 2013, 6-8.

⁷⁰ Villgren 2007, 164.

⁷¹ Eerola 2015, 5-6.

edustaessaan.⁷² Quiroga kuitenkin toteaa, että olisi kenties syytä puhua bulimiasta, sillä narratiivi oli toistuvasti sama: joukkueelle asetettiin kovat odotukset, mutta niiden jäädessä toteutumatta hylättiin ja lytättiin joukkue maanrakoon.⁷³ Kolme suurta mestaruutta vuosina 2008, 2010 ja 2012 johtivat puolestaan Quirogan sanoin patrioottiseen liikalihavuuteen, jossa kansallisuustunne ja menestyksen narratiivi nousivat ennen kokemattomiin mittoihin.⁷⁴

Oletan, että pystyn tutkimuksessani osoittamaan vastaavanlaisen narratiivin olemassaolon myös suomalaisessa jalkapallojournalismissa. Matka odotetun ja lähestyvän ottelun tai karsinnan alla tarjolla olevasta suuresta sankaruudesta alle kykyjensä pelanneeseen, kirottuun ja jopa halventavin sanankääntein kuvailtavaan hylkiön asemaan on lyhyt.

2.3. Suomalainen jalkapallo: vuosisatainen pettymysten saaga?

Jalkapallon leviäminen Suomeen on tarina kansainvälisistä vaikutteista ja niiden vähittäisestä leviämisestä myös periferioihin. Englannissa 1860-luvulla vakiintunut jalkapallo levisi Suomeen lännestä ja lajia esiteltiin ilmeisesti ensimmäisenä Hufvudstadsbladet-lehdessä vuonna 1870.⁷⁵ Ensimmäisiä otteluita maassamme pelattiin 1870-1890 -luvuilla, kun lajia toivat suomalaisille tutuiksi muun muassa ulkomaalaiset tehtailijat, englantilaiset merimiehet sekä myöhemmin maassamme vierailleet venäläisjoukkueet.⁷⁶

Jalkapallotoiminta alkoi virallistua vuonna 1907, kun maahan perustettiin jalkapallon lajiliitto, Suomen Palloliitto. Liiton perustivat seurat Helsingistä, Viipurista, Turusta ja Kokkolasta. Jalkapallotoiminnan kansainvälistyminen oli teemana jo aivan toiminnan alkuvaiheessa, sillä Suomen Palloliitto haki lähes välittömästi kansainvälisen kattojärjestön FIFA:n jäsenyyttä, ja tilapäisjäseneksi se hyväksyttiinkin loppuvuodesta 1907.⁷⁷

Ensimmäistä virallista maaottelua oli puuhattu epäonnisesti jo aiemminkin, mutta lopulta sen aika koitti 22.10.1911, kun Suomi kohtasi Ruotsin Eläintarhan kentällä Helsingissä. Vaikka Suomi johtikin ottelua jo 2-0, nousi länsinaapuri kuitenkin lopulta 5-2 -voittoon punaisissa leijonavaakunoin koristetuissa paidoissa pelanneesta Suomesta.⁷⁸

⁷² Quiroga 2013, 102.

⁷³ Quiroga 2013, 126.

⁷⁴ Quiroga 2013, 127.

⁷⁵ Lautela ym. 2007, 19.

⁷⁶ Lautela ym. 2007, 19-20.

⁷⁷ Lautela ym. 2007, 26.

⁷⁸ Eerola 2015, 9-11.

Yksi suomalaisen maajoukkuejalkapallon varhaisista – ja kenties yhä suurimmista – tähtihetkistä nähtiin vuonna 1912, kun suuriruhtinaskunnan maajoukkue osallistui Tukholman olympialaisiin. Suomi selvisi turnauksessa yllättäen aina pronssiotteluun saakka, siinä tosin Hollanti oli vahvempi murskaluvuin 9-0.⁷⁹

Ensimmäiset jalkapallon MM-kilpailut järjestettiin Uruguayssa vuonna 1930. Mukaan olisi päässyt ilmoittautumalla, mutta Suomi jätti kilpailut välistä⁸⁰, eikä MM-kisoihin ole sen jälkeenkään selviydytty ahkerasta karsintoihin osallistumisesta huolimatta. Ensimmäisen MM-karsintaottelunsa Suomi pelasi kesäkuussa 1937, kun Tukholmassa vastaan asettui Ruotsi. Kotijoukkue kaatoi Suomen loppuluvin 4-0.⁸¹ Suomen seuraavaa MM-karsintaottelua Saksaa vastaan Helsingissä luonnehdittiin Eerolan mukaan sitäkin pessimistisin sanankääntein: media kirjoitti Suomen onnistuneen ”olemaan saksalaisia huonompi jo ennen kuin pelistä oli pelattu sekuntiakaan”.⁸² Ensimmäinen karsintarupeama oli murheellinen: saldona kolmesta ottelusta (Ruotsi, Saksa ja Viro) kolme tappiota, nolla tehtyä ja seitsemän päästettyä maalia.⁸³

Jos karsinnat MM- ja EM-kisoihin ovat päättyneet – viimeisintä kertaa – lukuun ottamatta vailla menestystä, on Suomi kuitenkin neljään otteeseen päässyt osallistumaan olympialaisiin. Vuoden 1912 olympialaisten lisäksi Suomen jalkapallomaajoukkue on edustanut maataan vuonna 1936 Berliinissä, vuonna 1952 kotikisoissa Helsingissä sekä länsivaltojen boikottien seurauksena vuonna 1980 Moskovassa. Pieniä toivonkipinöitä nähtiin myös 1960-luvulla epävirallisten Pohjoismaiden mestaruuskilpailuiden yhteydessä, sillä Suomi voitti PM-kisat niin vuonna 1964 kuin 1966.⁸⁴

Arvoturnauskarsinnoissa menestys antoi kuitenkin odottaa itseään. Suomi saavutti ensimmäisen karsintavoittonsa vihdoin vuonna 1965, kun Puola kaatui kotikentällä lukemin 2-0⁸⁵. Ensimmäinen läheltä piti -tilanne arvoturnauspaikan suhteen nähtiin viimein karsinnoissa vuoden 1980 Euroopan mestaruuskilpailuihin, kun Suomi sijoittui lohkonsa kolmannelle sijalle tasapisteissä lohkokakkosen Unkarin kanssa sekä pisteen perässä EM-kisoihin selvinnyttä lohkovoittoa Kreikkaa⁸⁶. Göran Wallén toteaaakin Rakas jalkapallo -teoksessa, ettei kukaan ollut

⁷⁹ Eerola 2015, 15-23.

⁸⁰ Eerola 2015, 73.

⁸¹ Eerola 2015, 99.

⁸² Eerola 2015, 99.

⁸³ Eerola 2015, 101.

⁸⁴ Eerola 2015, 181-183.

⁸⁵ Lautela ym. 2007, 87-88.

⁸⁶ Eerola 2015, 226-232.

ennen 1980-lukua ”uskaltanut edes ajatella, että Suomella olisi pienintäkään mahdollisuutta karsintojen kautta selviytyä lopputurnaukseen”.⁸⁷

Lajin pitkstä historiasta ja suuresta ruohonjuuritason suosiosta huolimatta akateemista jalkapallotutkimusta on Suomessa tehty sangen vähän. Itkonen ja Nevala totesivat jo vuonna 2007, että lajin ”merkityksen ja suosion kasvu on lisännyt myös tutkijoiden kiinnostusta lajia kohtaan”, mutta kotimaista tutkimusta on edelleenkin sangen vähän.⁸⁸ Vesa Vares toteaa jalkapallotutkimuksen olevan kuitenkin tämänhetkisessä (2018) uuden ajan yhteiskunnassa aallonharjalla, ainakin mitä tulee lajin ”historian, yhteiskunnallisuuden, poliittisuuden, fanituksen, kulttuurisuuden” ynnä muiden vastaavien ilmiöiden tutkimukseen.⁸⁹ Suomalaiset jalkapallohistoriikit, kuten tässä luvussa lähteinä käyttämäni *Punapaidoista Huuhkajiksi*⁹⁰ ja *Rakas jalkapallo: 100 vuotta suomalaista jalkapalloa*⁹¹ ovat sangen perinteisiä urheiluhistoriikkeja. Vastaavasti myös tuoreemmat kirjalliset esitykset jalkapallomaajoukkueesta ja sen lähihistoriasta, kuten *Huuhkajat – Suomifutiksen sankariaika*⁹² ja *Oi Suomi on! Huuhkajien tie jalkapallon EM-kilpailuihin*⁹³ ovat niin ikään varsin pintapuolisia kertomuksia maajoukkueen otteluista ja niiden ympärillä sattuvasta ja tapahtuvasta. Itkonen ja Nevalan toimittama artikkelikokoelma *Kuningaspelin kentät*⁹⁴ esittelee kokoelman suomalaista jalkapallotutkimusta, ja sen yli kymmenvuotiaasta iästä huolimatta, on kokoelma edelleen suomalaisella mittakaavalla ansiokas katsaus maassamme tehtyyn jalkapallon yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen tutkimukseen.

Opinnäytetöitä jalkapallon ympärillä on sen sijaan tehty runsaastikin. Mainintansa ansaitsee ainakin Harri Kumpulaisen pro gradu⁹⁵ jalkapallon leviämisestä Helsingissä, johon perustuvaa jalkapallon yhteiskunnallista asemaa Helsingissä käsittelevää teosta *Jalkapallopääkaupunki*⁹⁶ olen tässä tutkielmassa käyttänyt inspiraationa ja lähteenä.

⁸⁷ Lautela ym. 2007, 85.

⁸⁸ Itkonen & Nevala 2007, I.

⁸⁹ Vares 2018b.

⁹⁰ Eerola 2015.

⁹¹ Lautela ym. 2007.

⁹² Airio & Walden 2010.

⁹³ Virtanen 2020.

⁹⁴ Itkonen & Nevala 2007.

⁹⁵ Kumpulainen 2010.

⁹⁶ Kumpulainen 2014.

2.4. Mediaurheilu ja urheilujournalismi

Jalkapallo, niin globaali kuin paikallinen, on myös suurta mediaurheilua ja viihdettä. Mediavälitteinen urheilu taas on merkittävä osa yhteiskunnallista elämää⁹⁷, ja median kasvava mielenkiinto kuvastaa urheilulajien merkitystä koko mediaurheilun kentän ollessa vahvasti linkittynyt muuhun kulttuuriin ja yhteiskuntaan.⁹⁸

Mediaurheilua voidaan Pirisen mukaan pitää kielenkäyttönä, joka merkityksellistää puheen kohteet. Tässä ei esitetä todellisuutta suoraan, vaan rakennetaan sosiaalisia todellisuuksia konstruoimalla käsityksiä eri osa-alueista.⁹⁹ Crolleyn ja Hardin mukaan jalkapallon sosioekonomisen aseman kohoaminen näkyy yhä lisääntyvänä mediahuomiona kyseiselle lajille.¹⁰⁰

Itkosen & al. mukaan urheilujulkisuus elää ajassa ja kuvastaa ympäröivän yhteiskunnan muutoksia. Urheilujulkisuutta on pidettävä aikaan ja sosiaaliseen tilaan kiinnittyneenä. Se on sidoksissa yhteiskunnan kulloiseenkin kehitysvaiheeseen: globalisoituneessa maailmassa urheilujulkisuus on kansalliset rajat ylittävää kansainvälistä viihdettä. Suomalainen urheilujulkisuus on elänyt siirtymän itsenäisyyden alkuvuosien juoksijasankareista joukkueurheiluun ja edelleen kansainvälisempään, median kautta seurattavaan urheilukulutukseen.¹⁰¹ Laine toteaa, että elämme postmodernin mediaurheilun aikaa. Median kasvava mielenkiinto kuvastaa urheilulajien merkitystä, ja koko mediaurheilun kenttä on vahvasti linkittynyt muuhun kulttuuriin ja yhteiskuntaan.¹⁰²

Suomessa mediaurheilun kenttä on perinteisesti muusta Euroopasta poikkeava, sillä kotimainen jalkapallo ei ole historiallisesti ollut median ykköslaji, vaan jääkiekko on selvästi seuratuin urheilulaji.¹⁰³ Laineen mukaan kansainvälinen seurajalkapallo kiinnostaa suomalaisia, mutta kotimainen seura- ja maajoukkuejalkapallo on menestyksen vähäisyydestä johtuen jääkiekon ja kansainvälisen jalkapallotarjonnan varjossa.¹⁰⁴ Myös Kananen vahvistaa paikallisen ja kansainvälisen jalkapallon välisen vastakkainasettelun Suomessa: suomalainen jalkapallo jää ulkomaisen jalkapallon varjoon niin mediahuomiossa kuin arvostuksessa ja seuraajissa.¹⁰⁵

⁹⁷ Kolamo 2018.

⁹⁸ Laine 2011, 43-44.

⁹⁹ Pirinen 2006, 9.

¹⁰⁰ Crolley & Hand 2006, 10.

¹⁰¹ Itkonen ym. 2008, 33-35.

¹⁰² Laine 2011, 43.

¹⁰³ Laine 2011, 121.

¹⁰⁴ Laine 2011, 121.

¹⁰⁵ Kananen 2019, 69.

Urheilu ja median yhteys on läheinen. Itkosen ym. mukaan molemmat näistä osapuolista tarvitsevat toisiaan. Kaikesta urheilusta ja eri urheilutapahtumista ei kuitenkaan voida uutisoida, joten media tekee työssään jatkuvasti valintoja, jotka pohjautuvat arvottamiseen ja tulkintoihin.¹⁰⁶ Nämä valinnat perustuvat usein kaupallistuneen ammattiurheilun tuotteistamiseen. Kuten todettua, kaikesta urheilusta ja jokaisesta urheilutapahtumasta ei voida rakentaa mediaa kiinnostavaa tuotetta. Median kiinnostusta säätelevätkin tietyt lainalaisuudet. Itkosen ym. mukaan näitä median kiinnostukseen vaikuttavia tekijöitä ovat muun muassa tietyn urheilutuotteen – tässä työssä siis suomalaisen jalkapalloilun ja tarkemmin Suomen miesten jalkapallomaajoukkueen – menestys. Kun menestys, oli se sitten kansallista tai kansainvälistä, paranee, alenee kirjoittajien mukaan viestimisen kynnys.¹⁰⁷

Ollakseen median kannalta kiinnostava, urheilutuotteen on myös oltava yleisöönmenevä. Tämän ehdon tulee toteutua ”muutoinkin kuin mediavälitteisesti”, eli urheilutuotteen on kerättävä yleisöä, joka saapuu kirjaimellisesti ja fyysisesti tapahtuman katsomoon.¹⁰⁸

Huippu-urheilu, erityisesti ammattimainen sellainen, on myös ja ennen kaikkea viihdettä ja viihdeteollisuutta, jonka toimintaan markkinat vaikuttavat voimakkaasti. Itkosen ym. mukaan ”[k]atsojaluvut ja lukijatilastot määräävät, mitä urheilua media nostaa kulloinkin esiin”.¹⁰⁹ Media myös vaikuttaa kunkin urheilulajin julkisuuskuvaan. Se päättää, mitä lajeja ja tapahtumia uutisoidaan näkyvästi, eikä median kiinnostuksen suunta ole yhdentekevää julkisen kuvan kannalta.¹¹⁰

Median suuresta vaikutusvallasta huolimatta suomalaisen urheilujournalismin tutkimusta on Laineen mukaan ”moitittu vähäiseksi ja vaatimattomaksi”.¹¹¹ Yksi laajimmista alaa käsittelevistä tutkimuksista on Seppo Pänkäläisen Liikuntatieteellisen seuran Impulssi-lehdessä vuonna 1998 julkaistu yleiskatsaus. Vaikka tämä tutkimus on jo yli 20 vuotta vanha, on se tämän tutkielman kannalta kuitenkin merkityksellinen, sillä tarkoitukseni on mahdollisuuksien mukaan eritellä myös suomalaisessa jalkapallojournalismissa vuosikymmenten saatossa tapahtuneita kehityskulkuja.

Pänkäläisen mukaan urheilujournalismissa oli, ainakin vuonna 1998, paljon kansallisia erityispiirteitä. Näihin kuuluvat luonnollisesti suosikkilajit, joita media seuraa tarkemmin.

¹⁰⁶ Itkonen ym. 2008.

¹⁰⁷ Itkonen ym. 2008, 10-11.

¹⁰⁸ Itkonen ym. 2008, 10-11.

¹⁰⁹ Itkonen ym. 2008, 45, 69.

¹¹⁰ Itkonen ym. 2008, 71.

¹¹¹ Laine 2011, 31.

Esimerkiksi jalkapallon Pänkäläinen toteaa olevan ”valtalaji useissa maissa, ei kuitenkaan (vielä?) Suomessa”.¹¹² Suomalaista urheilujournalismia Pänkäläinen luonnehtii niin ikään sangen kaavamaiseksi. Merkittävän urheilutapahtuman lähestyessä ensin luodaan odotuksia menestyksestä, sitten vahvistetaan niitä, todetaan mitä tapahtui ja selitellään lopputulosta. Itse otteluraportoinnin todettiin olleen niin ikään sangen kaavamaisista: ottelusta ilmoitetaan sen lopputulos, ratkaisijat ja arvioidaan tulevaa.¹¹³ Perinteisesti suomalainen urheilujournalismi onkin keskittynyt sangen vahvasti kuvailemaan ”tapahtunutta urheiluaktia tai siihen välittömästi liittyvää ilmiötä”. Kuitenkin jo vuonna 1998 Pänkäläinen totesi muutosta tapahtuneen, sillä Suomessakin urheilujournalismi käsittää pelkän kuvailun ohella yhä enemmän myös tarkempaa analysointia.¹¹⁴ Suomalaisessa urheilujournalismissa on lisäksi perinteisesti keskitytty korostuneesti yksilöihin.¹¹⁵ Merkittävä muutos on tapahtunut myös lehdistön suhtautumisessa palloilulajien valmentajiin. Asiaa pro gradussaan käsitelleen Jarkko Piispan mukaan vielä 1990-luvulla uutisointi oli asiakeskeistä kerrontaa, mutta 2000-luvun edetessä uutisointi muuttui kansainvälisen trendin mukaisesti kantaaottavammaksi ja kriittisemmäksi: lehdet alkoivat vaatia valmentajien erottamista heikkojen tulosten takia tai niistä riippumatta.¹¹⁶

Onko Suomen jalkapallomaajoukkueen suosion ja aseman oletettu muutos siten osa tätä prosessia, jossa kansainväliset tuulet vaikuttavat myös suomalaiseen yhteiskuntaan ja suomalaisten kuluttajien käytökseen urheilun kuluttajina? Olisiko suomalaisella jalkapallolla ja tarkemmin ottaen myös sen lippulaivalla, miesten A-maajoukkueella, aineksia samanlaiseen lopulliseen läpimurtoon suuren yleisön seurannan, suosion ja samaistumisen kohteeksi, ja onko askeleita lopullisen läpimurron suuntaan jo otettu viimeisten vuosikymmenten aikana? Tarkoitukseni on myös havainnoida jalkapallojournalismin muutosta – onko kirjoittelun määrä ja laatu muuttunut vuosikymmenten saatossa?

¹¹² Pänkäläinen 1998, 34.

¹¹³ Pänkäläinen 1998, 7.

¹¹⁴ Pänkäläinen 1998, 33.

¹¹⁵ Pänkäläinen 1998, 33.

¹¹⁶ Piispa 2008.

3. Tutkimuksen toteutus

Tämä tutkimus pohjautuu menetelmien ja aineistonsa osalta suomalaiseen media-aineistoon, eli tarkemmin Helsingin Sanomista ja Urheilulehdestä edeltäjiineen (Urheilusanomat, IS Veikkaaja, Veikkaaja) sisällön- ja diskurssianalyysin keinoin tekemiini havaintoihin. Lisäksi tutkimuksessa on tehty yksi haastattelu. Tutkimus kohdistuu ajallisesti kolmeen vuosikymmeneen alkaen vuodesta 1990 ja päättyen vuoteen 2019. Tarkasteluajanjakson valintaan ovat vaikuttaneet niin jalkapalloon, kuin sitä ympäröivään yhteiskuntaan liittyvät tekijät. Jalkapalloilullisista tekijöistä rajaukseen ovat vaikuttaneet mm. 1990-luvulla vahvistunut kytkös suomalaisen ja kansainvälisen jalkapallon välillä (mm. merkittävästi lisääntynyt suomalaispelaajien siirtyminen ulkomaille)¹¹⁷. Ajanjakson alkupuoliskolle sijoittuu myös vuonna 1996 tehty historiallisen suuri satsaus, Tanskan vuoden 1992 Euroopan mestaruuteen luotsanneen Richard Möller Nielsenin pestäminen Suomen päävalmentajaksi.¹¹⁸ Ajanjaksolle sijoittuu niin ikään vuonna 1997 viime metreillä menetetty paikka MM-jatkokarsinnoissa, ja sen aiheuttama trauma, joka on jäänyt elämään suomalaisessa jalkapallonarratiivissa. Tarkasteluajanjakso päättyy historialliseen saavutukseen eli syksyllä 2019 saavutettuun ensimmäiseen arvokisapaikkaan. Jalkapallon ulkopuolisista vaikutteista mainittakoon muun muassa vuonna 1995 toteutunut Suomen jäsenyys Euroopan unionissa. Koen tarkoituksenmukaiseksi, että pääsen havainnoimaan tapahtumia sekä ennen että jälkeen murrosten ja käännekohtien, ja nähdäkseni valitsemani aikarajaus sen mahdollistaa.

3.1. Menetelmät

Tässä tutkimuksessa havainnoin median välittämää kuvaa suomalaisesta maajoukkuejalkapallosta, ja pyrin sitä kautta havaitsemaan aihepiiriin liitettyjä diskursseja ja niiden muutoksia. Tutkimuksessa olen käyttänyt erilaisia laadullisen tutkimuksen keinoja, kuten sisällön- ja diskurssianalyysin tekniikoita aineiston analyysissa. Laadullista tutkimusta on luonnehdittu sateenvarjoksi, jonka alla on varsin erilaisia alalajeja.¹¹⁹ Sisällönanalyysi on

¹¹⁷ Itkonen & Nevala 2007, 19-20.

¹¹⁸ Airio & Walden 2010, 44.

¹¹⁹ Tuomi & Sarajärvi 2018, 10.

perusmenetelmä ja väljä teoreettinen kehys, johon myös monet erilaiset laadullisen tutkimuksen menetelmät perustuvat.¹²⁰

Valitsemastani aineistosta olen havainnoinut ja koodannut teemoja, jotka liittyvät aiempaan esittämiini tutkimuskysymyksiin ja -ongelmiin. Havainnoinnin ja koodaamisen jälkeen olen luokitellut ja teemoitellut aineiston. Teemoittelu voidaan määritellä kvalitatiivisen aineiston pilkkomisena ja ryhmittelyä erilaisiin aihepiireihin.¹²¹ Olen pyrkinyt etsimään aineistosta teemoja, jotka toisaalta pysyvät ajan saatossa vastaavina, mutta toisaalta yhtä lailla teemoja, jotka tarkasteluajanjakson kuluessa ovat muuttuneet. Näitä teemoja olen pyrkinyt edelleen tarkastelemaan aiemmassa tutkimuksessa esiteltyjen kehityskulkujen ja ilmiöiden näkökulmasta.

Diskurssianalyysin lähtökohtana voidaan pitää sitä, kuinka kielenkäytön oletetaan rakentavan sosiaalista todellisuutta ja tuottavan seurauksia. Kielenkäytöllä ei siis ainoastaan kuvata maailmaa, vaan samalla merkityksellistetään, järjestetään ja rakennetaan sosiaalista todellisuuttamme.¹²² Koen sisällön- ja diskurssianalyysin perustelluksi runkometodiksi tutkimukselleni, sillä pyrkimykseni on tarkastella niitä kuvauksia, arvotuksia ja käsityksiä, jotka mediavälitteisesti suomalaisesta maajoukkuejalkapallosta tarkasteluajanjakson aikana ovat esiintyneet. Erityisen merkittävää tutkimukseni kannalta on mielestäni se tosiasia, ettei diskursseilla vain kuvata, vaan myös luodaan todellisuutta. Kuten mediaurheilua käsittelevässä luvussa havaitsimme, on median rooli urheilujulkisuudenkin ja siihen liittyvien arvojen ja asenteiden osalta todettu suureksi. Media siis sekä kuvaa, että luo niitä asenteita, joita laajemmin yhteiskunnassa esiintyy.

On todettava, että tutkimuspositiooni ei voi luonnollisestikaan olla vaikuttamatta oma asemani aktiivisena jalkapallon seuraajana ja lajitoimijana. Täydellinen objektiivisuus ei Saaranen-Kauppisen ja Puusniekan mukaan olekaan mahdollista, mutta omat asenteet ja uskomukset on tiedostettava ja huomioitava.¹²³ Olenkin tehnyt parhaani, jotta omat ennakkokäsitykseni ja -asenteeni eivät olisi vaikuttaneet tutkimuksessa tekemiini havaintoihin.

¹²⁰ Tuomi & Sarajärvi 2018, 77-78.

¹²¹ Tuomi & Sarajärvi 2018, 79.

¹²² Jokinen, Juhila & Soininen 2016, 21.

¹²³ Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.

3.2. Aineistot

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää suomalaisen maajoukkuejalkapalloon liittyvän diskurssin ja narratiivin muutosta viimeisen kolmen vuosikymmenen aikana. Lisäksi pyrin selvittämään myös sitä muutosta, joka suomalaisessa urheilujournalismissa on tapahtunut. Pyrin avaamaan ja tutkimaan tätä diskurssia ja narratiivia suomalaisen lehdistöä analysoimalla.

Olen valinnut lehtiaineistokseni kaksi sangen erilaista ja eri kohderyhmillekin tarkoitettua lehteä. Ensimmäinen lehteni on Helsingin Sanomat, joka on kahden miljoonan lukijan viikkotavoittavuudellaan¹²⁴ Suomen luetuin sanomalehti. Helsingin Sanomien on luonnehdittu olevan suomalaisen julkisuuden merkittävä rakentaja sekä yhteiskunnallinen vaikuttaja.¹²⁵ Olli Seuri toteaa HS:n edustavan pitkät juuret ja suuren lukijakunnan omaavaa sekä yhteiskunnalliselta asemaltaan tunnustettua perinteistä laatujournalismia.¹²⁶

Toinen tutkimuksen kohteena oleva lehti on nykyinen Urheilulehti, joka on tunnettu aiemmin nimillä Veikkaaja, IS Veikkaaja ja Urheilusanomat. Lehteä julkaisee niin ikään Sanoma, joka osti Urheilulehden tuotemerkin A-lehdiltä vuonna 2017. Lehden edeltäjät, Urheilusanomat ja IS Veikkaaja, ovat olleet Sanoman julkaisemia vuodesta 2002. Tätä ennen lehteä kustansi Veikkaus.¹²⁷ Media Audit Finlandin mukaan Urheilulehden viikoittainen lukijamäärä vuonna 2019 oli 90 000, mikä tekee siitä Suomen luetuimman urheilun aikakauslehden.¹²⁸

Kahden sangen erilaisen ja eri kohderyhmille suunnatun lehden tarkasteleminen mahdollistaa nähdäkseni sekä laajempien yhteiskunnallisten trendien seuraamisen, että erityyppisten lehtien painotuserojen havainnoinnin: sikäli kun havainnot toistuvat molemmissa medioissa, lienee mahdollista tulkita näiden vallitsevan laajasti mediassa ja yleisemmässäkin narratiivissa.

Lehtiaineistoista olen havainnoinut Suomen miesten jalkapallomaajoukkueen EM- ja MM-karsintaotteluiden sekä Kansojen liigan otteluiden yhteydessä esiintynyttä kirjoittelua. Olen tarkastellut myös uutisointia kunkin karsintaturnauksen arvonnasta ja sen tuloksesta. Ajallisesti olen tarkastellut päivittäisen sanomalehden (Helsingin Sanomat) osalta uutisointia vähintään ottelua edeltävän ja seuraavan viikon ajalta. Viikkolehden (Urheilulehti edeltäjäineen) osalta olen käsitellyt otteluita edeltävän ja seuraavan numeron. Uutisoinnin ajallisen laajuuden vähittäin

¹²⁴ <https://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2020/03/Lukijamaarat2019.pdf>, Media Audit Finland, 28.4.2020.

¹²⁵ Seuri 2016, 28.

¹²⁶ Seuri 2016, 29.

¹²⁷ <https://www.is.fi/muutlajit/art-2000005233849.html>, Ilta-Sanomat, 31.5.2017.

¹²⁸ <https://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2020/03/Lukijamaarat2019.pdf>, Media Audit Finland, 28.4.2020.

lisääntyessä vuosikymmenien saatossa, on maajoukkuetta käsitteleviä artikkeleita esiintynyt myös laajemminkin kuin vain otteluiden yhteydessä. Näistä kaikki eivät ole havaintoihini päätyneet, mutta olen käyttänyt löytämiäni tällaisia artikkeleita niin ikään havaintojeni pohjana. Pro gradu -tutkielmaa tehtäessä käytettävissä oleva aika ja muut resurssit eivät valitettavasti mahdollista kaikkien näiden karsintaotteluiden ulkopuolella julkaistujen artikkeleiden havainnoimista. Tästä puutteesta huolimatta olen katsonut, että näidenkin tarkasteleminen on perusteltua ja tarkoituksenmukaista eikä aiheuta liian suurta haittaa tutkimuksen luotettavuudelle.

Merkittävä osa lehdistön kirjoittelusta maajoukkueeseen liittyen on sitä kaavamaiseksikin luonnehdittua (ks. luku 2.4.) tapahtumien selostusta. Tutkimuksen kannalta ottelutapahtumien selostaminen ja maalintekijöiden luetteleminen on kiinnostavaa ainoastaan siinä tapahtuneen määrällisen ja laadullisen muutoksen osalta. Varsinaiset havaintoni olen pyrkinyt tekemään kantaaottavammista ja analyyttisemmistä artikkeleista ja kommenteista. Näissä kuvataan, suoraan tai epäsuoremmin, lehdessä ja, hypoteesini perusteella myös laajemmin yhteiskunnassa vallitsevaa asenneilmapiiriä, mikä tulee jalkapalloon ja jalkapallomaajoukkueeseen.

Lehtiaineiston lisäksi olen tutkimustani varten haastatellut Ville Nylundia, joka on toiminut suomalaisen maajoukkuejalkapalloilun parissa lähestulkoon koko tutkimusajanjakson ajan, ensin juniorimaajoukkueiden ja sittemmin A-maajoukkueen pelaajana sekä pelaajauransa jälkeen taustavaikuttajana Palloliitossa. Seurajoukkueurallaan muun muassa Pietarsaaren Jaroa ja Helsingin Jalkapalloklubia edustanut Nylund pelasi vuosien 1996 ja 2004 välillä 21 A-maaottelua.¹²⁹ Pelaajauransa jälkeen Nylund on toiminut muun muassa HJK ry:n toiminnanjohtajana sekä Suomen Palloliitossa tuotepäällikkönä kilpailutoiminnassa ja tapahtumamarkkinoinnissa sekä tapahtumamanagerina, -päällikkönä ja A-maajoukkueen kannattajayhteyshenkilönä. Haastattelu toteutettiin avoimena teemahaastatteluna Suomen Palloliiton tiloissa 11.12.2019.

¹²⁹ Vuorinen & Kasila 2007, 238.

3.3. Keskeiset käsitteet ja lyhenteet

Fani ja **kannattaja** ovat lojaaleja, ”kuumia” jalkapallokatsojia. Giulianotti mukaan fanin identiteetti muistuttaa enemmän kuluttajaa; perinteinen ja paikallinen kannattaja taas identifioituu vahvemmin kannattamaansa joukkueeseen ja on uskollisempi sille¹³⁰. Käytetään havaintojeni mukaan kuitenkin ristiin – esim. ihannefanin käsitteessä, sillä voihan ihannefani voi olla myös joukkueelleen uskollinen ja siihen identifioituva kannattaja.

FIFA Fédération Internationale de Football Association, vuonna 1904 perustettu kansainvälinen jalkapalloliitto, maanosaliittojen (esim. UEFA) kattojärjestö.¹³¹

Globalisaatio on jalkapallon viitekehyksessä määritelty mm. ilmiöksi, jossa mm. pelaajien liikkuvuus yli rajojen on lisääntynyt, huippusarjoista on tullut kansainvälisesti seurattuja ja lajista ylipäänsä kansainvälistä liiketoimintaa. Myös perifeerisemmät maat ovat kytkeytyneet kansainväliseen jalkapallokulttuuriin.¹³²

Ihannefani on tapahtumajärjestäjän tai esim. median näkökulmasta ihanteellisesti käyttäytyvä ja toimiva yleisön jäsentä, joka ”saapuu tapahtumapaikoille etukäteen virittäytyneenä ja osaa esiintyä odotusten mukaisesti eli kameroita ja toimittajia miellyttävällä tavalla”.¹³³

Jalkapalloistuminen, lajin saavuttama suuri suosio yhteiskunnassa, keskiluokkaistuminen ja tunkeutuminen sellaisiin yhteiskunnallisiin piireihin, joihin se ei aiemmin ole kuulunut.¹³⁴

Jalkapallokulttuuri, jalkapallon ympärille rakentuva kulttuuri-ilmiö; perinteet, tunteet, viestit, merkit; ”se, että ylipäänsä pelataan”; jotakin, jota Suomessa ei hokeman mukaan ole.¹³⁵

Mediaurheilu on ilmiö, jossa urheilu ja siitä käytävä yhteiskunnallinen keskustelu määrittävät median representaatioissa. Postmodernin mediaurheilun ajassa urheilu ja media elävät symbioosissa, jossa molemmat tarvitsevat toisiaan.¹³⁶

UEFA Union of European Football Associations, vuonna 1954 perustettu Euroopan jalkapalloliitto, kansallisten jalkapalloliittojen (esim. Suomen Palloliitto) kattojärjestö.¹³⁷

¹³⁰ Giulianotti 2002, 31–34.

¹³¹ <https://www.fifa.com/who-we-are/>, FIFA, 18.5.2020.

¹³² Itkonen & Nevala 2007, 18–20.

¹³³ Kolamo 2018b, 30.

¹³⁴ Russell 2007.

¹³⁵ Kumpulainen 2014, 3–4.

¹³⁶ Pirinen 2006; Laine 2011.

¹³⁷ <https://www.uefa.com/insideuefa/about-uefa/>, UEFA, 18.5.2020.

4. Analyysi – ilmiöitä ja muutoksia

Käsittelen tässä luvussa maajoukkueuutisoinnin tarkastelun kautta havaitsemiani muutoksia yhteiskunnassa, narratiiveissa ja urheilujournalismissa kolmen vuosikymmenen tarkasteluajanjakson aikana. Olen jakanut analyysiluvun taustoittavaan lukuun 4.1., jossa esittelen lyhyesti sen urheilullisen viitekehysten, jossa maajoukkue käsiteltävät ottelunsa pelasi, sekä kolmeen käsittelylukuun. Käsittelyluvuista ensimmäisessä (4.2.) esittelen suomalaisen maaotteluyleisön kulutusvalinnoissa ja käytöksessä tapahtuneita muutoksia sekä mm. median ja tapahtumajärjestäjien suhtautumista näihin. Teoreettiselta taustaltaan luku pohjautuu muun muassa jalkapalloistumisen ja ihannefaniuden käsitteisiin, joita esittelin luvussa 2.1. Toisessa käsittelyluvussa (4.3.) tarkastelen maajoukkueen ympärille rakentunutta narratiivia, joka varsinkin alkuvaiheessa rakentui vahvasti heikon kansallisen itseluottamuksen, kirouksen ja epäonnistumisen ympärille. Tämän alaluvun teoreettista viitekehystä käsitteelin luvussa 2.2. Kolmannessa käsittelyluvussa (4.4.) havainnoin puolestaan suomalaisessa jalkapallojournalismissa tarkastelujakson aikana tapahtuneita muutoksia viitekehyksessä, jota esittelin luvussa 2.3.

4.1. Suomen jalkapallomaajoukkue karsinnoissa 1990–2019

Suomen jalkapallomaajoukkue karsii muiden Euroopan jalkapalloliitto UEFA:n jäsenmaiden tapaan neljän vuoden välein järjestettäviin kansainvälisen jalkapalloliitto FIFA:n maailmanmestaruuskilpailuihin (jäljempänä MM-kilpailut). Maajoukkue osallistuu niin ikään neljän vuoden välein järjestettävien UEFA:n Euroopan mestaruuskilpailuiden (EM-kilpailut) karsintoihin. EM- ja MM- kilpailut järjestetään vuorovuosina siten, että turnausten väliin jää aina kaksi vuotta.

Karsintarupeama alkaa arvonnalla, jossa karsintojen osallistujat arvotaan karsintalohkoihin. Maat on jaettu arvontakoreihin FIFA- ja UEFA-rankingien perusteella. Kustakin arvontakorista arvotaan lähtökohtaisesti yksi maa kuhunkin lohkoon. Kussakin karsintalohkossa pelataan kaksinkertainen sarja, jossa jokainen joukkue kohtaa jokaisen joukkueen kerran kotikentällä ja kerran vieraskentällä. Karsintalohkoista kisoihin pääsevien joukkueiden määrä on vaihdellut, mutta ainakin lohkovoittajalle on varattu suora paikka arvokisoihin. Useissa karsinnoissa on ollut käytössä lisäksi jatkokarsinta, jossa esimerkiksi lohkojen toiselle sijalle sijoittuneet joukkueet

arvotaan kahden joukkueen ottelupareiksi, joiden voittajat etenevät varsinaisiin EM- tai MM-kilpailuihin.

Tässä tutkimuksessa käsittelen karsintoja vuosien 1994, 1998, 2002, 2004, 2008, 2012 ja 2018 MM-kilpailuihin sekä vuosien 1992, 1996, 2000, 2004, 2008, 2012, 2016 ja 2020 EM-kilpailuihin. Kukin karsintaturnaus järjestettiin viiden–kahdeksan maan lohkoissa, joissa jokainen joukkue pelasi jokaista joukkuetta vastaan kerran kotona ja kerran vieraissa. Lohkojen voittajat etenivät varsinaiseen arvoturnaukseen. Lisäksi kunkin lohkon kakkonen ansaitsi suoritustensa perusteella joko suoran kisapaikan tai paikan jatkokarsintaan. Kertaalleen, karsinnoissa vuoden 2016 EM-kisoihin, myös lohkokolmoselle suotiin paikka joko suoraan kisoihin tai vähintäänkin jatkokarsintaan. Perinteisten EM- ja MM- karsintojen ohella eurooppalaisessa jalkapallokalenterissa debytoi syksyllä 2018 uusi, kahden vuoden välein kilpailtava turnaus, UEFA:n Kansojen liiga. Liigassa eri maat on jaettu neljään liigaan (A-D) tasonsa mukaan. Kunkin liigan eri lohkojen voittajat nousevat ylempään liigaan ja lohkon viimeiset puolestaan putoavat alemaan liigaan. Lisäksi liigojen lohkovoittajille tarjoutuu jatkokarsinnan kautta mahdollisuus paikkaan EM-kisoissa. Koska Kansojen liiga on virallinen turnaus, josta on mahdollista jatkokarsintojen kautta edetä itse EM-kisoihin, koen perustelluksi myös sen käsittelemisen tässä tutkimuksessa.

Suomen tarkasteluajanjakson aikana pelaamien MM- ja EM-karsintojen sekä Kansojen liigan ottelutulokset ja sarjataulukot löytyvät tämän tutkimuksen liitteestä 1.

4.2. Jalkapallomaajoukkue (ihanne)faniuden ja kulutuksen kohteena

Tässä osiossa tarkastelen käsittelyajanjakson kolmea vuosikymmentä jalkapallomaajoukkueen yleisön, kannattajien ja mediavälitteisen urheiluseuraamisen näkökulmasta. Tarkastelemalla näitä aihealueita ja ilmiöitä pyrin löytämään vastauksia esittämiini tutkimusongelmiin muun muassa katsojien käyttäytymisen, kulutusvalintojen sekä esimerkiksi median ja tapahtumajärjestäjien fani-ihanteiden suhteen. Teoreettisesta viitekehyksestä tähän osioon liittyvät olennaisesti lisäksi globalisaation ja jalkapalloistumisen kaltaiset ilmiöt ja megatrendit, jotka vaikuttavat myös mainitsemiini kulutusvalintoihin, käytökseen ja ihannefaniuteen. Pyrinkin niin ikään tässä luvussa selvittämään tekijöitä näiden muutosten takana: ovatko muutokset globaaleja, ja mihin taustatekijöihin ja -vaikutteisiin nämä muutokset ja kehityskulut juontavat juurensa. Ensimmäisessä alaluvussa tarkastelen syitä, joiden takia suomalainen jalkapalloyleisö ylipäänsä on tavannut saapua katsomoihin, sekä yleisempää mediavälitteistä

jalkapalloseuraamista Suomessa. Toisessa alaluvussa havainnoin tarkemmin median välittämää kuvaa suomalaisesta katsomokäyttäytymisestä ja ihannefaniudesta sekä niiden muutosta kuluneiden kolmen vuosikymmenen aikana.

4.2.1. Maajoukkueen markkina-avaltit: vastustajista ja säästä Litmaseen, tuloksiin ja omaan joukkueeseen

Tässä luvussa havainnoin maajoukkueen yleisen kiinnostavuuden – niin paikan päällä seurattuna kuin mediavälitteisestikin – muutosta kolmen vuosikymmenen tarkasteluajanjakson aikana. Erityisen huomion annan maajoukkueen niin sanotuille markkina-avaltteille, eli niille syille, joita mediadiskurssissa on pidetty syinä saapua seuraamaan Suomen otteluita.

Tarkastelujakson ensimmäisen vuosikymmenen, 1990-luvun, alkupuolella yleisön kiinnostuksen nähtiin pitkälti johtuvan vastustajajoukkueista ja niiden tähtipelaajista. Suomi arvottiin helmikuussa 1990 samaan EM-karsintalohkoon muun muassa Hollannin kanssa. HS uutisoikin Suomen saavan ”yleisömagneetiksi Hollannin, EM-tittelin puolustajat”¹³⁸. Myös Portugalin tähtipelaajien arveltiin kiinnostavan suurta yleisöä, sillä Palloliiton ottelumainoksessa Helsingin Sanomissa peliä mainostettiin vastustajan maailmantähdillä Rui Barrosilla ja Paolo Fuertella – jälkimmäistä jopa kuvan kera.¹³⁹ Hollantia vastaan Olympiastadionilla nähtiinkin jopa 21 000 -päinen yleisöjoukko.¹⁴⁰

Yhdysvaltojen 1994 MM-kisojen karsinnoissa Suomi kohtasi muun muassa Ruotsin ja Ranskan. Suomalaisen urheilun kenties läheisin kilpakumppani, länsinaapuri Ruotsi, ja perinteinen jalkapallon huippumaa Ranska eivät nekään saaneet liikkeelle valtavia yleisöjoukkoja. Ruotsi-otteluun Olympiastadionille saapui runsaat 13 000 katsojaa¹⁴¹, ja Ranska-peliin Tampereen Ratinan stadionille reilut 7 000¹⁴². Ja jos yleisö oli vähänlaista paikan päällä, olivat televisiolähetysten yleisömäärät tuskin nekään valtaisia. Muun muassa Ranska-kotiottelu televisioitiin vain osittain, ja sekin jälkilähetystenä.¹⁴³ Ruotsi-vierasottelun yhteydessä ottelun televisiointia käsiteltiin pariinkin kertaan. Alun perin ottelua ei ollut taloudellisista syistä

¹³⁸ HS 3.2.1990.

¹³⁹ HS 12.9.1990.

¹⁴⁰ HS 6.6.1991

¹⁴¹ HS 10.9.1992

¹⁴² HS 14.11.1993

¹⁴³ HS 8.9.1993.

tarkoitus näyttää ollenkaan.¹⁴⁴ Lopulta ottelu kuitenkin esitettiin myöhään otteluiltana nauhoitettuna.¹⁴⁵

Vuoden 1996 EM-kisojen karsintojen alla arveltiin, etteivät suuri yleisö tule kiinnostumaan Suomen otteluista arvotussa karsintalohkossa. ”Suuret yleisömassat eivät lähde liikkeelle, kun vastaan tulee Kreikka tai Venäjä. San Marino ja Färsaaret saavat tuskin niinkään paljon ihmisiä katsomoihin”, totesi HS.¹⁴⁶ Tämän lieenee turvallista tulkita osoittavan, että ainakin vielä tuolloin suomalaiset saapuivat jalkapallokatsomoon ennen kaikkea vastustajajoukkueen kiinnostavuuden ja tason, ei niinkään oman maajoukkueen tai ottelun kilpailullisen merkittävyyden takia.

Kyseiset vuoden 1996 EM-kisojen karsinnat alkoivat kotiottelulla Skotlantia vastaan vajaan 13 000 katsojan edessä. Peli päättyi Suomen tappioon, eikä siihen auttanut ”ei kotikenttä eivätkä vaisut stadionilla kaikuneet Suomi-huudot”.¹⁴⁷ Syystalvella 1994 Suomi pelasi kaksi kotiottelua sangen arktisissa olosuhteissa, kun Färsaaret saapui Suomeen marraskuussa ja San Marino joulukuussa. Kylmät olosuhteet ja piskuiset vastustajat tekivät tehtävänsä, eikä suuri yleisö löytänyt Olympiastadionille – katsojia oli Färsaaria vastaan 2 420 – edes Jari Litmasesta huolimatta. HS totesikin, että katsomoita olisi täytettävä, vaikka sitten ilmaisia lippuja jakamalla.

”Yleisö sai nähdä Jari Litmasen pelaavan parhaan ottelunsa Suomi-paidassa, mutta missä se yleisö oli. Ei ainakaan stadionilla. Palloliitto hinnoitteli ottelun aivan poskelleen. Färsaarelaisia katsomaan olisi pitänyt tuoda kymmenen tuhatta vapaalippulaista.”¹⁴⁸

Seuraavan elokuun Venäjä-kotiotteluun löysi sentään hivenen suurilukuisempi joukko suomalaisia. Ottelu päättyi Suomen kannalta murheellisiin 6-0 –tappiolukemiin ja Helsingin Sanomat arveli suomalaisyleisön saaneen tarpeekseen murheellisista tuloksista. ”Suomalaisen jalkapalloilun tappiomitta täyttyi kerralla ja meni reilusti yli. Lajia on taas kohtuuttoman vaikeaa markkinoida suurelle yleisölle ja niille yli 14 000 ihmiselle, jotka olivat paikalla”, totesi HS.¹⁴⁹ Ennakko-odotuksiin nähden yleisömäärä oli kuitenkin pieni, sillä ainakin Veikkaaja totesi, jonkin olevan pahasti pielessä, ellei otteluun saavu vähintään 25 000 ihmistä.¹⁵⁰

¹⁴⁴ HS 12.10.1993.

¹⁴⁵ HS 14.10.1993.

¹⁴⁶ HS 23.1.1994.

¹⁴⁷ HS 8.9.1994.

¹⁴⁸ HS 17.11.1994.

¹⁴⁹ HS 17.8.1995.

¹⁵⁰ Veikkaaja 14.8.1995.

Liekö HS:n arvio heikon suorituksen kauaskantoisista seurauksista pitänyt paikkansa, mutta toden totta MM 1998 -karsintojen kotiavausta Sveitsiä vastaan todisti vain reilu 7 000 katsojaa. Oman mausteensa raportointiin toi näyttämötaiteen legendan Åke Lindmanin kritiikki pääsylippujen hintoja kohtaan. ”Vai että 200 markan istumapaikka. Älä helvetti, ei voi olla totta”, siteerattiin Lindmania. Kommentissa pohdiskeltiin myös ottelun vähäistä yleisömäärää: maajoukkue houkutteli odotettujen karsintojensa kotiavaukseen vain 7 217 silmäparia, vaikka koko Olympiastadionin kapasiteetti (40 000 paikkaa) oli käytössä.¹⁵¹

Kyseisissä karsinnoissa Suomi matkasi puolestaan eksoottiseen Azerbaidzhaniin. Muun eksotiikan ohella HS ihmetteli uutisoinnissaan myös bakulaisyleisön suurta määrää: ”Puheet 40 000 katsojasta eivät sittenkään olleet liioittelua tai markkinakikkoja”¹⁵². Myös Norja-vieraspelin yhteydessä HS kiinnitti huomionsa paikallisen maajoukkueen suureen suosioon. Uutisoinnissa todettiin, kuinka Oslon Ullevålin stadion oli ollut jo aikoja loppuunmyyty. ”Arvilla vain voi, kuinka paljon lippuja olisi mennyt kaupaksi jalkapallohulluksi 1990-luvulla hurahtaneessa maassa. Jalkapallo on noussut maan suosituimmaksi urheilulajiksi perinteisten talvilajien ohi.”¹⁵³

Karsinnat jatkuivat valoisammissa merkeissä ja vähitellen myös kotimaisen yleisön kiinnostuksen havaittiin olevan nousussa. ”Vaikuttaa siltä, että kiinnostus Suomen jalkapallomaajoukkuetta kohtaan on lisääntymässä. Sen verran minäkin olen kuullut ihmisten puhuvan MM-karsintaottelusta Azerbaidzhanian vastaan, ja tiedotusvälineet vaikuttavat aikaisempaa kiinnostuneemmilta”, totesi päävalmentaja Möller Nielsen haastattelussa. HS kertoi Palloliiton odottavan otteluun 7 500 katsojaa, mutta päävalmentajan uskon jopa 10 000 katsojan rajapyykin rikkoutumiseen.¹⁵⁴ Azerbaidzhan-ottelulla todettiin olevan myös taloudellista panosta. Veikkaaja korosti pelin merkitystä, sillä voiton avulla seuraavaan kotiotteluun saataisiin houkuteltua todennäköisesti tuhansia katsojia enemmän. Veikkaaja esitti myös havaintonsa maajoukkueen tärkeimmistä markkinavälteistä. ”Maajoukkueen hyvät tulokset ovat Palloliitolle paljon parempi markkinavälte kuin, että jokaista ottelua markkinoidaan yksitoikkaisesti maamme kiistattoman ykköspelaajan Jari Litmasen kautta”, huomautti Veikkaaja.¹⁵⁵ Suomi kaatoi Azerbaidzhanin selkein loppulukemin 3-0. Ottelun yleisömäärä, 13 417, oli odotuksia suurempi, ja kiitos suhteellisesta yleisöryntäyksestä annettiin raportissa kauniille kesäpäiville.¹⁵⁶

¹⁵¹ HS 7.10.1996.

¹⁵² HS 3.4.1997.

¹⁵³ HS 2.5.1997.

¹⁵⁴ HS 8.6.1997.

¹⁵⁵ Veikkaaja 2.6.1997.

¹⁵⁶ HS 9.6.1997.

Kuva 1: Suomalaisfaneja kauniissa kesäsäässä Olympiastadionilla Azerbaidzhan-ottelussa kesäkuussa 1997. Kuva Ismo Henttonen.

Elokuun 1997 Norja-kotiottelun alla lipunmyynti kävi kiivaana. Selityksenä suurelle kiinnostukselle tarjottiin ottelun tärkeyden sijaan supertähti Jari Litmanen pelaamista. ”Kun sunnuntaina tuli tieto, että Jari Litmanen pelaa, niin täällä oli heti maanantaina kova ruuhka”, kerrottiin HS:n mukaan Lippupalvelusta.¹⁵⁷ Norja voitti Suomen murskaavin 4–0 -loppulukemin ja kotijoukkueen heikko suoritus sai satikutia Veikkaajalta. Lehti moitti kovasanaisesti epäonnistumista kotiyleisön edessä, ja totesi, että ”on surullista, jos maailman futiseliittiin kuuluva Jari Litmanen on Suomen Palloliiton paras ja käytännössä ainoa markkinavaltti kotiotteluiden suhteen.”¹⁵⁸ Ottelu ei murskatappion myötä tuonut Suomelle toivottua tulosta, mutta yleisömäärän osalta tapahtuma oli menestys, vaikka suorituksen pelättiin karkottavan katsojat tulevista otteluista. ”Suomi haki kahta asiaa Norja-ottelusta: hyvää tulosta ja suurta yleisöä. Tulosta ei tullut, mutta katsojia tuli 35 520. Karun tappion jälkeen voi aika vieriä pitkään ennen kuin katsojamäärä rikotaan. Jalkapallon nousuun Suomessa on sittenkin pitkä matka”, totesi HS:n Miettinen.¹⁵⁹

Norja-tappiosta huolimatta Suomi taisteli jatkopaikasta karsintojen viimeiseen Unkari-kotiotteluun saakka ja ilmeisesti usko omaan maajoukkueeseen muutti myös tekijöitä katsojien

¹⁵⁷ HS 20.8.1997.

¹⁵⁸ Veikkaaja 25.8.1997.

¹⁵⁹ HS 21.8.1997.

kulutusvalintojen taustalla. Seuraavien, vuoden 2000 EM-kisojen lohkoarvonnin jälkeen HS kertoi Palloliiton johdon pitävän arvontatulosta onnistuneena. Kattojärjestön johtoportaani ei enää katsottu kaipaavan mahdollisimman kovia ja suuren yleisömäärän houkuttelevia vastustajia. Ilmeisesti katseet oli käännetty menestysmahdollisuuksiin, ja Suomen joukkueen itsessään uskottiin olevan riittävä houkutus. Uudesta aikakaudesta kertovat myös kommentit karsintaotteluiden tv-oikeuksien suuresta arvosta.¹⁶⁰

Karsinnat alkoivat kotiottelulla Moldovaa vastaan. Avausottelun vastustajasta todettiin, että se ei ole yleisömagneetti, ”mutta katsojilla on mahdollisuus todistaa kiinnostuksensa omiin tähtiimme, joista Jari Litmanen etunenässä tunnustetaan maailmanlaajuisestikin”.¹⁶¹ Tällä kertaa karsinta-avauksen pelillinen tulos olikin voitollinen eikä yleisömäärääkään tarvinnut hävetä. Vaikka vastustaja ei kuulunut Euroopan kovimpiin tai kiinnostavimpiin, saapui Olympiastadionille lähes 20 000 katsojaa. Muutoksen yleisön käytöksessä ja kulutusvalinnoissa noteerasi Helsingin Sanomatkin.

”Leppeässä syyssäässä pelatun ottelun iloisimpia uutisia oli yleisömäärä 18716. Vaikka Moldova ei ole mikään yleisömagneetti, väkeä tuli niinkin paljon. Lukema on terve merkki siitä, ettei suomalaisyleisö tule enää katsomaan pelkästään vieraita tähtiä, vaan kannustamaan omaa maajoukkuetta. Myös vuodentakainen Azerbaidzhan-ottelu (13000) oli esimerkki samasta ilmiöstä. -- Yleisö kannusti harvinaisen villisti omiaan. Moldovalaista muutamia rumia taklauksia saivat vihellyksiä ja ottelun loppua kohti molempia riitti.”¹⁶²

Kasvavasta kiinnostuksesta huolimatta otteluiden televisiointi ei edelleenkään ollut itsestäänselvyys, sillä esimerkiksi Moldova-ottelu näytettiin MTV 3:lla jälkilähetyskenä. Televisiointiaika ei ollut varsinaisesti prime timeä, sillä lähetys alkoi kello 22.25.¹⁶³ Vähitellen ”jopa jähmeän” Yleisradion todettiin heränneen ostaessaan lähetys-oikeudet maajoukkueen vierasotteluihin Pohjois-Irlantia ja Turkia vastaan. Veikkaaja kirjoitti jotakin merkittävää tapahtuneen, ”kun valtiollinen kanava päättää näyttää Suomen maajoukkueen vieraspelin suorana”.¹⁶⁴ HS puolestaan ihmetteli muun muassa sitä, ettei YLE lähettänyt Pohjois-Irlanti - vierasotteluun selostajaa paikan päälle, vaan ottelu selostettiin Suomesta käsin.¹⁶⁵ Suuren maailman tunnelmaa oli aistittavissa myös spekulatiossa Jari Litmanen ja päävalmentaja Möller

¹⁶⁰ HS 19.1.1998.

¹⁶¹ Veikkaaja 31.8.1998.

¹⁶² HS 6.9.1998.

¹⁶³ Veikkaaja 31.8.1998.

¹⁶⁴ Veikkaaja 7.9.1998.

¹⁶⁵ HS 10.10.1998.

Nielsenin mahdollisesta välirikosta. Lisäksi Saksa-vierasotteluun matkustaneiden journalistien suuri määrä herätti huomiota.

”Koskaan ennen Suomen maajoukkueen vierasmaaottelussa ei ole ollut yhtä paljon lehdistöä ja sähköisten viestimien edustajia kuin nyt Saksassa. Yli 20 toimittajaa seuraa keskiviikon EM-karsintaa.”¹⁶⁶

Alkukesän 1999 Turkki-kotiottelulla oli suuri panos ja myös suomalaisyleisö innostui ”ulkomaan elävistä” ja ottelun suuresta urheilullisesta merkityksestä.

”Kotimainen liigajalkapallo ei ole täyttänyt katsomoita, mutta auta armias kun kylään tulee ulkomaan eläviä ja pelissä on panosta. Nytkin Turkki peliin oli myyty jo 18000 lippua tiistai-iltapäivään mennessä. Stadion on vaarassa täytyä ääriään myöten, sillä tilaa on vain 37000 onnelliselle. Yleisöryntäys on (maajoukkuepuolustaja Juha) Reinin mieleen. ’Se on hieno homma, että katsojia löytyy. Suomalaiset ovat oppineet, ettei homma kaadu yhteen tappioon.’”¹⁶⁷

Vuonna 2000 tehtävässään aloittaneen uuden päävalmentajan Antti Muurisen uudistunutta maajoukkuetta luonnehdittiin sangen etäiseksi ja mystiseksi yhdistelmäksi. ”Yleisö on piirtänyt mielikuvansa 2000-luvun maajoukkueestamme tv-välähdysten ja lehtitietojen perusteella. Nyt sillä on mahdollisuus tehdä arviot omin silmin lehtereiltä”, totesi Veikkaaja ennen vuoden 2002 MM-kisojen karsinnat avannutta Albania-kotiottelua.¹⁶⁸

Suomi aloitti karsinnat täyden katsomon edessä upouudella Töölön jalkapallostadionilla. Loppuunmyyty katsomo sangen tuntematonta vastustajaa vastaan pelatussa ottelussa sekä ennakkokommentit 2000-luvun uudistuneeseen maajoukkueeseen tutustumisesta kertoivat nekin jo edellisellä vuosikymmenellä käynnistyneestä muutoksesta jalkapalloyleisön intresseissä. Jalkapallokuumeen kerrottiin olevan kova, sillä lokakuussa Olympiastadionilla pelattavan Englanti-ottelun ”pääsyliput menivät kaupaksi ennätysellisellä vauhdilla ja otteluliput varattiin loppuun jo ennen elokuun päättymistä”.¹⁶⁹ Ja vaikka Englannin ja Saksan huippujoukkueiden tähdittämä karsintalohko olikin Suomelle liian kova, lunasti maajoukkue hyvillä peliesityksillään ja vähintäänkin kohtuullisilla tuloksillaan vähitellen paikkaansa suomalaisen urheilukansan sydämissä. Helsingin Sanomat kirjoittikin syyskuussa jalkapallomaajoukkueesta tulleen ”Suomen urheiluyhteisön ykkösviihdyttäjä. On

¹⁶⁶ HS 30.3.1999.

¹⁶⁷ HS 2.6.1999.

¹⁶⁸ Veikkaaja 14.8.2000.

¹⁶⁹ HS 30.8.2000.

kotipeliareenana sitten Olympiastadion tai Finnair-stadion, liput menevät kaupaksi jotakuinkin viimeistä myöten, eikä lipunlunastajien ole tarvinnut pettyä ainakaan tällä kaudella.”¹⁷⁰

2000-luvun edetessä huumaa jatkui ja kiinnostus myös pienempiä vastustajia vastaan pelattaviin otteluihin kasvoi. Maajoukkuejalkapallosta alkoi ajoittain muodostua merkittäväkin puheenaihe myös stadioneiden ulkopuolella, kuten HS vuoden 2008 EM-karsintojen Portugali-kotiottelun alla syyskuussa 2006 totesi:

”Mikä olikaan yleisin puheenaihe eilen kaduilla, kuppiloissa ja liikennevälineissä? Otanta oli verrattain pieni, mutta tulos yksiselitteinen. Portugali-ottelu oli kaikkien huulilla, voittoa odotettiin kärsimättömästi ja Cristiano Ronaldon ärsyttävyydestä tai ihanuudesta mesottiin ehkä kyllästymiseenkin asti. -- Keskiviikkona Ylen Aamu-tv:ssä äimisteltiin lehtien sivut täyttäneitä ennakkojuttuja. Laajuuden sanottiin olevan mannermaista luokkaa.”¹⁷¹

Merkkejä maajoukkuepelien brändiarvon kasvusta myös mediaoikeuksien kannalta oli nähtävissä jo ennen karsintojen alkua, sillä maaotteluiden televisiointi siirtyi Yleltä maksukanava Canal+:lle, jonka suoritusta tv-tuotannossa kehuttiin Yleen verrattuna tyylikkääksi.¹⁷²

Marraskuun Armenia-kotiottelun lähestyessä heräsivät vaatimukset ottelun pelipaikan vaihtamisesta. Peli pelattiin noin 10 000-paikkaisella Töölön jalkapallostadionilla, mutta HS vaati ottelun siirtämistä yli 30 000-paikkaiselle Olympiastadionille. ”Palloliitto hoi: Seuraava peli Olympiastadionille! Kuvitellaanko Palloliitossa, ettei ottelu kiinnostaa tarpeeksi suurta yleisöä? Voisi melkein lyödä vetoa, että Olympiastadionille tulisi nauttimaan eksoottisesta pelistä marraskuisena iltana 20000-30000 katsojaa.”¹⁷³

Vaatimukset sangen vähäpätöistä ja tuntematonta vastustajaa vastaan marraskuun kylmyydessä pelattavan ottelun siirtämisestä suuremmalle stadionille kertovat suuresta muutoksesta suomalaisen jalkapalloyleisön kulutuspäätöksissä. Nyt vastassa ei ollut suurmaa tähtipelaajineen, joten yleisön ja median kiinnostuksen kohde oli oma maajoukkue ja ottelun merkitys.

Seuraavissa karsinnoissa (vuoden 2010 MM-kisoihin) Suomi kohtasi jalkapallon mahtimaan Saksan. Vaikka valtaosa stadionista kannustikin kotijoukkuetta, mahtui katsomoon saksalaisfanien lisäksi myös Saksaa kannustavia suomalaisia. Erään perheenpään kerrottiin

¹⁷⁰ HS 6.9.2001.

¹⁷¹ HS 7.9.2006.

¹⁷² HS 4.9.2006

¹⁷³ HS 13.10.2006.

kannustavan ehdottomasti Saksaa, ”ehdottomasti. Ei me tunneta tuosta Suomen joukkueesta edes pelaajia”. Toinen perhe joutui puolestaan hetken miettimään, vetääkö heidät Olympiastadionille Suomi vai Saksa. ”Isä- Tommi ottaa ohjat ja sanoo, että Suomen peliä on tultu katsomaan.”¹⁷⁴ Jos Saksa-ottelussa ainakin osa yleisöstä saapui paikalle ihaillemaan nimekästä vastustajaa, sama tilanne tuskin oli Suomen kohdatessa lokakuussa Azerbaidžhanin. HS kertoi noin viikkoa ennen ottelua, että maiden välisen ”MM-karsintaottelun lipunmyynnissä rikkoutui torstaina 20000:n raja. Siten katsojia on tulossa yli tuplamäärä verrattuna maitten vuodentakaiseen kohtaamiseen Olympiastadionilla”.¹⁷⁵ Vastaava ilmiö oli havaittavissa myös seuraavana kesänä pelatun Liechtenstein-kotiottelun yhteydessä. Otteluun oli ennakolta myyty yli 15 000 pääsylippua, vaikka ”kukaan ei tunne yhtään vastustajan pelaajaa nimeltä”¹⁷⁶.

Uuden vuosituhannen ensimmäinen vuosikymmen oli maajoukkuejalkapallon suosion nousun ja vakiintumisen aikaa. Vaikka suurimmat yleisömäärät nähtiin edelleen otteluissa niin sanottuja huippumaita vastaan, keräsivät myös pelit pienempiä vastustajia vastaan entistä suurempia katsojalukuja. Myös vierasotteluihin matkustettiin tuhatpäisinä joukkoina. Maajoukkuejalkapallo oli kasvavissa määrin myös tv-viihdettä, mistä kertoo pelien siirtyminen maksukanaville: eiväthän ne ota valikoimiinsa tuotteita, jotka eivät ole houkuttelevia ja kannattavia myyntiartikkeleita.

Marraskuussa 2010 Suomessa piti olla valloillaan pienoisen jalkapallobuumin. HS kirjoittaa, että San Marino –kotiottelussa maajoukkueen piti jatkaa taisteluaan arvoturnauspaikasta 20 000 katsojan edessä.¹⁷⁷ Kehnosta karsintojen alusta johtuen näin ei kuitenkaan käynyt ja yleisömääräkin jäi vähäiseksi. Kolmen tappiollisen ottelun jälkeen voitto San Marinosta oli laiha lohtu, mutta voitto kotiyleisön edessä katsottiin jälleen pieneksi velanmaksuksi faneille.¹⁷⁸ Viimeisen maaottelunsa tuossa ottelussa pelannut (tätä ei tosin vielä tuolloin tiedetty) Jari Litmanen totesi halunneensa ”faneja kiittää ja ajattelin tätä tilannetta kokonaisuutena. Kaikilla on ollut pettymystä”¹⁷⁹. Heikot peliesitykset näkyivät myös myöhemmin 2010-luvulla otteluiden yleisömäärissä. HS uutisoi syyskuun 2015 Färösaaret-kotiottelun alla 37 500-paikkaisella Olympiastadionilla olevan lähes 30 000 tyhjää paikkaa.¹⁸⁰

¹⁷⁴ HS 12.9.2008.

¹⁷⁵ HS 10.10.2008.

¹⁷⁶ HS 29.5.2009.

¹⁷⁷ HS 19.10.2010.

¹⁷⁸ HS 17.11.2010

¹⁷⁹ HS 18.11.2010

¹⁸⁰ HS 7.9.2015.

Vailla ainuttakaan voittoa pelatun jalkapallovuoden 2016 jälkeen usko Huuhkajiin oli koetuksella.¹⁸¹ Televisiointipäätöksiin uskon puute ei kuitenkaan vaikuttanut, sillä Yle priorisoi Huuhkajien Islanti-ottelun ohi EM-kisoissa pelanneen ja Susijengi-buumista nauttineen koripallomaajoukkueen.¹⁸²

Vaikeita vuosia seurasi ennennäkemätön huumo. Lohkovoitto Kansojen liigassa syksyllä 2018 nosti odotukset ja uskon EM-karsintoja kohtaan korkeiksi. Näin karsinnoissa vuoden 2020 EM-kisoihin uusi teema olikin ottelulippujen hankinnan vaikeus. Historiallisen EM-kisapaikan tuoneet karsinnat kiinnostivat laajasti, mutta luonnollisesti oma vaikutuksensa oli toki myös sillä, että Olympiastadionin ollessa peruskorjattavana pelattiin pelit pienemmillä stadioneilla (Tampereen Ratinan stadion, Turun Veritas-stadion ja Töölön jalkapallostadion). Yhtä kaikki, tilanne, jossa kaikki ottelut myytiin loppuun jopa kuukausia etukäteen, lippuja kaupiteltiin mustassa pörssissä ja mediassa jaettiin ohjeita EM-kisalippujen hankintaan, oli suomalaisen jalkapallon tapauksessa täysin ennen kokematon. Lainaukset Helsingin Sanomista kertovat Huuhkaja-huumasta:

”Huuhkajien seuraava EM-karsintapeli vetää Tampereen stadionin täyteen: Otteluun on puolitoista kuukautta, eikä vapaita paikkoja enää ole.”¹⁸³

”SIITÄ on nyt kuusi vuotta aikaa, kun A-maajoukkue karsintaottelu on myyty edellisen kerran loppuun. Silloin syyskuussa 2013 Suomi pelasi MM-karsinnoissa Espanjaa vastaan Olympiastadionilla, jonne tuli peräti 37 000 katsojaa. Lauantaina Tampereella Ratinan stadion on loppuunmyyty, ja EM-karsintaotteluun Bosnia ja Hertsegovinaa vastaan odotetaan 16 000 katsojaa.”¹⁸⁴

”Huuhkajien kotiottelu Italiaa vastaan on jo lähes loppuunmyyty.”¹⁸⁵

”Huuhkajien Liechtenstein-otteluun vapautuu todennäköisesti vielä satoja lippuja.”¹⁸⁶

”Näin saat lipun historiallisiin EM-otteluihin.”¹⁸⁷

¹⁸¹ HS 7.6.2017.

¹⁸² HS 30.8.2017.

¹⁸³ HS 18.4.2019.

¹⁸⁴ HS 8.6.2019.

¹⁸⁵ HS 9.6.2019.

¹⁸⁶ HS 16.10.2019.

¹⁸⁷ HS 17.10.2019.

”Huuhkajien Liechtenstein-ottelun lipusta pyydetään korkeimmillaan peräti 15 000 euroa.”¹⁸⁸

”Näin Huuhkajien ensi kesän EM-otteluihin saa lippuja: hakea voi korkeintaan neljää lippua.”¹⁸⁹

Maajoukkueessa vuosina 1996–2004 pelannut Ville Nylund vahvistaa haastattelussaan takavuosikymmeninä vallinneen asetelman, jossa yleisön päätökseen saapua otteluun vaikutti suuresti vastustajajoukkue tähtipelaajineen. ”Kyllä, juuri vasta meidän ikäluokan ja kultaisen sukupolven (Litmasen, Hyypiän, Forssellin, Tainion jne. tähdittämä maajoukkue noin vuosina 2000-2009) aikana asia alkoi muuttua. Sitä ennen todella vähän tultiin seuraamaan sitä, että Suomi menisi kisoihin. Portugalin EM 2004-kisojen karsintaan Palloliitto taisi tehdä jonkun laulunkin, jossa laulettiin, että matkalla Portugaliin. Se oli sivuseikka, mutta selkeästi oli havaittavissa, että nyt odotetaan, että nyt mennään kisoihin”, muistelee Nylund. ”Ennen tätä muutosta yleisö meni maaotteluihin, kun oli kiva nähdä maaotteluita ja kovia pelaajia. Vaikka kun Hollanti tuli tänne, niin tultiin katsomaan Ruud Gullitia, Marco van Bastenia ja näitä. Se alkoi muuttua vähitellen, tultiin seuraamaan just Litmasen edesottamuksia ja sitten toivottiin, että sitä kautta aikanaan mentäisiin kisoihin.”¹⁹⁰

Muutos maajoukkueen yleisömäärissä ja mediavälitteisessä seurannassa on havaintojeni perusteella ollut selkeä. Ennen kaikkea merkittäväksi voisi kuitenkin todeta kulutusvalintojen taustalla olleet syyt. Vielä 1990-luvulla syyt saapua Suomen jalkapallomaajoukkueen otteluihin olivat sangen erilaisia kuin tänä päivänä. Syy ei ollut niinkään Suomi ja maajoukkue itsessään, vaan pikemminkin nimekäs vastustaja tunnettuine tähtipelaajiin. 1990-luvun edetessä myös Suomi sai oman kansainvälisen tason tähtensä, Jari Litmasen, jonka pelaamisella tai pelaamattomuudella voitiin perustella otteluiden yleisömääriä. Myös säällä todettiin useampaan otteeseen olleen oman merkityksensä. 1990-luvun lähestyessä loppuaan nähtiin kuitenkin vähittäinen muutos, ja maajoukkueesta itsestään sekä ottelun urheilullisesta merkityksestä muodostuivat päätekijät yleisön valintojen taustalle. Kehitys jatkui ja vakiintui 2000-luvulla. Hiljalleen on tultu ennenkokemattomaan tilanteeseen, joka nähtiin viimeisimmissä karsinnoissa: kaikki ottelut arvioidusta heikkoudesta tai kovuudesta riippumatta ovat olleet loppuunmyytyjä ja lippuja kaupataan mustassa pörssissä valtamedian antaessa ohjeita lipunhankintaan.

¹⁸⁸ HS 11.11.2019.

¹⁸⁹ HS 16.11.2019.

¹⁹⁰ Ville Nylund, haastateltu Helsingissä 11.12.2019. Haastattelija LK.

4.2.2. Hautajaistunnelmista öykkäreihin ja maailman parhaisiin faneihin: suomalainen jalkapalloyleisö ja ihannefanitus

Tässä alaluvussa käsittelen suomalaisen jalkapalloyleisön käytöksessä ja kannattajakulttuurissa tarkasteltavien kolmen vuosikymmenen aina tapahtuneita muutoksia. Sami Kolamo on julkaisuissaan esitellyt ihannefanin käsitettä, jolla kuvataan urheilutapahtuman järjestäjän, median ja muiden vastaavien tahojen käsitystä ihanteellisesta kannattajasta tai muusta yleisön edustajasta tapahtumassa.¹⁹¹ Tässä luvussa käsittelen muiden teemojen muassa sitä, miten suomalaisen median ja jalkapallotoimijoiden käsitys ihanteellisesta suomalaisesta jalkapallokatsojasta ja -kannattajasta on vuosikymmenten saatossa muuttunut.

Suomalaista katsomokulttuuria ja ihanteellista katsojaa on historiallisesti luonnehdittu sangen maltilliseksi. Heinonen kuvailee perinteistä suomalaista jalkapalloyleisöä epäaktiiviseksi, hiljaisesti tarkkailevaksi, kohteliaasti taputtavaksi ja korkeintaan oman joukkueen maalin yhteydessä hetkellisesti hurraavaksi.¹⁹² Lisäksi perinteistä suomalaista ihannekatsojaa luonnehditaan asiantuntijaksi, joka seuraa urheilusuoritusta neutraalisti ja vailla intohimoja vastaten kohteliaasti hyviin suorituksiin.¹⁹³ Heinosen mukaan tämänkaltaisia ideaaleja löytyi niin keltaisesta lehdistöstä, viranomaisilta kuin suurelta yleisöltäkin.¹⁹⁴

Muutoksen tuulet alkoivat kuitenkin puhalttaa suomalaisissa jalkapallokatsomoissa 1990-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa. Suomalaisen aktiivisemmän kannattajatoiminnan ensiaskeleiksi on mainittu muun muassa Helsingin Jalkapalloklubin historiallinen selviytyminen Mestareiden liigan lohkovaiheeseen vuonna 1998 ja sen innoittama huuma Olympiastadionin lehtereillä.¹⁹⁵ Hiljalleen myös kotimaisen pääsarjan Veikkausliigan muillekin joukkueille alkoi muodostua järjestäytynyttä kannattajatoimintaa, ja lopulta myös maajoukkueen kannattajat perustivat vuonna 2002 oman yhdistyksensä, Suomen maajoukkueen kannattajat ry:n.¹⁹⁶ Tätä nykyä Suomen maajoukkueen kannattajat ry:hyn kuuluu noin 7 000 jäsentä.¹⁹⁷

Heinosen tapaustutkimus suomalaiskannattajista maajoukkueen vierasottelussa Englantia vastaan maaliskuussa 2001 esittelee Liverpoolissa pelatun ottelun uudentyyppisen suomalaisen jalkapallokannattajuuden debyyttinä Euroopan kentillä.¹⁹⁸ Hän kuvailee ottelun

¹⁹¹ Kolamo 2018.

¹⁹² Heinonen 2002, 30.

¹⁹³ Heinonen 2002, 30.

¹⁹⁴ Heinonen 2002, 30.

¹⁹⁵ Heinonen 2002, 28.

¹⁹⁶ Villgren 2007, 155.

¹⁹⁷ Huikee setti 1/2020.

¹⁹⁸ Heinonen 2002, 26.

suomalaiskannattajia näkyviksi, kuuluviksi, intohimoisiksi, fanaattisiksi, optimistisiksi ja jopa karnevalistisiksi.¹⁹⁹

Matti Villgren luonnehtii jalkapallokannattamista tyypilliseksi postmodernin ajan ilmiöksi. Jalkapallokatsomoissa yleisö pääsee nauttimaan ja kuluttamaan elämyksiä saman mielisten kanssa.²⁰⁰ Myös Heinosen mukaan muutos katsomokäyttäytymisessä osoittaa tapahtumassa olevan laajemman suomalaisen yhteiskunnallisen muutoksen. Urheilu on Suomessa nähty perinteisesti henkisen ja fyysisen terveyden rakentamisena, ja ylilentusiasmia on katsottu pahalla.²⁰¹

Jalkapallo ja siihen liittyvät suuret tunteet aiheuttavat ajoittain myös valitettavia lieveilmiöitä. Tunnetuin näistä lienee huliganismi, eli väkivalta ja häiriökäyttäytyminen stadionilla tai sen ulkopuolella ennen tai jälkeen ottelun tai sen aikana.²⁰² Villgren kuitenkin toteaa, ettei ainakaan vuonna 2007 Suomessa ollut ongelmia huliganismin tai väkivallan suhteen. Hän kuitenkin kuvailee artikkelissaan tiedotusvälineiden toiminnan aiheuttamaa pelkoa huligaaniksi leimautumisesta, joka maajoukkueen kannattajien keskuudessa vallitsee.²⁰³

Havaintoaineistoni, Helsingin Sanomien ja Urheilulehden edeltäjiineen perusteella suomalaisessa katsomokäyttäytymisessä ja hiljalleen myös ihannefaniudessa on tapahtunut tarkastelemieni kolmen vuosikymmenen aikana selkeä muutos. Kuten yllä totean, on perinteinen suomalainen ihannekatsoja ollut passiivinen sekä neutraali tarkkailija, jonka ylilentusiasmia on vieroksuttu. Siinä missä 1990-luvun alkupuoliskolla kotiotteluiden henkeä – ainakin suomalaiskatsojien osalta – kuvailtiin yhtä poikkeusta lukuun ottamatta lähinnä vaisuksi ja hautajaistunnelmaiseksi, alkoi vuosituhannen lopun lähestyessä nousta esiin merkkejä intensiivisemmästä ja villimmästäkin tunnelmasta. ”Etelänmaalainen” tunnelma toi mukanaan myös puheen jalkapallokatsomoiden lieveilmiöistä, ja huliganismia ja turvajärjestelyitä käsiteltiin laajasti, ajoittain sangen terävinkin sanankääntein.

Suomalaisia jalkapalloyleisöjä luonnehdittiin vähälukuisiksi, vaisuiksi ja hautajaistunnelmaiseksi. Vuoden 1996 EM-kisojen karsinnat alkoivat syyskuussa 1994 kotiottelulla Skotlantia vastaan vajaan 13 000 katsojan edessä. Peli päättyi Suomen tappioon, eikä siihen auttanut ”ei kotikenttä

¹⁹⁹ Heinonen 2002, 29-30.

²⁰⁰ Villgren 2007, 155.

²⁰¹ Heinonen 2003, 30.

²⁰² Kujanpää 2007, 147.

²⁰³ Villgren 2007, 165.

eivätkä vaisut stadionilla kaikuneet Suomi-huudot. Ottelu houkutteli stadionille vajaat 13000 katsojaa, mutta Suomen esitys tarjosi vain vähän lämmikettä.”²⁰⁴

Syystalvella 1994 Suomi pelasi jo edellisessä luvussa mainitut kotiottelut Färsaaria ja San Marinoa vastaan. Kylmät olosuhteet ja piskuiset vastustajat tekivät tehtävänsä, eikä suuri yleisö löytänyt Olympiastadionille, ei vaikka Jari Litmanen pelasi.

”Yleisö sai nähdä Jari Litmasen pelaavan parhaan ottelunsa Suomi-paidassa, mutta missä se yleisö oli. Ei ainakaan stadionilla. Palloliitto hinnoitteli ottelun aivan poskelleen. Färsaarelaisia katsomaan olisi pitänyt tuoda kymmenen tuhatta vapaalippulaista.”²⁰⁵

Myös San Marino -ottelun ennakkouutisoinnissa kiinnitettiin huomio suomalaiskatsomoiden pienuuteen ja hiljaisuuteen. Jari Litmanen kommentoi suomalaista jalkapallokulttuuria ja vertasi Suomen maaotteluiden tunnelmaa arkeensa hollantilaisseura Ajaxissa.

”Kotimaan katsomoissa hautajaistunnelma -- Suuret yleisöt, mahtava tunnelma ja kannustavat fanit kuuluvat Litmasen arkeen. 'Kun pelasimme Milania vastaan Triestessä, oli stadionilla enemmän Ajaxin kannattajia kuin tulevassa San Marino-ottelussa katsojia yhteensä.' – 'Yritän ylittää itseni, kun 42 000 katsojaa huutaa stadionilla. Samalla tavalla täytyy koettaa pelata, kun stadikalla on 2 000 katsojaa, muttei se ihan samaa ole. Ottelu ovat Suomessa aina vähän kuin hautajaistunnelmissa.' – 'Meillä on vielä oppimista jalkapallokulttuurissa, niin katsojilla kuin pelaajilla.’”²⁰⁶

Kliseisesti ilmaistuna poikkeus vahvistaa säännön. 1990-luvun alkupuoliskon uutisoinnin ja havaintojeni perusteella tämä hyvin harvinainen poikkeus suomalaisyleisön käytöksessä nähtiin Suomen kohdatessa Hollannin Olympiastadionilla vuoden 1992 EM-kisojen karsinnoissa kesällä 1991. Hollantia vastaan Olympiastadionilla nähtiin jopa 21 000 -päinen yleisöjoukko. HS toteaa, että Suomen tasotusmaalin jälkeen ”yleensä vaisu kotimainen jalkapalloyleisö innostui kannustamaan suosikkejaan toden teolla” saaden liikkeelle jopa ”lehtereitä kiertävän kansainvälisen aaltoliikkeen”.²⁰⁷ Jos suomalaisyleisön aktiivisuudessa oli harvoin mainittavaa, keräsivät vastustajien kotiyleisöt Suomen vieraspelien yhteydessä huomiota. Esimerkiksi marraskuussa 1990 Suomi kohtasi Maltan Vallettassa. HS ihmetteli, kuinka ”toisen jakson

²⁰⁴ HS 8.9.1994.

²⁰⁵ HS 17.11.1994.

²⁰⁶ HS 14.12.1994.

²⁰⁷ HS 6.6.1991.

vastahyökkäyksissä yleisö kannusti omiaan seisaaltaan” mutta totesi, ettei maltalaisyleisön ”kannustus sentään riitä syyksi suomalaispelaajien tahmeaan peliin”.²⁰⁸

Samojen karsintojen kotiottelussaan Suomi kaatoi Azerbaidžhanin selkein loppulukemin 3-0. HS uutisoi voitosta urheilusivujensa ykkösjuuttuna. Ottelun yleisömäärä, 13 417, oli odotuksia suurempi, ja kiitos suhteellisesta yleisöryntäyksestä annettiin raportissa kauniille kesäsäälle.²⁰⁹

Runsaslukuinen yleisö ei ollut paikalla vain katsomassa, sillä maajoukkueen luottopuolustaja Jukka Koskinen jakoi kiitosta kannustuksesta: ”Nyt yleisö tuki ja kannusti meitä todella hyvin. Se merkitsee meille paljon. Toivottavasti saamme samanlaista tukea myös tulevassa Norja-ottelussa.”²¹⁰

Mainitussa Norja-kotiottelussa ihmetystä herätti norjalaiskannattajien suurilukuinen maihinnousu Suomen kamaralle: ”Norjalaiskannattajia matkustaa Helsinkiin kolmisen tuhatta, mutta joukko ei ärdalilaisjengin mukaan pelkää, että norjalaishuudot hukkuisivat suomalaisten kannustukseen”, kerrottiin ”hoilottavista” ja ”Norge-kaulaliinoillaan viuhtovista” norjalaisista. Eräs kannattajista on HS:n luonnehdinnan mukaan ”ammattimainen” jalkapallofani, käyttäähän hän vuosittain jopa 70 000 Norjan kruunua maajoukkueen kannustamiseen.²¹¹

Stadionin suomalaisyleisö hiljenti norjalaisen ylivoiman edessä.

Viikingit latautuivat otteluun laulun ja väkijuoman voimin

JOHANNA LAHTI
Helsingin Sanomat

”Jos Norja häviää, Helsinki on tänä yönä hiljainen paikka. Jos Norja voittaa täällä, Helsinki ei nuku koko yönä”, lupasi norjalaisen Thomas Andersen. Helsingiläisten unet olivat viime yönä vaarassa joka tapauksessa, sillä Helsinkiin saapuneet arviolta 3 000 norjalaiskannattajaa olivat hyvässä vedossa jo ennen Suomi-Norja-pelin alkua. Erottajilla urhea sarvipää heilutti yläväinä lipun autoilijoille kahden muun hengähtäessä rommipullon ympäriin. Koteen seiniin patsaan tienoilla viikinkikypärit kolisivat yhteen norjalaisjoukkueessa ja kannatusviinit kaikuivat parin korttelin päähän.

”Ompas typerä kysymys”, huokasi olohuoneen lähestyvä Steinar Larsen illan voittoa tiedusteltaessa. ”Norja voittaa 4-0.” Vieressä istunut Wenshe

Reiersen veikkasi loppunumeroin 4-1, eikä mukaan punasivulaisiin somustautuneet epäillyt omensa paremmuutta. Larsen ja Reiersen eivät ole Suomessa pelkistäneet ottelun vuosi, vaan kuuden hengen porukka on moottoripyörämaailmalla ensin Ruotsissa ja kiertele nyt Suomessa lauantaihin saakka.

Majapaikan nimi lukee kädessä

”Meillä ei ole mitään tekemistä roiden kanssa”, vittasi Larsen nauruen naapuripyöryssä heiluvien maanmiehiensä. ”He ovat tosikannattajia, mutta ei ollut tosiaankaan vaikeaa löytää norjalaisia ja päästä joukkoon mukaan.” Suurin osa norjalaisista oli tullut Helsinkiin keskiviikkonaan lailla Tukholmasta, jonne palataan tänkin illopäivällä lähevästä laivalla. Ruotsan vuorokauden retki Helsinkiin maksaa käyttörahoineen noin 4 000-

6 000 kruunua eli noin 3 000-4 000 markkaa.

”On se sen arvoista, jos Norja voittaa”, vakuutti Thomas Andersen, joka oli norjalaisen basiffiman järjestimällä pakettimatkal- la. Espoolaisen hotellin nimi oli unohtamisen varalta rapustettu myös kämmeneen.

”Ei tämä ole liian kallista. Me olemme opiskelijoita, ja olemme säästäneet koko vuoden tätä reissua varten”, sanoivat Svein Sigurd Larsen ja Daniel Vikanovic. ”Meillä on hotellihuone, mutta varmasti täällä on porukkaa, joka on tullut ilman minkäänlaista majoitusta.”

Hilpeillä tulleista olevista norjalaisista ei alkanut tippuaakaan jalkapallokannattajiin usein liitettyä aggressiivisyyttä.

Suomalaisien välistä tietämystä illan kokohoidasta hämmästeltiin, jokat paikalliset kun olivat tulleet tiedustelemaan syyt norjalaisen maihinnousuun. Häviön tuomille kotijouk-

Norjalaiset uhkasivat pitää koko kaupungin hereillä juhliessaan viikinkimaan jo etukäteen varmaa jalkapallovoittoa.

ella annettiin kuitenkin kaikki maajoukkueeseen, mutta hän onkin sitten parempi kuin kukaan yksi pelaaja, joka kelpaisi Norjan maajoukkueeseen, mutta hän onkin sitten parempi kuin kukaan norjalaisista”, hehkutti osallistunut Roger Rydningen. ”Litnanen on koko Poljolan paras pelaaja.”

Kuva 2: HS havainnoi norjalaiskannattajien maihinnousua Helsinkiin. HS 20.8.1997.

²⁰⁸ HS 26.11.1990

²⁰⁹ HS 9.6.1997.

²¹⁰ Veikkaaja 9.6.1997.

²¹¹ HS 20.8.1997.

Norjalaiskannattajia ihmeteltiin myös ottelun jälkiuutisoinnissa, vaikka ”hilpeällä tuulella olevista norjalaisista ei uhonnut tippaakaan jalkapallokannattajiin usein liitettyä aggressiivisyyttä.” Norjalaiset puolestaan hämmästelivät suomalaisten vähäistä jalkapallotietämystä, sillä ”jotkut paikalliset kun olivat tulleet tiedustelemaan syytä norjalaisten maihinnousuun. Häviöön tuomitulle kotijoukkueelle annettiin kuitenkin kaikki sen ansaitsema arvostus”, toteaa HS. Suomalaisyleisön todettiin hiljenneneen norjalaisten ylivoiman edessä.²¹² Suomalaisyleisön hiljaisuutta ihmeteltiin myös Veikkaaja-lehden lukijapalstalla. Lukija ihmetteli kirjeessään sitä, kuinka 33 000 mykkää suomalaista saapui Helsinkiin katsomaan Norjan ”kotiottelua”, viitaten Norjan saamaan kannustukseen Helsingin Olympiastadionilla.²¹³

Seuraavana vuorossa oli Suomen vierasottelu Sveitsissä. Jos edellisellä ottelukierroksella HS ihmetteli Helsinkiin matkustaneita norjalaiskannattajia, oli tällä kertaa Lausannessa vierailleiden suomalaisten vuoro. ”Suomalaisia oli katsomossa muutama sata. Yltiöoptimistikin mahtui joukkoon, joka kailotti koväänisesti Suomen erinomaisuutta. Yhdellä miehellä oli yllään jääkiekon Leijonien 1995 MM-tittelin muistopaita. Heti pelin jälkeen mies ruksasi tussillaan vitosen pois ja kirjoitti tilalle ylpeänä MM 1998 Ranska”, havaitsi lehti.²¹⁴

Karsintojen viimeisessä ja ratkaisevassa ottelussaan Suomi kohtasi, kuten todettua, Unkarin. Jo ennen ottelua peräänkuulutettiin myös kotiyleisön panosta toivottua tulosta jahdattaessa. Veikkaaja totesi, että ”olisi upeaa, jos Norja-ottelun yhteydessä olemassaolonsa todistanut suomalainen jalkapalloyleisö löytäisi toistamiseen peräkkäin Helsingin Olympiastadionille aina lehtereitten täyttämiseksi asti”.²¹⁵ Tunnelma pelissä olikin uutisoinnin mukaan riehakas, valoraketit pokahtelivat ja liput liehuivat. ”Unkarin tasotusmaali toi hetkessä epätodentuntuisen tunnelman Stadionille, kun yli 30 000 katsojan riemuntunteet vaihtuivat yhtäkkiä suunnattomaksi pettymykseksi. Näinkö tässä taas piti käydä. Pettyneet katsojat heittivät kentälle muutamia juomatölkkejä. On vain ottelun tarkkailijasta kiinni, lähteekö häneltä sakkoja tuova raportti.” Pettymyksen lisäksi suomalaisyleisöä kuvailtiin tällä kertaa myös positiivisin ilmauksin, sillä ”yleisön riemu oli rajaton ja kannustus jatkossa innokasta kuin etelän jalkapallomaissa.”²¹⁶

”Suomalainen jalkapalloyleisö osoitti suuruutensa, jonka toivoisi näkevän useamminkin. Harvoin, jos koskaan, on päässyt kokemaan Suomen kotiottelussa

²¹² HS 21.8.1997.

²¹³ Veikkaaja 25.8.1997.

²¹⁴ 8.10.1997.

²¹⁵ Veikkaaja 8.9.1997.

²¹⁶ HS 12.10.1997.

vastaavaa tunnelmaa. Valitettavasti pieni osa katsojista näytti myös sivistymättömyytensä. Kentälle heitettiin Unkarin tasoitusmaalin jälkeen useita pulloja ja esineitä, jotka olisivat saattaneet vahingoittaa kentällä olijoita. Tämä tosin ehkä oli joidenkin heittäjien tarkoituskin! -- On ironista, että kun kerrankin Suomen kotiottelussa on upea tunnelma, siihen liittyy lieveilmiöitä.”²¹⁷

Seuraavien, vuoden 2000 EM-kisojen karsintojen alkaessa kotiottelulla Moldovaa vastaan syyskuussa 1998 Veikkaaja painotti yleisön oman toiminnan merkitystä tunnelman ja pelaajien kokeman kannustuksen luojina. ”Suomalainen katsomo pystyy nauttimaan jalkapallo-ottelun ainutlaatuisesta tunnelmasta vain luomalla tämän itse. Satunnainen esimerkiksi Englannissa vieraileva turisti voi nauttia pauhusta tuppisuunakin, mutta täällä se ei onnistu. Tarvitaan rohkeutta ja uskallusta luoda pelaajille loistava tunnelma katsomosta. Pelaajat toivovat ja tarvitsevat sitä.”²¹⁸

Seuraavana keväänä Suomi kohtasi samaisten karsintojen ottelussa Turkin. Yli 36 000 katsojan edessä pelattu ottelu käynnistyi Suomen kannalta mukavasti kotijoukkueen johtaessa peliä kahdella maalilla vain vajaan vartin pelin jälkeen. Turkki kuitenkin nousi rinnalle ja lopulta 4-2 -vierasvoittoon. Oman mausteensa otteluun toivat kentälle rynnänneet kymmenet kurdimielenosoittajat ja peliä seuranneet pienet levottomuudet. Ottelun jälkeen riittikin puhetta ennen kaikkea pettäneistä turvajärjestelyistä ja tapahtuneesta mahdollisesti seuraavista sanktioista kansainvälisten jalkapallo-organisaatioiden taholta. Myös Suomen maineen luotettavana kisajärjestäjänä pelättiin kärsineen suuren kolauksen.

”Suomen ja Turkin välinen jalkapalloilun EM-karsintakamppailu meni täydelliseksi hulinaksi ja piirileikiksi, kun kamppailu oli vanhentunut pelikellon mukaan 37 minuuttia. -- Järjestelyt pettivät Olympiastadionilla pahan kerran. Päävastuun kantaa ottelun järjestäjä Suomen Palloliitto, joka saa Euroopan jalkapalloliitolta (UEFA) varmasti kovat rapsut. Tietoa tarkoista summista ei vielä ole, sakon määrää UEFA myöhemmin. Todennäköistä kuitenkin on, että rangaistus on jopa satoja tuhansia markkoja. -- Suomen haaveet päästä jakamaan 2008 EM-kisoja muiden pohjoismaiden kanssa koki myös kovan kolauksen, ehkä jopa tyrmäysiskun. Turvajärjestelyt (oliko niitä?) pettivät pahasti ja Suomen maine

²¹⁷ Veikkaaja 13.10.1997.

²¹⁸ Veikkaaja 31.8.1998.

järjestäjänä kärsi kenties paikkaamattoman kolahduksen. Järjestysmiehiä ja virkavaltaa oli kiistatta liian vähän.”²¹⁹

Kentänvaltaajien ja pettäneiden turvajärjestelyiden ohella huomiota riitti myös suomalaisyleisölle, joka ensin kannusti upeasti, mutta pelin jälkeen oli käsin kosketeltavan pettynyttä.

”Suomalaiskannattajien pettymys oli käsinkosketeltavaa pelin päätyttyä ja katsojien valuessa ulos stadionilta. Osa suomalaisista sadatteli niin turkkilaisia, kurdeja kuin virkavaltaakin, joka ei estänyt kentälle juoksua. -- Suomea upeasti kannustanut ja Olympiastadionin täyttänyt 36 042-päinen katsojajoukko joutui kokemaan katkeran pettymyksen EM-karsintaottelussa, kun Suomen vartissa ottama 2-0-johto kääntyi ensin 2-2-tasapeliksi taukoon mennessä ja vielä 2-4-tappioksi Suomen hallittua toisen puoliajan alun lisäosumitta. -- Ikävän sivumaun ottelulle antoivat kaksi välikohtausta. Ensimmäisellä puoliajalla asiaankuulumattomia ryntäsi kentälle, ja toisella puoliajalla kaksi rakettia lensi juoksuradalle eteläkaarteesta. Järjestyshäiriöt tuovat Suomen Palloliitolle kenties satojen tuhansien markkojen sakot.”²²⁰

Myös Veikkaaja-lehti peräänkuulutti yleisöltä tunteiden hallintaa, ja totesi, että ”on valitettavaa, että turhautuminen ja pettymys puretaan väkivallan avulla”.²²¹ Ottelun jälkipyykkiä pestiin lehdistössä vielä useiden päivien ajan. Oman mausteensa soppaan toi Palloliiton ja poliisin välinen suukopu siitä, kenen vastuulla turvajärjestelyiden pettäminen oikeastaan oli. Suomi oli jo matkalla seuraavaan otteluunsa Moldovaan, mutta kuten HS totesikin, ”Helsingin Olympiastadionilla pelatun Turkki-ottelun jälkimainingit vellovat vielä vahvoina, niin että ottelut tuntuvat olevan melkein pä sivuasioita.”²²²

Veikkaaja puolestaan totesi huliganismin tulleen Suomeen ja kyseli, olivatko Turkki-ottelun järjestyksenvalvojat ”Miehiä vai marjanpoimijoita?”. Turhan monen todettiin kuuluneen jälkimmäiseen kategoriaan. Virkavallan kommentit olivat myös nykylukijan korviin sangen raflaavia: ”Jos kohdalta mennään kentälle, pitäisi järjestysmiehellä olla vähintään nenä veressä tai käsi poikki”, totesi komisario Reijo Muuri Veikkaajan haastattelussa. ”Nyt siellä vähän revittiin, mutta annettiin sitten mennä. Järjestysmiehen toiminta ei tyssää ainakaan oikeuksien

²¹⁹ HS 5.6.1999.

²²⁰ HS 2.6.1999.

²²¹ Veikkaaja 7.6.1999.

²²² HS 8.6.1999.

puuttumiseen. Tunkeilijaa saa ladata kunnolla kuoononkin, jos tilanne niin vaatii. Aristeluun ei ole aihetta,” linjasi Veikkaaja.²²³

Moldova-vierasottelun alla mediassa oli ensimmäistä kertaa havaittavissa ajatus siitä, että pelaajat ja joukkue olisivat ikään kuin tilivelvollisia kannattajilleen ja yleisölle. Juha Reini totesi ennen ottelua, että Suomen on pelattava niin, ”että voisimme järjestää hyvityksen faneille. Se me ollaan heille velkaa”.²²⁴ Myös päävalmentaja Möller Nielsen puhui kotiyleisön pettämisestä: ”Yleisö on ollut paikalla, mutta emme ole pystyneet tarjoilemaan sytykettä.”²²⁵

Yleisöstä ja sen tarjoamasta tuesta – aikalaistermein mesoamisesta – kirjoitettiin myös syyskuun Saksa-kotiottelun lähestyessä. Norjassa päivätyökseen pelannut maajoukkuehyökkäjä Mika Kottila kertoi kehuvaan sävyyn norjalaisesta jalkapallokulttuurista, jossa toista tuhatta ”hardcore-fania” hoilaa stadionilla. ”Samanlaista touhua pitäisi saada Suomeenkin”, kerrottiin Kottilan vaatineen.²²⁶

Tappiollista Saksa-ottelua seurasiikin Olympiastadionilla hivenen yli 20 000 katsojaa. Karsinnat päättyivät lopulta lokakuussa Suomen kohdatessa Pohjois-Irlannin Helsingissä. Yleisön kiinnostukseen uskottiin vaikuttavan perinteisen tekijän, sään, mutta myös merkkejä uudesta fanikulttuurin ajasta oli ilmoilla. HS totesi, että eurooppalaisessa jalkapalloilussa ei kannata kääntää selkää faneille. Ajatus pelaajien velasta yleisölle nousi jälleen esiin.

”Tuntuu, että ollaan velkaa tämä ottelu Suomen jalkapallokansalle’, [maajoukkuepuolustaja Sami] Hyypiä sanoo. Velkaa tosiaan on päässyt kertymään yli maksukyvyyn, kun parhaat voitot ovat vieraskentiltä ja katkerimmat tappiot suurten kotiyleisöjen edessä. EM-turnaukseen ei tie enää aukea, vaikka Pohjois-Irlanti kukistuisikin, mutta jäisipähän hyvä maku suuhun vuosituhannen viimeisestä A-maaottelusta.”²²⁷

Hyvä maku pelistä jäikin, sillä Suomi kaatoi pohjoisirlantilaiset selkein 4–1 -loppulukemin. Suomalaiskatsojat jättivät viimeistä peliään valmentaneelle Möller Nielsenille tyylikkäät jäähyväiset ja keräsipä suomalaiskannattajien, tuolloisia termejä käyttäen huutosakin, intensiivisyyskin kiitoksia.

²²³ Veikkaaja 14.6.1999.

²²⁴ HS 9.6.1999.

²²⁵ Veikkaaja 4.10.1999.

²²⁶ HS 1.9.1999.

²²⁷ HS 7.10.1999.

”Suomen ja Pohjois-Irlannin EM-karsinta päättyi harvinaiseen huutoon. Pieni, äänekäs, innostunut ja tiivistunnelmainen joukko kaarrekatsomossa lauloi pitkään päävalmentaja Richard Möller Nielsenin nimeä.

Tunnelma oli kuin suoraan kansainvälisistä otteluista ainoastaan sillä erotuksella, että huutosakki oli pienempi. Joukko ei jäänyt intensiivisyydessä yhtään jälkeen. – ‘Olen varma, että tämä voitto lämmittää suomalaisia kannattajia pitkän ja kylmän talven ajan.’ Jos A-maajoukkue oli velkaa suomalaiselle yleisölle menneistä karsinnoista, niin neljän maalin lokakuinen ilta lyhensi taakkaa tavallista maksutahtia ripeämmin.”²²⁸

Havainnot 1990-luvulta osoittavat, että vaikka perinteinen suomalainen ihannekatsoja olikin neutraali ja intohimoton asiantuntijatarkkailija, oli Suomessa kuitenkin myös toiveita ja haaveita ”etelänmaalaisemmasta” katsomokulttuurista ja runsaammasta tuesta ja kannustuksesta joukkueelle. Otteluiden hautajaistunnelmaa ja yleisön vaisuutta kritisoitiin. Äänekäs ja aktiivinen kannattaminen oli suomalaisessa kontekstissa selvästikin sangen vieras ilmiö. Suomeen matkanneet norjalaiskannattajat herättivät hoilotuksellaan ja viuhdonnallaan huomiota. Vastaavasti Sveitsiin matkustaneet suomalaiskannattajat herättivät hekin ihmetystä Suomen mediassa kailottaessaan suosikkijoukkueensa erinomaisuutta. Vähitellen myös suomalaiskatsojien osalta alkoi esiintyä merkkejä päätään nostavasta kannattajakulttuurista, äänekkyydestä ja tunnelmasta. Vaikuttaa ilmeiseltä, että niin yleisön kuin pelaajienkin tahoilta toivottiin aktiivista kannustusta ja tunnelmaa otteluihin.

Kyseisten karsintojen aikana myös häiriökäyttäytyminen ja turvajärjestelyt nousivat suureksi puheenaiheeksi. Toisaalta myös kannattajien äänekkään kannatuksen pelaajille tuoma tuki tuotiin esille esimerkiksi pelaajien haastatteluiden yhteydessä. Useampaan otteeseen puhuttiin myös – ainakin mediakirjoittelun perustella Suomessa – uudesta ajatuksesta siitä, että pelaajat ovat tilivelvollisia yleisölle ja kannattajille.

Suuret yleisömäärät jalkapallo-otteluissa sekä ennen kaikkea aktiivinen kannattaja- ja fanikulttuuri lieveilmiöineen olivatkin selvästi uusia ja ihmetystä herättäviä asioita 1990-luvun Suomessa. Aiempi ihmettelevä suhtautuminen äänekkääseen ja värikkääseen kannattamiseen muuttui kuitenkin vähitellen, ja karsintojen lopussa HS jopa kehuskeli pienellä, mutta äänekkäällä, tiivistunnelmaisella ja intensiivisellä joukolla kaarrekatsomossa. Suhtautuminen

²²⁸ HS 10.10.1999.

kansainvälisistä otteluista tuttuun intohimoon ja tunnelmaan ei kuitenkaan ollut vain ja ainoastaan positiivista, kuten myöhempänä osoitan.

Uuden vuosituhannen ensimmäisissä karsinnoissa (vuoden 2002 MM-kisoihin) Suomi kohtasi muun muassa Englannin. Jo edelliseltä vuosikymmeneltä tuttu puhe jalkapallokatsomoiden lieveilmiöistä, todellisista tai kuvitelluista, jatkui myös uusien karsintojen yhteydessä. Helsingin Sanomat kirjoitti suomalaiskannattajista, ”jotka haluaisivat seurata pelejä suuren maailman malliin: huutaen, laulaen, sytyttäen soihtuja, heitellen paperisilppua ja kuittirullia - ja ryyppäen ja nahistellen”.²²⁹ Väkivalta ja muu häiriökäyttäytyminen ei luonnollisestikaan kuulu jalkapallokatsomoihin, mutta tapa yhdistää huutaminen, laulaminen ja muu eläväinen kannattaminen automaattisesti ryyppäämiseen ja nahisteluun on osuva kuvaus aikansa ilmapiiiristä ja ihannefaniudesta.

Ihannefanius nousi esiin myös suoraan. HS:ssä todettiin, etteivät tapahtumajärjestäjät ja viranomaiset, Palloliito ja poliisi, ”ole elämöinnistä ilahuneet. Katsomoihin halutaan kunnon väkeä kuten lapsiperheitä. Humalaiset ja tavaraa heittelevät öykkärit eivät kunnon ihmisiä houkuttele.”²³⁰

Englanti-kotiottelun lähestyessä kirjoittelu ottelun turvajärjestelyistä oli runsasta. Paikalle saapuvia englantilaiskannattajia pelättiin. ”Ylihuomenna pelattava jalkapalloilun MM-karsintapeli Suomi-Englanti on herättänyt Helsingissä pelonsekaisia tunteita. Saarivaltakunnan edustusjoukkueen asema karsintalohkossa on tukala, joten englantilaisilta löytyy takuulla tavanomaista enemmän taistelutahtoa kentällä ja katsomossa”.²³¹ Myös suomalaiskannattajille jaettiin käyttäytymisohjeita. Veikkaaja totesi pääkirjoituksessaan, että ”suomalaisilla on keskiviikkona mahdollisuus näyttää todellinen luonteensa myös kotiyleisönä – kannustamalla raivoisasti, mutta unohtamatta silti sivistynyttä käyttäytymistä. Jos huonossa maineessa olevat vierasfanit pistävät hulinaksi, suomalaisten on turha alkaa isotella apinoimalla ala-arvoista isottelua.”²³² Myös virkavallan kommentit olivat jälleen sangen raflaavia. Englanti-ottelun turvatoimien kerrottiin olevan osaavissa käsissä ainakin paperilla. Komisario Reijo Muuri painotti, että ”koirat todella käyvät jalkaan kiinni, jos väkivaltaa ilmenee. Ja niitä käytetään surutta.”²³³

²²⁹ HS 9.10.2000.

²³⁰ HS 9.10.2000.

²³¹ HS 10.10.2000.

²³² Veikkaaja 9.10.2000.

²³³ Veikkaaja 9.10.2000.

Ennakkopeloista huolimatta ottelusta selvittiin vähäisin välikohtauksin. Rauhallisten brittifanien kerrottiin jopa ylistäneen Olympiastadionin tunnelmaa.²³⁴ Kotijoukkueen kannattajat, ainakaan kaikki heistä, eivät kuitenkaan olleet yhtä tyytyväisiä. Helsingin Sanomien yleisönosastolla suomalaiskannattaja kertoi, että järjestysmiehet olivat kieltäneet kiinnittämästä suurta Suomen lippua stadionin seinämään ja muutoinkin puuttuneet äänekkääseen kannustamiseen.

”Katsomossa ei enää istuta hiljaa. Joukkueen iloon ja tuskaan osallistutaan koko ajan. Katsomoon tullaan kokemaan suuria tunteita. Puhutaan fanikulttuurin kehityksestä ja kansainvälistymisestä.

Me katsojat olemme panneet kortemme kekoon suomalaisen jalkapalloilun edistämiseksi. Järjestäjät ovat kuitenkin ilmeisesti jääneet pahasti keltasta. Aion jatkossakin käydä kannustamassa Suomen maajoukkuetta.

Toivonkin, että seuraavan kerran stadionille mennessäni minun annettaisiin nauttia tunnelmasta ja Suomen onnistumisista täysin siemauksin.”²³⁵

Kasvava jalkapallohuuma näkyi ja kuului myös seuraavana keväänä, kun Suomi kohtasi jälleen Englannin, tällä kertaa Liverpoolissa. HS kirjoitti miltei kahdentuhannen suomalaisen vaeltavan iloisissa tunnelmissa Anfield Roadin stadionille ja varoitti samalla jalkapallokuumeen kipuamisesta vaarallisen korkeaksi jo ennen peliä.²³⁶ Peli päättyi Suomen tappioon, mutta suomalaisvärien, Hyypiä- ja Litmaspaitojen, kerrottiin olleen ”ihailtavan näyttävästi esillä”.²³⁷

Samoissa karsinnoissa Suomi kohtasi myös toisen jalkapallon suurmaan, Saksan. Kotiottelussaan Suomi jäi 2–0 -puoliaikajohdostaan huolimatta tasapeliin. Tunnelman täpötäydellä (35 774 katsojaa) Olympiastadionilla kerrottiin hakeneen vertaistaan, ”kun suomalainen yleisö kaivoi keuhkoistaan kannustusäänet ja osoitti olevansa niin eurooppalainen kuin vain voi olla. -- Kun Saksan maalivahti Oliver Kahn yritti kuluttaa aikaa lopussa, alkoi jättiläismäinen vihellyskonsertti.”²³⁸

Seuraavissa karsinnoissa (vuoden 2004 EM-kisoihin) vastaan asettui jälleen yksi huippumaa, Italia. Vaikka kesäkuun 2003 Italia-kotiottelussa nähtiin loppuunmyyty Olympiastadion, ei tunnelma stadionilla noussut kehuttavaksi. ”Olympiastadion oli täysi, 36850 katsojaa, mutta missä oli tunnelma. Ei missään. Yleisö on joskus auttanut Suomea, muttei eilen. Katsojat

²³⁴ HS 12.10.2000.

²³⁵ HS 14.10.2000.

²³⁶ HS 24.2.2000.

²³⁷ Veikkaaja 26.3.2001.

²³⁸ HS 4.6.2001.

keskittyivät vain viheltämään kroaattituomari Siricin vihellysten perään. Siitä ei taatusti ollut yhtään apua kotijoukkueelle. Kannustukset jäivät minimiin”.²³⁹ Helsingin Sanomien kommentti kertoo siitä, että suomalaisyleisöltä uskallettiin jo toivoa ja vaatiakin äänekestä kannustusta.

Muutosta oli tapahtunut myös kannattajien kriittisyydessä. Jos perinteinen ihannekatsoja oli neutraali ja kohtelias, oli suomalaisyleisöstä tai ainakin sen osasta tullut 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen puolenvälin lähestyessä kriittinen ja kanta-aottava. Kun Suomi hävisi vuoden 2006 MM-kisojen karsintojen avausottelunsa Bukarestissa elokuussa 2004, alkoivat kovaääniset vaatimukset muutoksista maajoukkueen valmennusjohtoon. Romaniaan matkustanut satahenkinen suomalaiskatsojajoukko vaati karsinta-avauksen jälkeen potkuja Muuriselle niin kovaäänisesti, ”että Muurinen joutui pitämään taukoja puheessaan” HS:n haastattelussa häntä.²⁴⁰ Veikkaaja totesikin, että takkiin tuli taas, ”mutta ei ainakaan sen takia, etteikö A-maajoukkueeseen ja sen menestykseen suhtauduttaisi intohimoisesti”.²⁴¹

Erovaatimukset jatkuivat myös kotiottelussa Andorraa vastaan. HS kertoi, että ”ottelun aikana Ratinan stadionilla lepäsi useita lakanoita, jotka vaativat päävalmentaja Antti Muurisen eroa”.²⁴² Andorra kaatui, samoin Armenia niin kotona kuin vieraisissa, mutta huippumaiden päänahat jäivät jälleen ottamatta. Suomi vieraili lokakuussa Amsterdamissa, jossa ”Suomen johto hiljensi noin 50000 katsojan Arenan täydellisesti lukuun ottamatta reilun tuhannen hengen suomalaisfanijoukkoa”.²⁴³ Johtomaali oli laiha lohtu, sillä Hollanti kaatoi Suomen 3-1, mutta runsaslukuinen vieraskannattajajoukko kuvasti sitä nopeaa nousua, jossa maajoukkuejalkapalloilu oli Suomessa ollut.

Seuraavan kesäkuun kotiottelussa Hollantia vastaan nähtiin jotakin suomalaisessa jalkapallossa ennennäkemätöntä. Sadat kannattajat marssivat ennen ottelua vaatien päävalmentaja Antti Muurisen eroa ja muita muutoksia Suomen Palloliiton toimintaan. ”’Muurinen ulos’ ja ’ei kestä kantti, Muurisen Antti’ -huudot täyttivät stadionin lähikorttelit muutama tunti ennen ottelun alkua”, kirjoitti HS.²⁴⁴

Paitsi mielenosoituksen, järjestivät suomalaiskannattajat ennen ottelua myös kannattajamaaottelun hollantilaisfaneja vastaan. HS uutisoi, että ”Suomen maajoukkueen kannattajat ry. näytti jälleen voittamisen mallia A-maajoukkueelle”.²⁴⁵ Kannattajayhdistyksen

²³⁹ HS 12.6.2003.

²⁴⁰ HS 19.8.2004.

²⁴¹ Veikkaaja 24.8.2004.

²⁴² HS 5.9.2004.

²⁴³ HS 4.10.2004.

²⁴⁴ HS 9.6.2005.

²⁴⁵ HS 9.6.2005.

virallistaminen ja erilaisten aktiviteettien järjestäminen kertovat kannattajatoiminnan hiljattaisesta organisoitumisesta ja vakiintumisesta. Itse maaottelussa Hollanti murskasi Suomen loppulukemin 4–0, ja Antti Muurisen ura maajoukkueen päävalmentajana tuli päätökseen.

Vaikka päävalmentajan erottamista tehtävästään ei varmastikaan voida laskea ainoastaan kannattajien vaatimusten seuraukseksi, oli kannattajien suunnalta tulleella paineella epäilemättä oma vaikutuksensa niin uutisointiin kuin lopulta myös Palloliiton päätöksentekoon. Tämä ja esimerkiksi valtamedian raportointi kannattajayhdistyksen järjestämistä kannattajamaaotteluista kertoo joka tapauksessa siitä vakiintumisesta ja organisoitumisesta, joka leimasi Suomen maajoukkueen kannattajatoimintaa vuosikymmenen ensimmäisellä puoliskolla.

Seuraavissa karsinnoissa vuoden 2008 EM-kisoihin Seuraavassa ottelussaan Suomi kohtasi kotikentällä Portugalin. Vastustajan tähtipelaajat, eritoten Cristiano Ronaldo, saivat oman huomionsa ja aploditkin täyden Olympiastadionin yleisöltä, mutta lopulta suomalaisyleisö ”näytti, että siitä lähtee ääntä. Se vihelsi, kannusti, teki aaltoja ja riemuitsi hyvistä esityksistä”.²⁴⁶ HS kirjoittikin Suomen heränneen jalkapalloiluun:

”Mikä olikaan yleisin puheenaihe eilen kaduilla, kuppiloissa ja liikennevälineissä? Otanta oli verrattain pieni, mutta tulos yksiselitteinen. Portugali-ottelu oli kaikkien huulilla, voittoa odotettiin kärsimättömästi ja Cristiano Ronaldon ärsyttävyydestä tai ihanuudesta mesottiin ehkä kyllästymiseenkin asti.

Keskiviikkona Ylen Aamu-tv:ssä äimisteltiin lehtien sivut täyttäneitä ennakkojuttuja. Laajuuden sanottiin olevan mannermaista luokkaa.”²⁴⁷

Vieraspeleihin matkustettiin jälleen suurin joukoin. Belgia-ottelua lokakuussa 2007 luonnehdittiin melko poikkeukselliseksi. Suomalaisia kerrottiin olevan paikalla vierasotteluiden kaikkien aikojen ennätysmäärä, parisen tuhatta. Maajoukkuekapteeni Sami Hyypiän kerrottiin todenneen, ettei hän ”olisi viisi vuotta sitten uskonut, että suomalaiskannattajia lähtee joskus niin paljon vieraspeliin”.²⁴⁸

Karsinnat päättäneitä Portugali-vierasottelua, jossa Suomi olisi voitolla voinut varmistaa EM-kisapaikan, jännitettiin niin paikan päällä Portossa kuin helsinkiläisissä urheilubaareissa. HS kertoi noin 700-päisen suomalaiskannattajajoukon pitäneen ääntä, tanssineen ja hyppineen,

²⁴⁶ HS 7.9.2006.

²⁴⁷ HS 7.9.2006.

²⁴⁸ HS 13.10.2007.

”mutta rehellisyyden nimissä heidän huutonsa peittyivät valtaisiin paikallisten vihellyksiin ja kannustuksiin.” Kaikki halukkaat eivät puolestaan mahtuneet Helsingin keskustan urheilubaareihin, joiden tunnelmaa kuvailtiin lennokkaasti sanankääntein.

”Pelin edetessä tunnelma oli yhtä vuoristorataa. Kun Portossa portugalilaiset hurrasivat, vaikenen baariyleisö jännittyneenä. Kun pallo pelattiin Portugalin puolelle, nousivat desibelit kattoon. Yleisöreaktioista päätellen kaatuilevien portugalilaisten epäiltiin filmaavan. Buu-huudot täyttivät ilman. Loppuminuuteilla jännitys purkautui huutoina ja hyppimisenä. -- Ja sitten viimeisten hiostavien tilanteiden jälkeen peli oli ohitse ja tasapelin myötä Suomen jatkomahdollisuudet sen mukana.”²⁴⁹

Kesäkuussa 2009 Suomi kohtasi piskuisen Liechtensteinin yli 20 000 katsojan edessä Olympiastadionilla. HS kirjoitti suomalaisen tulostaulun päädyn näyttäneen aidolta fanikatsomolta kaulaliinoineen – sitähan se olikin – ja jalkapallokulttuurin ottavan ”koko ajan vähintään saman mittaisia askelia eteenpäin kuin maajoukkue.”²⁵⁰ ”Olympiastadionin kotiottelujen tunnelma on mennyt suurin harppauksin eteenpäin. Lauantaina Liechtensteinia (sic) vastaankin oli hieno meininki. Pohjoiskaarre veti hyvin päädyssä, ja mielestäni D-katsomon suoralta kuului omiakin lauluja. Paljon hiljaisempaa oli kovempiakin maita vastaan, kun olin itse joskus pienenä katsomassa pelejä”, kertoi puolestaan laitapuolustaja Veli Lampi.²⁵¹

Seuraavassa kotiottelussaan Suomi kohtasi Venäjän. Huimaksi katsomotaisteluksikin ennakolta luonnehdittua²⁵² naapurimaiden kohtaamista kuvailtiin ennennäkemättömäksi, ainakin kaupunkiin saapuvien vierasjoukkueen kannattajien määrässä mitattuna. Turvallisuusasioihin kiinnitettiin huomiota, mutta ”varsinaista huliganismia ei kuitenkaan pelätä, sillä Venäjällä ongelmia on ilmennyt lähinnä seurajoukkueen otteluissa, eikä niinkään maajoukkueen yhteydessä.”²⁵³ Turvallisuudesta ja huliganismista tuli kuitenkin se suurin puheenaihe pelin jälkeen. Suomalais- ja venäläiskannattajat potkivat ja hakkasivat toisiaan soihtujen ja pullojen lennellessä Mannerheimintiellä ennen ottelua, kun joukkueiden kannattajien reitit Olympiastadionille jostakin syystä pääsivät kohtaamaan. Rähinäpaikalla oli poliisin mukaan ainakin nelisen tuhatta ihmistä.²⁵⁴ Poliisi joutuikin myöntämään, ”ettei keskiviikon

²⁴⁹ HS 22.11.2007.

²⁵⁰ HS 7.6.2009.

²⁵¹ HS 9.9.2009.

²⁵² HS 2.6.2009.

²⁵³ HS 2.6.2009.

²⁵⁴ HS 12.6.2009.

jalkapallorähinä pysynyt hallinnassa” eikä poliisi kaikin osin onnistunut tehtävässään²⁵⁵. Välikohtauksista huolimatta uutisointi pysyi rauhallisena ja asiapitoisena, ja poliisikin lupasi, että ”fanien kulkueita ei kuitenkaan aiota kieltää jatkossakaan”²⁵⁶.

Kuva 3: Poliiseja ja venäläiskannattajia stadionilla kesäkuussa 2009. Kuva Petteri Lehtonen.

2000-luvun ensimmäinen vuosikymmen oli maajoukkueen osalta organisoidun kannattajatoiminnan syntyminen ja vakiintuminen aikaa. Kannattajien luoman tunnelman ja kannustuksen merkitys myös joukkueelle tunnustettiin. Vaikka suurimmat yleisömäärät nähtiin edelleen otteluissa niin sanottuja huippumaita vastaan, keräsivät myös pelit pienempiä vastustajia vastaan entistä suurempia katsojalukuja. Myös vierasotteluihin matkustettiin tuhatpäisinä joukkoina. Maajoukkuejalkapallo oli kasvavissa määrin myös tv-viihdettä, mistä kertoo pelien siirtyminen maksukanaville: eiväthän ne ota valikoimiinsa tuotteita, jotka eivät ole houkuttelevia ja kannattavia myyntiartikkeleita. Kannattajat myös loivat paineita maajoukkueen valmennusjohdolle, kun pelit eivät kulkeneet. Antti Muurinen oli ensimmäinen – muttei viimeinen – päävalmentaja, joka sai lähtöpassit menetettyään kannattajien ja median luottamuksen. Myös valitettavat lieveilmiöt nousivat jälleen keskustelun kohteeksi erityisesti kesän 2009 Venäjä-kotiottelun väkivaltaisuuksien yhteydessä, mutta tällä kertaa keskustelu vaikutti kuitenkin sangen kiihottomalta, eikä vastaavia vetoamuksia kotiyleisölle tai virkavallan raflaavia uhkauksia kuultu, kuten vielä 1990-luvun lopussa ja 2000-luvun alussa.

²⁵⁵ HS 12.6.2009.

²⁵⁶ HS 12.6.2009.

Ajanjaksolla oli silmiinpistävää myös vertailu ja pyrkimys eurooppalaisuuteen. Esimerkiksi jälkijunassa matkaavia viranomaisia ja tapahtumajärjestäjiä kritisoiva yleisönosastokirjoitus vuodelta 2000 sekä kommentti suomalaisyleisön suurenmoisesta eurooppalaisuudesta seuraavalta vuodelta kertovat vähittäisestä muutoksesta ainakin lehdistön ihannefaniudessa. Samasta kertoo myös havainto fanikatsomolta näyttävästä fanikatsomosta aivan vuosikymmenen lopulta, kesältä 2009. Eurooppalaistyyllisestä katsomokäyttäytymisestä olikin tullut toisaalta ihailtua ja vähitellen toteutunuttakin, mutta toisaalta ainakin vielä vuosikymmenen alkupuolella pelättyä ja vierastettua, mistä kertoo esimerkiksi yleisönosastokirjoituksen kritisoima ottelujärjestäjien ja viranomaisten toiminta sekä varoitellut vierasjoukkueiden kannattajien ala-arvoisen toiminnan matkimisesta.

Uuden vuosikymmenen ensimmäisten karsintojen ensimmäisessä kotiottelussaan Suomi kohtasi Unkarin. Vuosikymmenen alun teemat olivat tuttuja, sillä tuloksena oli jälleen tappio, ja pelin jälkeen todettiin yleisön hylänneen maajoukkueen. ”Pohjoiskaarten kovimmat kannattajat huusivat Baxteria ulos juuri ennen Suomen tasoitusta. ’Baxter ulos, missä on tulos’, kaikui huuto puolityhjällä Olympiastadionilla” kertoi HS ja totesi päävalmentaja Baxterin vähätelleen kannattajia, ja todenneen heidän olevan oikeutettuja mielipiteeseensä, mikäli he katsovat olevansa häntä parempia maajoukkueen valmentajia.²⁵⁷ Kuten Antti Muurisenkin tapauksessa viittä vuotta aiemmin, oli median ja kannattajien paine jälleen liikaa, ja Palloliitto erotti Stuart Baxterin maajoukkueen päävalmentajan tehtävistä.

Huonosti sujuneista karsinnoista huolimatta suomalaiskannattajat jaksoivat jälleen matkustaa myös vierasotteluihin. San Marinossa pelatussa ottelussa oli paikalla kolmisen sataa hintavan matkan tehnyttä vieraskannattajaa, mikä ”todisti taas tyhjäksi väitteen Suomen olemattomasta jalkapallokulttuurista.” HS kirjoitti heidän laulaneen ”Oi Suomi on niin ihana” ja silloisen Palloliiton puheenjohtajan Sauli Niinistönkin kehuneen kannattajia: ”Kannustus oli upeaa. Todella hieno homma”.²⁵⁸

Syksyllä 2011 oli leimallista laaja uutisointi Suomen Palloliiton ja maajoukkueen fanien väitetystä välikirikosta. Palloliitto kielsi paloturvallisuussyihin vedoten kannattajien suurikokoisen tifon (eli tässä tapauksessa katsomon ylle ennen ottelua levitettävän ison kannatuslakanan) käytön. Tästä seurasi monimuotoista protestointia Moldova-kotiottelussa.

”Palloliitto, haistakaa v-u’, fanit huusivat ja jatkoivat: ’Tämä on meidän katsomomme.’ Pohjoiskaarteesta lensi kentälle savupommeja, valoraketteja ja

²⁵⁷ HS 13.10.2010.

²⁵⁸ HS 4.6.2011

apuun tarvittiin mellakkapoliiseja. Parisenkymmentä kypäräpäistä poliisia rauhoitteli tilannetta. Kymmenen riehujaa otettiin kiinni ottelun aikana tai sen jälkeen. Kiinniotetut vietiin Pasilan poliisiasemalle.”²⁵⁹

Palloliiton ja kannattajien välistä skismaa seurattiin HS:n uutisoinnissa useiden päivien ajan. Uutisoinnissa haastateltiin muun muassa palotarkastajaa ja kerrottiin osapuolten sopimuksesta, jonka mukaan tifton paloturvallisuusarviointi tehdään uudelleen.²⁶⁰ Seuraavan, Hollantia vastaan pelatun kotiottelun yhteydessä todettiin kannattajien ja Palloliiton välien ilmeisesti ”lientyneen ainakin väliaikaisesti”, vaikka ”Pohjoiskaarteesta haistateltiin Palloliittoa yhteishuudolla ainakin kerran, ja joku heitti juoksuradalle paukkupomminkin”.²⁶¹

Maaliskuussa 2013 suomalaiskannattajat matkasivat jälleen sankoin joukoin ulkomaille, kun Suomi kohtasi Espanjan Gijonissa. HS raportoi kannattajien kuulumisia ennen ottelua, ja totesi, että ”mitään ongelmia ei ole ollut, vaan suomalaisten vierailu Gijonissa on sujunut mainiosti”.²⁶² Syyskuussa oli puolestaan Espanjan vuoro vieraillla Helsingissä. Kannattajien marssi Helsingin keskustasta Olympiastadionille keräsi jälleen huomiota.

”Kuulas alkusyksyn ilta, huippuvastustaja, paljon kavereita ja höysteenä ripaus suuren maailman jalkapallokulttuuria. -- Kampin Narinkkatori täyttyi sinivalkoisista futisfaneista muutama tunti ennen Suomen ja Espanjan välistä MM-karsintaottelua. Seitsemän aikaan illalla hyväntuulinen joukko lähti marssimaan kohti Olympiastadionia yhtenä letkana. -- Illan äänimaailma raikui seuraavasti: 'Oi Suomi on, oi Suomi on, oi Suomi on niin iihana.' Sitten vähän solvauslaulantaa Palloliiton ja Espanjan suuntaan, pari paukkupommia ja ratsupoliisin kavioiden kalketta.”²⁶³

Ottelun jälkiuutisoinnissa huomioitiin jälleen maajoukkueen kannattajien näyttävä tifo, jota luonnehdittiin seuraavasti: ”Valtava huuhkaja lensi kynnet ojossa ja siivet levällään Olympiastadionin pohjoispäädyssä Espanja-ottelun alussa.”²⁶⁴

²⁵⁹ HS 3.9.2011

²⁶⁰ HS 6.9.2011

²⁶¹ HS 7.9.2011

²⁶² HS 22.3.2013.

²⁶³ HS 6.9.2013.

²⁶⁴ HS 7.9.2013.

Kuva 4: Kannattajien Pohjoiskaarre Suomi-Espanja -ottelussa Olympiastadionilla syksyllä 2013.
Kuva Petteri Lehtonen.

Tifojen puinti jatkui myös seuraavien karsintojen jatkuessa peräkkäisillä kotiotteluilla Kreikkaa ja Romaniaa vastaan. HS kirjoitti, että ”Suomen ja Kreikan välisessä EM-karsintaottelussa lauantaina nähtiin komea tifo, kun pohjoiskaarre peittyi kannattajien lakanaan, jossa kuvattiin maajoukkueen matkaa Ranskan EM-kisoihin.” Myös seuraavan ottelun tifon aihetta spekulointiin ja tiedusteltiin jo ennakoon, mutta se jätettiin yllätykseksi.²⁶⁵

Karsinnat jatkuivat vieraspelillä Unkarissa. Ennen ottelua mediassa seurattiin uhkaa siitä, etteivät suomalaiskannattajat mahdollisesti pääsisi Budapestissa katsomoon, koska Euroopan jalkapalloliitto UEFA oli uhannut Unkaria otteluiden pelaamisella suljettujen ovien takana unkarilaiskannattajien järjestyshäiriöiden takia. Tilanne kuitenkin laukesi ennen ottelua.²⁶⁶ HS raportoi tarkasti yli 1 500 suomalaiskannattajan matkasta Budapestiin. Tämäkään luku ei kuitenkaan ollut ennätys, sillä kuten HS totesi, ”suomalaisia on matkustanut lähivuosina suurempinakin joukkoina jalkapallon perässä.”²⁶⁷

²⁶⁵ HS 12.10.2013

²⁶⁶ HS 1.11.2014

²⁶⁷ HS 12.11.2014

Ottelupäivänä HS seurasi kannattajien valmistautumista otteluun muun muassa jokiristeilyjen muodossa. Kannattajista kirjoitettiin myös otsikolla ”Maailman parhaat fanit?” todeten maajoukkueen kannattajien todellakin olevan suomifutiksen käyntikortti.

”Tätä kirjoittaessa 1500 Suomen fania kulkee Unkarin Budapestissa stadionille laulaen, huutaen, karjuen ja viihtyen. Häiriökäyttäytymisestä tai sakilaisemmin sanoen hillumisesta ei koskaan ole ollut tietoaakaan. Olin Walesin Cardiffissa vuonna 2009 yhteydessä paikalliseen poliisitoimeen ja kysyin, kuinka moni vieraskannattaja joutui putkaan. ’Ei yksikään, uskomatonta’, kommentoi päivystävä komisario asian tarkistettuaan. Moisesta vieraskannattajamassasta kun yleensä päätyy ainakin muutama putkan pahnoille.

Suomen maajoukkueen kannattajat ovat toimineet kansallisena käyntikorttina muuallakin. Espanjan Gijonissa SMJK (eli kannattajayhdistys) varasi tapansa mukaan paikallisen baarin tukikohdakseen.

Viini virtasi, laulut raikuivat ja hyvä kello kaikui pitkin Gijonin kauniin kivikaupungin kujia. Onnellisia olivat myös SMJK:n valitseman anniskeluravintolan omistajat sekä työntekijät. Kauniimman sukupuolen edustajat pitivät Fazerin sinisestä. -- Suomen fanit ovat tämän kuvion hanskeet. Niinpä Huuhkajien kannattajat ovat tahtomattaankin kansamme käyntikortti maailman suosituimmassa urheilulajissa.”²⁶⁸

Maailman parhaista faneista huolimatta karsinnat vuoden 2016 EM-kisoihin sujuivat mollivoittoisesti – kuten myös seuraavat karsinnat vuoden 2018 MM-kisoihin. Kadonnut usko vaikutti hiljattain palaavan, kun Suomi aloitti urakkansa uudessa UEFA:n kansojen liigassa menestyksekkäästi. Lokakuun 2018 vierasotteluun Tallinnaan matkusti ennätyksellisesti noin 3 000 suomalaiskannattajaa. ”Maajoukkueen johdon mukaan koskaan aiemmin Suomen ottelussa ei ole ollut näin paljon suomalaiskannattajia”, kirjoitti HS. ”Käytännössä tämä tarkoittaa, että ottelusta tulee kuin Suomen kotiottelu vieraalla maaperällä.”²⁶⁹

”Se oli kotiottelu vieraskentällä. Kun 3 000 suomalaiskannattajaa rupesi laulamaan Tallinnan A. Le Coq –areenalla ’Oi Suomi on’ -lauluaan ottelun alussa, oli jo silloin selvää, että ottelu tulisi tuntumaan Suomen kotiottelulta. -- Suomi teki myös historiallisen tunnelman katsomoissa. Tunnelma oli ainutlaatuinen, kun

²⁶⁸ HS 14.11.2014.

²⁶⁹ HS 11.10.2018.

kolmisen tuhatta suomalaiskannattajaa tekivät Tallinnan stadionista Suomelle kotikentän. Se oli kaikkien aikojen suurin Suomen kannattajaosasto vierasottelussa. -- Huuhkajien syksyn menestyskulussa on pienen buumin ainekset kasassa.”²⁷⁰

Maajoukkueen kannattajuutta käsiteltiin syksyn aikana myös laajemmin. Pitkässä artikkelissaan HS käsitteli Suomen Maajoukkueen Kannattajat ry:n toimintaa. Kannattamista käsiteltiin myös perhekannattamisen näkökulmasta: se ”on olennainen osa Suomen maajoukkueiden tukemista, sanovat niin Palloliitto kuin kannattajayhdistyskin. Ja juuri perheitä jalkapallokatsomoihin haluavat nyt kaikki: Pelaajat, Palloliitto ja kannattajayhdistys.”²⁷¹ Perheiden lisäksi Suomen kannattajakatsomossa vieraili myös entinen Palloliiton puheenjohtaja, tasavallan presidentti Sauli Niinistö. ”Yleisö oli hyvin mukana. Se antoi voimaa ja lisäenergiaa. Oli mielenkiintoista, että fanijoukkomme laajenee, ja Pohjoiskaarteestakin löytyi uusi kannattaja, tasavallan presidentti oli siellä nauttimassa tunnelmasta. Kuulemani mukaan nautti tunnelmasta. Oli hienoa, että pystyimme hänelle ja koko fanikansalle tarjoamaan hyvä esitys ja palkinto kannustuksesta”, siteerattiin päävalmentaja Markku Kanervaa Kreikka-kotiottelun yhteydessä lokakuussa 2018.²⁷²

Vastaava diskurssi jatkui myös vuoden 2020 EM-kisojen karsinnoissa. Suomalaisyleisön luomaa tunnelmaa ja sen joukkueelle tuomaa tukea ylistettiin. Kreikka-kotivoiton jälkeen HS kirjoitti kaiken olleen pedattuna kotivoittoa varten: ”Täysi stadion. Yleisön äänijänteet olivat auki. Suomen joukkue asteli kentällä itsevarmuutta uhkuen.”²⁷³ Kannattajuutta pidettiin myös elämyksenä: laajassa maajoukkueen kannattajatoimintaa käsitelleessä artikkelissa todettiin Suomen kannattamisen olleen ”kova koettelemus mutta myös elämys, johon yhä useampi haluaa osalliseksi”²⁷⁴.

Kannattajien roolin vakiintumisesta ja pienimuotoisesta auktoriteettiasemastakin kertoi keskustelu Suomen maajoukkueen mahdollisesta talven harjoitusleiristä Qatarissa. HS uutisoi maajoukkueen kannattajayhdistyksen esittäneen kannanoton, jossa se vaati Suomen harjoitusleirikohteeksi maata, ”jossa ihmisoikeusasiat ovat kunnossa.”²⁷⁵ Myös Sauli Niinistön jo tavaksi muodostuneet vierailut kannattajakatsomoon huomioitiin jälleen uutisoinnissa.

²⁷⁰ HS 12.10.2018.

²⁷¹ HS 9.9.2018.

²⁷² HS 12.10.2018.

²⁷³ HS 5.9.2019.

²⁷⁴ HS 15.10.2019.

²⁷⁵ HS 7.10.2019.

Tasavallan presidentti oli Kreikka-ottelussa virkatehtävissä, mutta päätti käydä tervehtimässä Suomen kannattajia.²⁷⁶

Karsinnat huipentuivat Liechtensteinin kohtaamiseen kotikentällä marraskuussa. Voitto jalkapallokääpiöksikin luonnehditusta kotivoitosta takasi paikan vuoden 2020 EM-kisoissa. Ennakkouutisointi olikin ennennäkemätöntä. HS opetti lukijoilleen maajoukkueen kannatuslaulujen sanoja:

”Historiallinen ottelu onkin innostanut suomalaiset harjoittelemaan kannatuslauluja. Kuuluisin ja vanhin on helposti opittava Oi Suomi on. Sanat ovat yksinkertaiset:

’Oi Suomi on, Oi Suomi on, Oi Suomi on, Oi Suomi on, Oi Suomi on niin ihana, On meillä sauna, viina ja kirves, Oi Suomi on niin ihana’.”²⁷⁷

Lippujen valtavasta kysynnästä johtuen läheskään kaikki halukkaat eivät mahtuneet Töölön jalkapallostadionille. Kisakatsomoita järjestettiin lukuisia. Helsingin Kansalaistorin virallisen ulkoilmakatsomon lisäksi tapahtumia järjestettiin eri puolilla maata.²⁷⁸ HS havainnoi uutisoinnissaan myös erikoisempia katsomoita. Muun muassa Vallilan kirkossa järjestetyn futiskirkon kerrottiin tarjoavan kahvia, yhdessäoloa ja tietenkin jalkapalloa.²⁷⁹

Historiallinen ottelu päättyi Suomen 3-0 –voittoon ja näin kisapaikka oli varma. Uutisointi ottelun tunnelmasta saavutti runollisiakin piirteitä.

”Pysähdytään hetkeksi. Painetaan mieleen Teemu Pukin riemastuttavat maalit, Jasse Tuomisen debyyttimaali, upea kannustus Töölön stadionilla, päävalmentaja Markku Kanervan rockymainen tuuletus, kannattajien kentänvaltaus ottelun jälkeen ja kiihkeät kannattajalaulut, jotka kaikuivat perjantai-iltana Töölön jalkapallostadionilla ja suomalaiskaupunkien kaduilla. Siinä purkautuivat vuosikymmenten patoumat.”²⁸⁰

Ottelun loppuvihellyksen soitua tuhannet suomalaiskannattajat – henkilökohtaisten havaintojeni perusteella vauvasta vaariin – valtasivat Töölön jalkapallostadionin kentän. Tämä oli luonnollisesti kiellettyä, mutta asiaan suhtauduttiin mediakeskustelussa ymmärtäväisesti. Uutisoinnissa arvioitiin Suomen Palloliiton saavan sakot tapahtuneesta, mutta vakavampia

²⁷⁶ HS 8.9.2019.

²⁷⁷ HS 15.11.2019.

²⁷⁸ HS 15.11.2019.

²⁷⁹ HS 15.11.2019.

²⁸⁰ HS 15.11.2019.

seurauksia, kuten pistemenetyksiä, pidettiin äärimmäisen epätodennäköisinä.²⁸¹ Kaiken kaikkiaan ottelun riehakkaastakin tunnelmasta raportoitiin hyvinkin positiiviseen sävyyn. Vaikka esimerkiksi ottelua edeltäneellä kannattajamarssilla kerrottiin huutojen raikuneen, ilotulitteiden paukkuneen, soihtujen palaneen ja alkoholia kuluneen reilusti, ”oli tunnelma siitä huolimatta jopa perheystävällinen.” ”Suomen maajoukkueen kannattajien yhdistys SMJK on jo useamman vuoden puhunut mediassa siitä, kuinka kannattamisesta halutaan perheystävällisempää. Nyt se näyttää olevan totta”, totesi HS.²⁸²

HS kehottikin kannattajia iloitsemaan ja lähtemään tulevan kesän kisamatkalle riemumielin. Toimittaja Erkki Kylmänen tunnusti jopa odottavansa kannattajien laulua: ”Odotan hetkeä, jolloin Suomi-fanit aloittavat omat Oi Suomi on -huutonsa. Se hetki syöpyy mieliin sekä paikan päällä että kotikatsomoissa.”²⁸³

2010-luku oli mediakirjoittelun perusteella suomalaisen katsomokulttuurin ja jalkapallokannattajuuden vakiintumisen aikaa. Vaikka maajoukkueen otteet olivat pelillisesti ajoittain jopa katastrofaalisia, seurasivat uskolliset kannattajat joukkuettaan niin myötä- kuin vastamäissäkin. Kannattajat loivat jälleen paineita päävalmentajille ja esittivät erovaatimuksiaan. Äänekäs ja suurielinen kannattaminen ei ollut enää uutta tai ihmeellistä, vaan kannattajat saivat kiitosta medialta, ja erityisesti organisoitunut kannattajayhdistys nousi esiin eräänlaisena auktoriteettinäkin, mikä voidaan havaita esimerkiksi kannanotoissa liittyen maajoukkueen harjoitusleirikohteiden ihmisoikeustilanteeseen. Myös kannattajien ja Palloliiton välisiä skismoja käsiteltiin valtamedian sivuilla.

Muutos 1990-lukuun on merkittävä. Siinä missä 1990-luvulla äänekkäästi suosikkijoukkuettaan kannattaneita kutsuttiin hoilottajiksi ja järjestyshäiriöihin syylistyneitä uhkailtiin poliisikoirilla ja kuonoon lataamisella, kuitattiin häiriöt nyt sivulauseessa. Maaotteluiden tunnelmaa ei enää luonnehdittu hautajaismaiseksi. Muutoksen voi tiivistää kahdella HS:n sivuilla julkaistulla kommentilla. Lokakuussa 2000 todettiin Suomestakin löytyvän kannattajia, ”jotka haluaisivat seurata pelejä suuren maailman malliin: huutaen, laulaen, sytyttäen soihtuja, heitellen paperisilppua ja kuittirullia – ja ryypäten ja nahistellen” ja tätä Palloliiton ja poliisin todettiin vastustavan, sillä ”[k]atsomoihin halutaan kunnon väkeä kuten lapsiperheitä. Humalaiset ja tavaraa heittelevät öykkärit eivät kunnon ihmisiä houkuttele.”²⁸⁴

²⁸¹ HS 16.11.2019.

²⁸² HS 15.11.2019.

²⁸³ HS 20.11.2019.

²⁸⁴ HS 9.10.2000.

Marraskuussa 2019 HS kuvaili kuinka kannattajien kulkueen siirtyessä Helsingin keskustasta Töölön jalkapallostadionille ”Huuhkajien kannatushuudot raikuivat, ilotulitteet paukkuivat ja soihdut ja savut paloivat. Useimpien toiveikkuus lähenteli itsevarmuutta”. Ilon kerrottiin olleen käsin kosketeltavaa, ja ”[v]aikka ilotulitteiden pamahdukset olivat lujia ja monella kannattajalla alkoholia kului niin paljon, että jaloissa pyöri runsaasti tyhjiä pulloja ja tölkkejä, oli tunnelma siitä huolimatta jopa perheystävällinen. Monella isällä tai äidillä oli mukana lapsia.” Juttua höystettiin perheenisien ja -äitien haastatteluiden lisäksi poliisin kommentteilla. Helsingin poliisin yleisjohtajan kerrottiin todenneen kaiken menneen mallikkaasti.²⁸⁵

Vuosien 1996 ja 2004 välillä yhteensä 21 miesten A-maaottelua pelannut Ville Nylund muistaa kannattajakulttuurin muutoksen. Hän kertoo, että minkäänlaista organisoitua kannattajatoimintaa ei maaotteluissa ollut hänen maajoukkueuransa alkuvuosina. ”Kannattaminen oli silloin enemmän sitä kuluttajapuolta: ihmiset tuli katsomaan ja kannustamaan. Eikä tunnelma ollut lähellekään sellaista, mitä se nykyään on. Toki silloin kannustettiin, ja kun pärjättiin, innostuttiin. Porukka innostui huutamaan Suomea kimpassa ja osa niin innokkaastikin, että nousivat seisomaan. Ja jos jollakin oli joku lippu, niin saattoivat sitä heiluttaa innokkaammin. Viimeisten vuosien aikana Suomessa kannattaminen on kasvanut siihen, että se on merkittävä osa ottelutapahtuman tunnelmaa”, kertoo Nylund haastattelussaan.²⁸⁶

Ihannefanisuus on muun muassa Sami Kolamon teksteistä²⁸⁷ tuttu käsite, jolla kuvataan sitä faniutta, jollaista esimerkiksi tapahtuman järjestäjät katsojilta ja faneilta toivovat. Ainakin 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa ilmeinen ihannefani oli ”kunnon väkeä” – kun taas tarkasteluajanjakson loppua kohden hyväksytyt ja kenties ihaillutkin katsomisen, fanittamisen ja kannattamisen tavat olivat mitä ilmeisimmin muodostuneet moninaisemmiksi.

Palloliiton tapahtumamanageri Ville Nylund vahvistaa kannattajien merkityksen ja aseman myös tapahtumajärjestäjän näkökulmasta. ”Vaikka 1996, ei silloin ollut minkäänlaista varsinaista kannattajaryhmää. Sattoi olla kaveriporukoita, jotka tuli kauempaa katsomaan, mutta ei se ollut sellaista mitenkään organisoitua. Kannattajalauluja ei ollut, eikä ollut mitään tiettyä (stadionin) sektoria missä olla. Pikkuhiljaa sinne B20-katsomoon alkoi kerääntyä porukkaa ja siitä se lähti liikkeelle.” ”Ja nyt se on oleellinen osa tapahtumaa. Ja on hienoa, että meidän kannattajat osaavat pitää puoliaan. Ei se ole pelkästään niin että Palloliitto sanoo, että näin tehdään. Sieltä

²⁸⁵ HS 15.11.2019.

²⁸⁶ Ville Nylund, haastateltu Helsingissä 11.12.2019. Haastattelija LK.

²⁸⁷ Kolamo 2018a; Kolamo 2018b.

tulee ideoita ja yhteistyö on kehittynyt huimasti, me halutaan ilman muuta kuulla kannattajien ääntä”, toteaa Nylund.²⁸⁸

Kannattajuudesta olikin mitä ilmeisimmin tullut jopa ihailtuakin. Suomen kannattajia luonnehdittiin HS:n sivuilla maailman parhaiksi ja kannattajien laulujen sanoja opetettiin lukijoille. Palloliiton puheenjohtaja ja sittemmin tasavallan presidentti Sauli Niinistökin ensin kehui kannattajia ja lopulta teki vierailuistaan kannattajakatsomoon jo pienimuotoisen perinteenkin. Ajoitettiin järjestyshäiriöihin ja sääntörikkomuksiinkin suhtauduttiin neutraalisti, ellei jopa hyväksyvästi. Tarkasteluajanjakson loppua kohden Veikkaaja, Urheilusanomat ja Urheilulehti eivät enää juuri kannattajista, lieveilmiöistä tai muista tämän kappaleen teemoista puhuneet. Kenties äänekkäästä ja aktiivisesta kannattamisesta oli tullut niin normaalia ja arkipäiväistä, ettei urheilun aikakauslehden tarvinnut enää ruotia sitä, saati antaa katsojille käyttäytymisohjeita.

Kaiken kaikkiaan vaikuttaakin siltä, että vaikka perinteisen suomalaisen jalkapallokatsojan ihannemalli oli neutraali ja intohimoton tarkkailija, oli taustalla jo 1990-luvulla toiveita myös etelänmaalaisemmasta ja intohimoisemmasta kannattajakulttuurista ja katsomokäyttäytymisestä, sillä media esitti useaan otteeseen kritiikkiä Suomen kotiotteluissa vallinnutta vaisuutta ja hautajaistunnelmaa kohtaan. Vastustajajoukkueiden kannattajia toisaalta ihmeteltiin ja toisaalta ihailtiin, mutta vähitellen myös Suomen kotiotteluihin alkoi muodostua kannattajakulttuuria. Suhtautuminen siihen oli kuitenkin ristiriitaista. Lieveilmiöitä pelättiin ja niistä sekä viranomaisten mahdollisista vastatoimista uutisoitiin kauhunsekaisin ja jopa raflaavin sanankääntein. Lehdet jakelivat suomalaiskatsojille käyttäytymisohjeita ja pelkäsivät intohimoisemmin kannattavien ”öykkäreiden” karkottavan kunnon ihmiset katsomoista. Havaintojeni perusteella voitaneenkin tulkita, että siinä missä yleisö itse sekä pelaajat kaipasivat katsomoihin tunnelmaa ja kannatusta, pelkäsivät tapahtumajärjestäjät ja viranomaiset lieveilmiöitä ja kunnon ihmisten katoa katsomoista. Lehdistön suhtautuminen oli siltä väliltä – toisaalta tunnelmaa kaivattiin ja peräänkuulutettiin, toisaalta uusi ja eksoottinen vaikutti pelottavan ja arveluttavan.

Vähitellen värikkäästä ja aktiivisesta kannattamisesta muodostui uusi ihannefanius, jota media kehui. Helsingin Sanomat opetti sivuillaan kannattajien laulujen sanoja suurelle yleisölle ja presidenttikin kehui kannattajia sekä vieraili kannattajakatsomossa. Kannattajayhdistyksestä myös muodostui auktoriteetti, jonka kannanotot ja spekulatiot tifojen aiheista mahtuivat myös

²⁸⁸ Ville Nylund, haastateltu Helsingissä 11.12.2019. Haastattelija LK.

valtamedian sivuille. Myös suhtautuminen lieveilmiöihin muuttui: raflaavista otsikoista ja virkavallan kovista uhkauksista siirryttiin neutraaliin uutisointiin ja lopulta jopa jonkinasteiseen ymmärtäväisyyteen. Myös Palloliitto tapahtumajärjestäjänä hyväksyi uudenlaisen ihannefanin. Kannattajakulttuurin keskiluokkaistumisen ja ihannefaniuden muutoksen ohella yhteiskunnan jalkapalloistumisesta puolestaan kertoo se, kuinka kaupungit ja jopa seurakunnat järjestivät kisakatsomoita. Kannattajuudesta ja yleisön panoksesta ottelutapahtumissa tuli siinä määrin normaalia, ettei urheilun aikakauslehti enää aiheesta juuri kirjoittanut.

Ja toisin kuin vaikkapa Itä-Aasiassa, jossa aktiivisemman ja värikkäämmän kannattajakulttuurin on todettu²⁸⁹ ainakin osittain syntyneen tapahtumajärjestäjien ohjauksessa kohti ihannefaniutta, tapahtui kehitys Suomessa havaintojeni perusteella päinvastaisesti. Vaikka aktiivinen kannattaminen ja tunnelmanluonti ei alkuvaiheessa sopinutkaan suomalaisen ihannefanin muottiin, tekivät kannattajat ja muu jalkapalloyleisö omalla toiminnallaan globalisaatiota ja jalkapalloistumista, ja näin myös median ja tapahtumajärjestäjien kuva ihannefanista vähitellen muuttui. Aineistosta olikin havaittavissa, että aktiiviset tekijät – jalkapalloyleisö itse, osin media sekä toiveitaan tuesta esittäneet pelaajat – kokivat kannattamisen, aktiivisuuden ja tunnelman ylempänä tasona, eräänlaisena eurooppalaisuutena, jota tavoiteltiin ja jota kohti oltiin matkalla. Matkalla esiintyi mutkia, kuten ymmärtämättömiä ja vastahankaisia viranomaisia ja tapahtumajärjestäjiä, joiden ihannefaniuteen uusi käyttäytymismalli ei sopinut, mutta lopulta muutos oli vääjäämätön.

4.3. Narratiivi Suomesta, maajoukkueesta ja suomalaisesta jalkapallosta

Maajoukkuetta käsitellessä kirjoittelussa 1990-luvun ja sitä seuranneiden kahden vuosikymmenen aikana nousi usein esiin kattavana, mutta ajan mittaan vähenevänä piirteenä epäuskon ja suurten odotusten välinen vastakkainasettelu. Narratiivi oli varsin ristiriitaista: toisaalta maajoukkueelle asetettiin kovia odotuksia ja yhtäällä niiden jäädessä kerta toisensa jälkeen realisoitumatta kirottiin ja manattiin epäonnea. Saman aikaisesti maajoukkueeseen kuitenkin suhtauduttiin vähättelevästi ja jopa halventavasti. Tätä höystivät muun muassa eri tavoin ilmenevä heikko itsetunto, vähättely, vertailu sekä unelmien ja haaveiden jyrääminen inhorealismilla tai jopa pessimismillä. Maajoukkuetta ja yleisemmin suomalaista jalkapalloa kuvailtiin kirotuksi ja esiin nousi, Quirogan käyttämää ilmausta soveltaen, myös eräänlainen

²⁸⁹ Vares 2018a, 361.

suomalainen versio patrioottisesta anoreksiasta²⁹⁰ (ks. luku 2.2.), eli ajatuksesta, jossa seurajoukkueissaan ammatikseen pelaavat huippupelaajat muuttuvat maajoukkueen asuun pukeutuessaan haluttomiksi, heikkohermoisiksi ja pelokkaiksi jalkapalloilijan irvikuviksi.

Käsittelen tässä luvussa näitä narratiiveja ja diskursseja seuraavasti temaattisesti jaoteltuna kuuteen alalukuun. On kuitenkin huomattava, että nämä teemat ovat monin paikoin toisiaan leikkaavia, joten samoja piirteitä ja aiheita löytyy useammankin teeman alueelta. Teemat ovat (1) mediassa usein esiintynyt narratiivi Suomen maajoukkuetta vainoavasta kirouksesta, (2) pessimismi, vähättely ja halventaminen, (3) hanskat tiskiä -ilmiö, jossa käsittelen toistuvaa taipumusta luovuttaa ja menettää toivo ennenaikaisesti, (4) median suuri kiinnostus ulkomaalaisten kommentaattorien suhtautumisesta suomalaiseen jalkapalloon, (5) median suhtautuminen ihannoituun ammattilaisuuteen, jota ei kuitenkaan voinut harjoittaa kotimaan kentillä, sekä (6) pyrkimys toiseuttaa vielä heikommaksi ja eksoottiseksi koettuja eurooppalaisia jalkapallomaita.

4.3.1. Maajoukkueen merkillinen kirous: taikausko ja kirous maajoukkuekirjoittelussa

Narratiivi Suomen jalkapallomaajoukkuetta vainoavasta kirouksesta on esiintynyt niin aihetta käsittelevässä kirjallisuudessa, kulttuurituotteissa kuin maajoukkueuutisoinnissakin. Antti Eerola kirjoittaa maajoukkueen historiikissaan Suomen jalkapallomaajoukkuetta vainoavasta kirouksesta, joka muuttaa ammatikseen jopa kansainvälisissä huippusarjoissa pelaavat suomalaisjalkapalloilijat kirotuiksi heidän edustaessaan kotimaataan.²⁹¹ Sama esiintyi usein myös Suomen maajoukkuetta käsitelleessä uutisoinnissa – enemmän tämän tutkimuksen varhaisempina vuosina, mutta vähenevissä määrin myös myöhemmin. Paitsi uutisoinnissa, ja kirjallisuudessa, esiintyi narratiivi epäonnistumisesta ja kirouksesta myös muissa kulttuurituotteissa. Vastaavasti Quiroga tutkimassa Espanjassa vuosikymmenien koettu kirous ja alisuoriutuminen näkyivät kansallisessa narratiivissa myös monipuolisina kulttuurituotteina, muun muassa pop- ja rockkappaleiden muodossa.²⁹² Näin myös Suomessa, jossa ainakin jalkapalloentusiastien alakulttuureissa on esiintynyt runsaasti itseironisia ja Suomen toivottomuutta käsitteleviä kappaleita.²⁹³

²⁹⁰ Quiroga 2013, 102.

²⁹¹ Eerola 2015, 5-6.

²⁹² Quiroga 2013, 113.

²⁹³ Mm. Sannin 2080-luvulla kappaleesta tehty sovitus, jossa lauletaan esimerkiksi seuraavasti: ”Ei ehkä osaa kukaan pelata, mut annetaan ajan kulua, niin Huuhkajat nähdään kisoissa, vielä 2080-luvulla” (kuunneltavissa YouTubessa https://www.youtube.com/watch?v=o_9wTaEpjBw).

Myös Helsingin Sanomat havaitsi jo vuonna 2003 tämän osittain itsekin luomansa ilmiön ja itsetuntoa murentavan kulttuurin, jota se luonnehti ”ei kai taas -kultiksi”:

”Suomen jalkapallohistoria rakentuu suuriin tappioihin. Täällä ihaillaan ruotsalaisten ’voittamisen kulttuuria’ ja vaalitaan omaa ’ei kai taas’ -kulttia. Ihmisen ei tarvitse olla psykoterapeutti tajutakseen, että suomalainen jalkapallokulttuuri tekee pelaajan itsetunnosta haavoittuvan. Kirveleviä tappioita muistelevassa jalkapalloperinteessä myös voiton arvostus on noussut taivaisiin. Hyvää tulosta on tavoiteltu väkisin. Tärkeä rentous on puuttunut.”²⁹⁴

Myös mediapersoona Peter Nyman luonnehti suomalaisen jalkapalloihmisen sielunelämän piirteitä kommentissaan Veikkaaja-lehdessä. Nyman kuitenkin löysi väitetyille kiroukselle myös aivan järjellisen selityksen. Hän totesi Suomen kirouksen johtuvan – ei valmentajasta, taktiikasta tai pelaajavalinnoista vaan – yksinkertaisesti siitä, ettei maajoukkueen pohja ole vielä aivan niin hyvä, kuin mitä kannattajat itselleen uskottelevat.

”’Voi itku, näinkö meille aina käy!’ Suomalaisen mantran ymmärtää hyvin. Tuskallinen kokemus on vuosien aikana toistunut niin monta kertaa. Suomen kohtalolle haetaan lähes yliluonnollista selitystä, ikään kuin jokin kirous olisi langetettu yllemme.”²⁹⁵

Yksi näistä tuskaisen kokemuksen hetkistä koettiin epäilemättä lokakuussa 1997, kun Suomi kamppaili MM-karsintalohkonsa viimeisessä ottelussa lohkon toisesta sijasta ja sen tuomasta jatkokarsintapaikasta Unkarin kanssa. Unkarin lisäajan tasoitusmaali muodostui niin lähtemättömäksi osaksi suomalaisen maajoukkuejalkapalloilun geeniperimää, että sitä traumaa tuotiin esille maajoukkueuutisoinnissa vuosikymmeniä. Helsingin Sanomatkin ruoti tätä ilmiötä vielä yli kahta vuosikymmentä myöhemmin lokakuussa 2019 Suomen ollessa jo hyvin lähellä sitä niin tavoiteltua ensimmäistä kisapaikkaansa.

”’AIJAIJAI... Hirveältä näyttää! Ja voi luoja, voi luoja paratkoon!’ Nämä edellä mainitut selostaja Antero Mertarannan sanat jäivät erottamattomaksi osaksi suomalaisen jalkapallokannattamisen folklorea syksyllä 1997, kun Unkari kaatosateessa tasoitti lisäajalla MM-karsintaottelun Suomea vastaan Olympiastadionilla, ja Suomen haaveet jatkokarsintapaikasta liukenivat sadepisaroiden myötä mutaiseen maalinedusvelliin. Sen jälkeen, yli 20 vuoteen,

²⁹⁴ HS 10.6.2003.

²⁹⁵ Veikkaaja 22.10.2002.

Suomi ei ole pelannut yksikään karsintoja, joissa tuota onnetonta iltaa ei olisi muisteltu.”²⁹⁶

Taikausko, kirous ja ei kai taas -ajattelu eivät kuitenkaan ole ainoastaan tämän Unkari-trauman aiheuttamia. Niitä löytyy suomalaisesta jalkapallonarratiivista jo ennen vuotta 1997. Ilmiö on tuttu myös kansainvälisesti. Quiroga mukaan espanjalaismediassa luotiin 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä jopa teorioita kehnon menestyksen selittämiseksi. Selityksissä käytettiin muun muassa ilmaisua patrioottinen anoreksia, jolla selitettiin espanjalaispelaajien haluttomuuden, hermojen ja rohkeuden puutetta maajoukkuepaidassa²⁹⁷. Vastaavaa keskustelua löytyy myös suomalaismediasta: asiat, jotka pelaajilta onnistuvat seurajoukkueissa, eivät enää maajoukkueessa onnistukaan. Tämä nousi esiin erityisesti ulkomailla menestyksestä seurajoukkueuraa luovien pelaajien osalta.

”Maajoukkue-Litmasella ja Ajax-Litmasella on yhä suuri ero, jopa laukaisutarkkuudessa. -- Jari Litmanen on yhä eri mies maajoukkueen kuin Ajaxin paidassa.”²⁹⁸

”(L)iian paljon löytyi joukkueesta alle kykyjensä pelanneita. Edes ’skotti’ (pitkän seurajoukkueuran Skotlannissa pelannut Mika-Matti) Paatelainen ei tiennyt, miten vanhojen kavereiden kanssa pitäisi temmeltää.”²⁹⁹

”Mika-Matti Paatelaista kiusaa outo taika. Hän on tehnyt roppakaupalla maaleja omissa ammattilaisseuroissaan Britanniassa, muttei toistaiseksi yhtään Olympiastadionilla. -- Paatelainen, 27, kuuluu Jari Litmasen kanssa siihen harvaan suomalaispelaajien joukkoon, jotka ovat menestyneet ulkomailla.”³⁰⁰

”YKSI VOITONAVAIMISTA varsinkin kovia maita vastaan on virheetön peli omassa päässä. Maajoukkueen merkillinen kirous on ollut se, että jostain ihmeen syystä runkopelaajista kukin vuorollaan sortuu Suomi-paidassa alkeellisiin kömmähdyksiin, joita heille ei kuuna päivänä satu seurajoukkueissaan.”³⁰¹

Sama ilmiö oli aikalaieskustelussa havaittavissa ilmeisesti myös päinvastaiseen suuntaan. Veikkaaja joutui vakuuttelemaan lukijoilleen, ettei Sami Hyypiän pärjääminen Englannin

²⁹⁶ HS 15.10.2019.

²⁹⁷ Quiroga 2013, 102.

²⁹⁸ HS 8.9.1994.

²⁹⁹ HS 8.9.1994.

³⁰⁰ HS 16.11.1994.

³⁰¹ HS 4.6.2005.

Valioliigan suurseura Liverpoolissa johdu siitä, että englantilaisjoukkueesta olisi tullut suomalaispelaajan myötä surkea:

”Liverpool ei ole päässyt nauttimaan menestyksestä kuluvaan vuosikymmenen alun jälkeen, mutta se ei vähennä Hyypiän arvoa lainkaan. Ei Liverpoolista ole yht’äkkiä tullut surkea, kun sen riveissä pelaa suomalainen. Suomalaisesta on kasvanut todella kova mies.”³⁰²

Uutisoinnista löytyi myös taikauskoisia piirteitä. Esimerkiksi syyskuussa 1990 kun Suomi kohtasi kotiottelussa Portugali todettiin maajoukkueella olevan pulma, sillä kaikki maajoukkueen kärkipelaajat olivat hiljattain onnistuneet tahoillaan: yksi edellisessä maaottelussa, toinen seurajoukkueessaan, kolmas edellisessä MM-karsintavoitossa. Subjektiiivisen jalkapallokokemukseni perusteella pitäisin hyökkääjien hyvää maalintekovirettä pikemminkin positiivisena asiana, mutta HS:n Heikki Miettinen totesi, että ”eihän suomalainen pelaaja voi kahdessa peräkkäisessä maaottelussa tehdä maalia.”³⁰³

Jos vastustaja onnistui ja peräti sai hyötyä esimerkiksi tuomarin kyseenalaisista ratkaisuista, saattoi syntipukkia silloinkin etsiä taikauskon tai muun vastavan ilmiön suunnasta. Esimerkiksi syyskuussa 1992 Ruotsi voitti Suomen Olympiastadionilla kyseenalaisesti tuomitusta rangaistuspotkusta syntyneellä maalilla. Tämän seurauksena joulupukin arveltiin olevan kotoisin Ruotsista.³⁰⁴

Mediakommenttien perusteella Suomi esiintyi usein hyvin, mutta ansaittu palkinto jäi saamatta. Maaliskuussa 2001 Suomi hävisi Liverpoolissa Englannille loppulukemin 2-1, ja HS totesi maajoukkueen antaneen ”hyvän näytön osaamisestaan”, mutta saaneen palkinnoksi nolla pistettä.³⁰⁵ Vastaavasti syksyllä 2002 Suomi kohtasi Belgradissa vielä tuolloin Jugoslavian nimeä kantaneen vastustajan. Peliä on niin aikalaislehdissä³⁰⁶ kuin myöhemmässä maajoukkuejalkapalloa käsittelevässä kirjallisuudessa³⁰⁷ luonnehdittu kenties parhaaksi Suomen koskaan kovaa vastustajaa vastaan vieraskentällä pelaamaksi otteluksi. Kaikesta huolimatta Suomi hävisi pelin 2-0, ja jossittelulle ja huonon onnen manaamiselle oli jälleen aihetta.

”JUGOSLAVIAA VASTAAN SUOMEN olisi pitänyt kaiken järjen mukaan johtaa kahdella tai kolmella maalilla ensimmäisen puoliajan jälkeen. -- Onnen vai taidon

³⁰² Veikkaaja 13.12.1999.

³⁰³ HS 11.9.1990.

³⁰⁴ HS 10.9.1992.

³⁰⁵ HS 25.3.2001.

³⁰⁶ HS 17.10.2001.

³⁰⁷ Mm. Airio & Walden 2010, 208-211.

puutetta. Se on ikuisuuskysymys. Joka tapauksessa Jugoslavialle onni hymyili, kun Darko Kovacevic sai Aki Riihilahdesta pompanneesta pallosta tilaisuutensa eikä erehtynyt.”³⁰⁸

Virheiden ja muiden yksilökohtaisten epäonnistumisten etsiminen tuntui ajoittain olevan avain maajoukkueen parempaan menestykseen. Suomi hävisi maaliskuussa 2005 dramaattisten vaiheiden jälkeen Tshekille vieraskentällä loppulukemin 4-3. "Näinkö tässä taas kävi ja taas joudutaan jossittelemaan", siteerasi HS maajoukkueen päävalmentajaa ja ihmetteli, miksi virheitä aina tulee.³⁰⁹ Sama keskustelu jatkui kesäkuussa 2005 Suomen valmistautuessa kotiotteluun Hollantia vastaan. HS kertoi päävalmentaja Muurista, joka vaati isojen virheiden välttämistä kovasanaisesti: "Ei jumankauta tällä tasolla pärjää, jos tekee sellaisia solkenaan, ja tiedätte varmaan mitä tarkoitan.”³¹⁰ Maajoukkueen keskikenttäpelaaja Alexei Eremenko junior puolestaan uhkasi lopettaa jalkapallouransa, "jos Suomi vielä kerran häviää viime minuuttien maalilla”.³¹¹

Vaikka jalkapalloon, kuten kaikkeen urheiluun, kuuluu riski pelaajien, myös tärkeiden sellaisten, loukkaantumisista ja muista poissaoloista, vaikutti tämä Suomen osalta nousseen kirouksen asteelle. Myös maajoukkueen pääsääntöistä kotikenttää, Helsingin Olympiastadionia, epäiltiin kirotuksi kattilaksi.

"Häntä (päävalmentaja Muurista) tuntuu vainoavan kirous, kun aina jotkut avainmiehistä ovat sivussa joko pelikiellon tai loukkaantumisen takia. Parhaimmiston saaminen samanaikaisesti kentälle tuntuu jäävän hänelle ikuiseksi haaveeksi.”³¹²

"Kirottu kattila? Kotimatka Helsingin Olympiastadionilta tuntuu lähes poikkeuksetta pitkältä. Niin lauantainakin Saksa-ottelun jälkeen.”³¹³

Silloin kun Suomi pelasi tuloksellisesti odotetusti, ellei jopa yläkanttiin, muistutettiin siitä, kuinka tulos vaati apua onnettarelta. Suomen pelattua Belgradissa tasapelin Serbiaa vastaan, annettiin kunnia arvokkaasta vierastasapelista normaalin suomalaistuurin puutteelle.

"Silläkin tyylillä (puolustamalla ja vastustajan peliä rikkomalla) irtosi aikanaan muutama piste, ja niin irtosi nytkin vieläpä tärkeään paikkaan, kun mukana ei ollut

³⁰⁸ HS 17.10.2001.

³⁰⁹ HS 27.3.2005.

³¹⁰ HS 2.6.2005.

³¹¹ HS 3.6.2005.

³¹² HS 4.6.2005.

³¹³ Veikkaaja 4.6.2001.

sitä normaalia suomalaistuuria, että pallo olisi pomppinut omaan verkkoon ties millä kummallisella konstilla aivan loppuhetkillä.”³¹⁴

Myös kotitasapeli Puolaa vastaan oli kaatua niin tyypilliseen takaiskuun.

”VÄHÄLTÄ PITI, ETTEI TAAS NÄHTY Suomelle niin monesti tyypillistä takaiskua, kun Puola sai vaarallisen vastahyökkäyksen parin kiperän suomalaistilanteen jälkeen. Tolppa armahti onneksi maalivahti Jussi Jääskeläisen ja Suomen.”³¹⁵

Lopulta syksyllä 2019 Suomen ollessa viimein lähellä kaivattua menestystä eli arvokisapaikkaa, koettiin myös onnen viimein kääntyneen.

”Kerrankin onnetar tuntuu suosivan Suomea: vastustajilla on nyt vaikeuksia ja Huuhkajilla suotuisa tilanne EM-karsintojen tilanne on nyt Suomen eduksi, vaikka Huuhkajat onkin vieraalla maaperällä. Bosnialla on käytännössä pakkovoiton paikka Suomesta. Kerrankin tuntuu siltä, että ympäristön olosuhteet ovat onnekkaita Suomen kannalta, kirjoittaa HS:n urheilutoimittaja Ari Virtanen.”³¹⁶

Jalkapallo-Suomea vainonnutta kirousta ja pakkomielleltä käsiteltiin laajasti vielä juuri ennen historiallisen kisapaikan varmistumista. Urheilulehti kirjoitti kannessaan lokakuussa 2019 Huuhkajien olevan ”valmis murtamaan sukupolvien mittaisen kirouksen Bosniaa ja Armeniaa vastaan”. Artikkelissaan lehti totesi Palloliiton osanneen muuttaa kirouksen markkinasloganiksi: sukupolvien pakkomielteestä ja taakasta oli markkinointiviestinnässä tullut sukupolvien unelma. Suomalaisten henkistä taakkaa ja pelkoa mahdollisuudesta vielä menettää liki varmalta tuntunut kisapaikka arvioitiin myös naapurikansojen näkökulmasta:

”Mikäli ruotsalainen tai tanskalainen jalkapalloa seuraava ihminen olisi nähnyt jokaisen Huuhkajien karsintaottelun, hän ei epäilisi Suomen kisapaikkaa hetkeäkään. Ero on se, että hänellä ei ole harteillaan sukupolvien unelmaa, pakkomielleltä tai taakkaa, millä nimellä sitä haluaakin kutsua.”³¹⁷

³¹⁴ HS 10.9.2007.

³¹⁵ HS 13.9.2007.

³¹⁶ HS 12.10.2019.

³¹⁷ Urheilulehti 9.10.2019.

4.3.2. Kai nämä elementit Suomestakin löytyvät: pessimismi, vähättely ja halventaminen maajoukkueuutisoinnissa

Unelmien ja haaveiden innokkaan kuoppaamisen ohella uutisoinnissa esiintyi muutoinkin laajasti pessimistinen tai jopa suomalaista jalkapalloilua ja Suomen jalkapallomaajoukkuetta vähättelevä ja halventava sävy.

Vielä 1990-luvulla ei suuria odotuksia Suomen jalkapallomaajoukkueelle asetettu. Ville Nylund kertoo, että silloin asenne oli se, että karsintoihin mentiin lähinnä osallistumaan. Vähättelevää ja halventavaakin suhtautumista oli havaittavissa, sillä ”ilveilijöitä oli paljon eikä jalkapalloa otettu niin vakavasti. Lähtökohta oli vähän sellainen, että eihän me nyt kuitenkaan mennä kisoihin. Mutta ei se meihin pelaajiin vaikuttanut, me tehtiin parhaamme aina kun vaan pystyttiin.”³¹⁸

Tällainen suhtautuminen oli havaittavissa myös mediassa, jossa sitä esiintyi erityisesti 1990-luvulla ja nimenomaisesti Helsingin Sanomissa. Suomi oli vuoden 1992 EM-kisojen karsinnassa aloittanut karsintaurakkansa maalittomalla tasapelillä Portugalia vastaan – tulos, jota ei ainakaan subjektiivisen jalkapallokokemukseni perusteella voisi pitää mitenkään erityisen heikkona edes tänä päivänä. Siitä huolimatta HS:n Heikki Miettinen palasi irvailen tähän maalittomaan tasapeliin seuraavan Malta-vierasottelun ennakossaan: ”Vakkilan taktisiin muutoksiin voi kuulua myös se, että Suomi tekee maalin, johon se ei pystynyt kotikentällään Portugalia vastaan”.³¹⁹

Vastaavia lausuntoja esiintyi 1990-luvulla HS:n uutisoinnissa suhteellisen useasti. Suomen heikkoudesta muistuttaminen tuntui olevan lehden toimittajille jopa jonkinlainen pakkomielle. Ennen Färsaaret-kotiottelua marraskuussa 1994 HS muistutti, että Suomen ennakkosuosikin asema on harvinaisuus: ”Yksi on ainakin varmaa. Suomi aikoo hyökätä, tehdä paljon maaleja ja voittoa. Jalkapallomaaoittelun kynnyksellä ei usein eletä näissä tunnelmissa.”³²⁰ Myös voitokkaan ottelun jälkeen oli muistutettava siitä, että tämä on harvinaista herkkua: ”Nyt selittäjän osa siirtyi – ainakin tilapäisesti – ulkomaalaiselle valmentajalle. Hyvä niin, sillä kovin usein ei suomalaisessa jalkapalloilussa voittopuheita pidetä.”³²¹

Elokuun 1997 tärkeän Norja-kotiottelun lähestyessä HS ennakoi tulevaa peliä muun muassa Norjan valmentaja Olsenin haastattelun muodossa. Myös haastattelun yhteyteen onnistuttiin

³¹⁸ Ville Nylund, haastateltu Helsingissä 11.12.2019. Haastattelija LK.

³¹⁹ HS 25.11.1990.

³²⁰ HS 16.11.1994.

³²¹ HS 17.11.1994.

liittämään muistutus Suomen kehnoudesta. ”Olsenin pelatessa 1960-luvulla maajoukkueessa asiat olivat toisin. -- Eikä kukaan odottanut Norjalta voittoja, eikä Norja juuri mitään maata voittanutkaan. Ehkä korkeintaan Suomen.” ”Sen Olsen on ainakin todistanut, että Norjankin kaltainen maa voi nousta maailman jalkapallohuipulle. Eikä siihen vaadita kuin viiden miljoonan ihmisen väestöpohja, kunnollinen tietokone ja hyvä valmentaja. Kai nämä elementit Suomestakin löytyvät”, pohti Heikki Miettinen.³²² Suomen kannalta hyvää tulosta ei kyseisestä ottelusta tullut, joten ”jalkapallon nousuun Suomessa on sittenkin pitkä matka”, päätti Miettinen.³²³

Voittamisen ja jalkapallon pelaamisen vaikeus tuli tosin esiin myös joukkueen sisältä. Maajoukkueen laitapuolustaja Juha Reini kommentoi Moldova-kotivoiton jälkeen Suomen peliesitystä karuun sävyyn: ”Ehkä me ei olla vieläkään totuttu siihen, että pitäisi voittaa matseja. Suurin osa maajoukkuealaisista pelaa Euroopassa joukkueissa, joissa pelataan lyhytsyöttöpeliä pitkin nurmea. Sitten maaotteluissa me roiskitaan palloa pitkin katsomoita.”³²⁴

Realismia vaiko pessimismιά, mutta yleinen sävy maajoukkuekirjoittelussa oli toivoton. Kovista odotuksista huolimatta joukkueen tasoon suhtauduttiin vähintäänkin sangen inhorealisticesti.

”Jalkapallomaajoukkueen tulevan päävalmentajan pitää olla muutakin kuin hyvä psykologi. Perustyö joukkueessa on vielä tekemättä. Joukkue kaipaa uusia hyviä tyyppejä ja rutosti lisää tekniikkaa. Yksi Litmanen ei vielä tee kesää.”³²⁵

”Pettyneiden joukko kasvoi isoksi, vaikka kotivoitto olikin jo ennen ottelua epärealistinen tavoite. Tasapelikään ei ollut ajateltavissa, mutta silti kuusi päästettyä osumaa näyttää tilastoissa rumalta.”³²⁶

”Historia toistaa itseään Suomen jalkapalloilussa (sic) – ties kuinka monta vuotta tai vuosikymmentä. Vaikka A-maajoukkueen peli on kehittynyt ja joukkue pystyy panemaan hanttiin välillä jopa huippumaita vastaan, maalinteko tuntuu olevan aina yhtä vaikeaa.”³²⁷

”Jos veikata pitää, niin toisen maailmansodan oikeuskaupungissa Nürnbergissä Saksa langettaa viheriöllä sellaisia tuomioita, ettei niistä voi valittaa. Ja Suomi on

³²² HS 19.8.1997.

³²³ HS 21.8.1997.

³²⁴ HS 8.10.1998.

³²⁵ HS 15.12.1994.

³²⁶ HS 17.8.1995.

³²⁷ HS 8.9.1995.

ottavana osapuolena. Tasapelin voisi laskea Jari Litmasta lainaten Suomen kaikkien aikojen jalkapallosaavutukseksi.”³²⁸

”Möller Nielsen ei ole gentlemannina suostunut kertomaan mikä on ollut hänelle shokki suomalaisessa jalkapalloilussa, mutta sen on voinut lukea rivien välistä. Hän olisi kaivannut Suomen maajoukkueeseen enemmän Jari Litmasen kaltaisia pallojonglöörejä. Pelaajia, jotka eivät tunne poltetta jalassaan koskettaessaan palloa.”³²⁹

Veikkaajassa seuraajineen ei havaintojeni perusteella esiintynyt vastaavaa pakonomaista tarvetta muistuttaa joukkueen surkeudesta. Veikkaaja sen sijaan kirjoitti paljon Suomen maajoukkueen ja suomalaisen jalkapalloilun uskottavuudesta. Esimerkiksi Kreikka-voiton yhteydessä kesäkuussa 1995 suurimmaksi voittajaksi todettiin suomalaisen jalkapalloilun uskottavuus³³⁰. Vuoden 1998 MM-kisojen karsintojen käynnistyessä lehti muistutti, että jokaisissa karsinnoissa on yritettävä täysillä, ”jo uskottavuudenkin kannalta”³³¹. Veikkaaja myös totesi, etteivät yksittäiset takaiskut ja tappiot vie toivoa suomalaiselta maajoukkuejalkapalloilulta, ”mutta lisätulokset olisivat kumma lisä uskottavuudelle”³³².

Ilmeisesti maajoukkueelle ja lajille yleensä muodostui vuosikymmenien saatossa jonkinlainen uskottavuus, sillä esimerkiksi vuonna 2016 – vuonna, jona Suomi ei voittanut yhden yhtäkään miesten jalkapallomaatottelua – ei vastaavaa diskurssia surkeudesta eikä toisaalta uskottavuudesta esiintynyt. Asiaa kyllä käsiteltiin, lokakuussa Urheilusanomien Janne Kosunen analysoi Suomen heikkoa tilannetta ja totesi Suomen olevan lähellä syvintä aallonpohjaansa sitten vuoden 1993, jolloin ranking-tilastointi aloitettiin. Tästä huolimatta ainoa kannanotto oli toteamus päävalmentaja Hans Backen vähiin käyvistä ajasta.³³³ Maajoukkueen tulokset olivat surkeita, mutta syy oli valmentajassa – ei itse joukkueen tai koko suomalaisen jalkapallon surkeudessa. Ajatuksesta omasta kokonaisvaltaisesta heikkoudesta ja sen pakonomaisesta esiintuomisesta oli ilmeisesti päästy eroon.

³²⁸ HS 30.3.1999.

³²⁹ HS 7.10.1999.

³³⁰ Veikkaaja 12.6.1995.

³³¹ Veikkaaja 30.9.1996.

³³² Veikkaaja 5.10.1998.

³³³ Urheilusanomat 12.10.2016.

4.3.3. Unelma EM-turnauksesta puhkesi: narratiivi luovuttamisesta

Oma piirteensä uutisoinnin pessimismissä ja epäuskossa oli, kulunutta ilmaisua käyttäen, hankskojen lyöminen tiskiin jo ensimmäisen vastoinikäymisen koittaessa. Maajoukkuetta ja sen menestystä kohtaan rakennettiin ennakolta odotuksia. Suurista odotuksista huolimatta useassa tapauksessa karsinnat koettiin hävityiksi jo heti alkuunsa, mutta pian optimismi ja unelmointi nousivat jälleen, toki vain lopulta murskautuakseen lopullisesti – viimeisintä karsintarupeamaa lukuun ottamatta. Tämä ilmiö oli havaittavissa esimerkiksi vuoden 1996 EM-kisojen karsinnoissa, joiden arvontatulosta oli ennakolta luonnehdittu toisaalta lähes täydelliseksi, toisaalta taas EM-kisapaikkaa toivovien todettiin näkevän todennäköisesti päiväunia³³⁴. Suomi hävisi avausottelunsa Skotlannille Helsingin Olympiastadionilla, mikä johti välittömästi arvoturnausunelmien kuoppaamiseen.

”Unelma EM-turnauksesta puhkesi – Skotlanti otti helposti pelätyn vierasvoiton Olympiastadionilla

Pää pystyyn. Seuraava jalkapallon EM-karsinta alkaa neljän vuoden kuluttua ja siinä välissä pelataan MM-karsinnat. Suomen jalkapalloilu voi taas kerran siirtää katseen tulevaisuuteen, kun Skotlanti puhalsi ilmat pihalle kotijoukkueesta Olympiastadionilla. Tätä saattoi pelätä -- eikä Englannin 1996 lopputurnauksesta enää kannata puhua ääneen. -- EM-karsinnan ensimmäinen kotiottelu oli erittäin tärkeä. Jokainen tiesi, ettei hävitä saa, jos aikoo pelata EM-lopputurnauksessa Englannissa 1996.”³³⁵

Karsinnat jatkuivat ja voittoputki sai lehdistönkin julistamaan jälleen Suomen EM-unelmia³³⁶. Myös Veikkaaja suhtautui tilanteeseen optimistisesti, ja huomioi myös suhtautumistavan eron kotimaassa ja muualla Euroopassa.

”Viides peräkkäinen kolmen pisteen potti EM-karsinnassa tuli tavalla, joka vei aseet vähättelijöiltä. Färsaaret- ja San Marino –voitoilla maajoukkue sai osakseen vain alentuvaa sympatiaa. MM-kävijä Kreikan kaato sen sijaan on eurooppalaisessa jalkapallossa uutiskynnyksen missä tahansa ylittävä suoritus.”³³⁷

³³⁴ Veikkaaja 24.1.1994.

³³⁵ HS 8.9.1994.

³³⁶ HS 28.4.1995; Veikkaaja 12.6.1995.

³³⁷ Veikkaaja 12.6.1995.

”Kansainvälisillä kentillä on pitkästä aikaa aihetta hymyyn, kun Suomi johtaa EM-karsintalohkoon. Muualla Euroopassa tieto on otettu terveellä uteliaisuudella vastaan, Suomessa keskitytään vielä vähättelemään joukkueen jatkomahdollisuuksia. Kävi miten kävi, joka tapauksessa maan edustusmiehistö on pelastanut kasvonsa Jukka Ikäläisen aikana.”³³⁸

Venäjä-kotiottelun alla Veikkaaja hehkutti ”Suomen iskevän kiinni EM-unelmaan”.³³⁹ Ainakin HS:n mukaan ottelussa kärsitty karu 6-0 -tappio kuitenkin ”pani ison pisteen Suomen EM-kisahaaveille”.³⁴⁰ Veikkaajan usko riitti ottelukierrosta pidemmälle, sillä vasta Skotlannille Glasgow’ssa kärsitty tappio hautasi ”jalkapalloväen haaveet lopputurnauspaikasta”. Lehti totesikin menestysmahdollisuuksien suhteen syyllistytyn ylioptimismiin.³⁴¹

Vastaava ilmiö selvästi ennenaikaisesta luovuttamisesta on havaittavissa myös karsinnoissa, joissa Suomi tosiasiallisesti oli kuin olikin aivan loppuun asti mukana taistelussa kisapaikasta. Karsinnoissa vuoden 1998 MM-kisoihin Suomella oli vielä karsintojen viimeisessä ottelussa mahdollisuus varmistaa kotivoitolla Unkarista paikka jatkokarsinnassa. Suomi kärsi karsintojen alkuun kaksi tappiota, ensin Unkarille vieraissa ja sitten Sveitsille kotona. Tappiollista kotiottelua seuranneena päivänä HS kertoi kolmossivun nostossaan Sveitsin vieneen voiton ja maajoukkueen ajautuneen tämän seurauksena ahdinkoon.³⁴² HS:n ohella myös Veikkaaja oli valmis luovuttamaan:

”Projekti kaatui kättelyssä

Palloliiton komeasti ’Kuningas (Jari Litmanen) lähtee Ranskaan’ –nimisenä lanseeraama MM-karsintaprojekti lopahti masentavasti heti alkuunsa, kun Unkarissa kärsityn niukan vierastappion jälkeen otettiin sunnuntaina kuoon Sveitsiltä.”³⁴³

Syksyn 1996 luovutusmentaliteetista huolimatta Norja-kotiotteluun elokuussa 1997 ladattiin suuret odotukset – Suomen pitäisi voittaa, jotta kisapaikasta unelmointia voitaisiin jatkaa. Peli päättyi Norjan murskaavaan 0-4 –voittoon. HS oli todennut jo etukäteen, että Suomen olisi pakko voittaa ottelu, jos MM-paikasta haaveilua haluttaisiin jatkaa, ja sama linja jatkui myös pelin jälkeen. ”Suomalaisten katseet kääntyvät vuoden 2000 EM-kisoihin”, kirjoitti Heikki

³³⁸ Veikkaaja 3.7.1995.

³³⁹ Veikkaaja 14.8.1995.

³⁴⁰ HS 17.8.1995.

³⁴¹ Veikkaaja 11.9.1995.

³⁴² HS 7.10.1996.

³⁴³ Veikkaaja 7.10.1996.

Miettinen.³⁴⁴ Myös Veikkaajan Janne Kosunen maalaili Norja-ottelun alla kuvaa pelin tärkeydestä ja menestyksen realistisuudesta varsin värikkäin sanankääntein:

”Pelissä on enemmän tai vähemmän vakavasti MM-kisapaikka. Suomi on jälleen tilanteessa, jossa kotivoitolla olisi mahdollisuus karata ivalta kurkottamaan kohti futisväen suurta unelmaa. Suomi arvokisoissa, viina halpenee, minä lottomiljonääriksi: mikä tuntuu realistisimmalta?”³⁴⁵

Norja-tappiosta ja sen jälkeisestä toivottomuudesta huolimatta asetti HS kuitenkin jonkinlaisia odotuksia seuraavaan syyskuun alun Sveitsi-vierasotteluun. ”Suomi kohtaa tänään Lausannessa jalkapalloilun elintärkeässä MM-karsintaottelussa Sveitsin.” HS korosti pelin merkitystä, sillä ”jos Suomi voittaa kaksi viimeistä karsintaotteluaan (Sveitsi vieraissa ja Unkari kotona), se on lohkon kakkonen ja pääsee karsimaan paikasta Ranskan ensi kesän MM-kisoihin.” Inhorealismillekin oli kuitenkin paikkansa, sillä HS muistutti Suomen voittaneen 1990-luvulla vain kaksi vierasottelua.³⁴⁶

Suomi haki Sveitsistä riemukkaan 2-1 –vierasvoiton. Voitto nostatti toiveita ja loi odotuksia mahdollisen kisapaikan suhteen. ”Ennen Sveitsi-peliä Suomen toiveet pääsystä lohkojen kakkosten väliseen jatkokarsintaan olivat seitinohuet. Nyt säie on kautta aikojen viidennen ja kaikkein tärkeimmän MM-karsintavierasvoiton ansiosta sentään tuhdin lohisiiman paksuinen.”³⁴⁷

Toivo eli karsintojen viimeiseen otteluun asti. Kotivoitolla Unkarista maajoukkue olisi lunastanut paikan MM-jatkokarsintaan ensimmäistä kertaa historiassaan ja Veikkaaja julisti MM-unelman olevan maalin päässä.³⁴⁸ Suomi olikin voitossa kiinni aina ottelun lisäajalle. Dramaattisten vaiheiden jälkeen Unkari kuitenkin tasoitti ottelun suomalaisten omalla maalilla, ja näin Unkari eteni jatkokarsintaan.

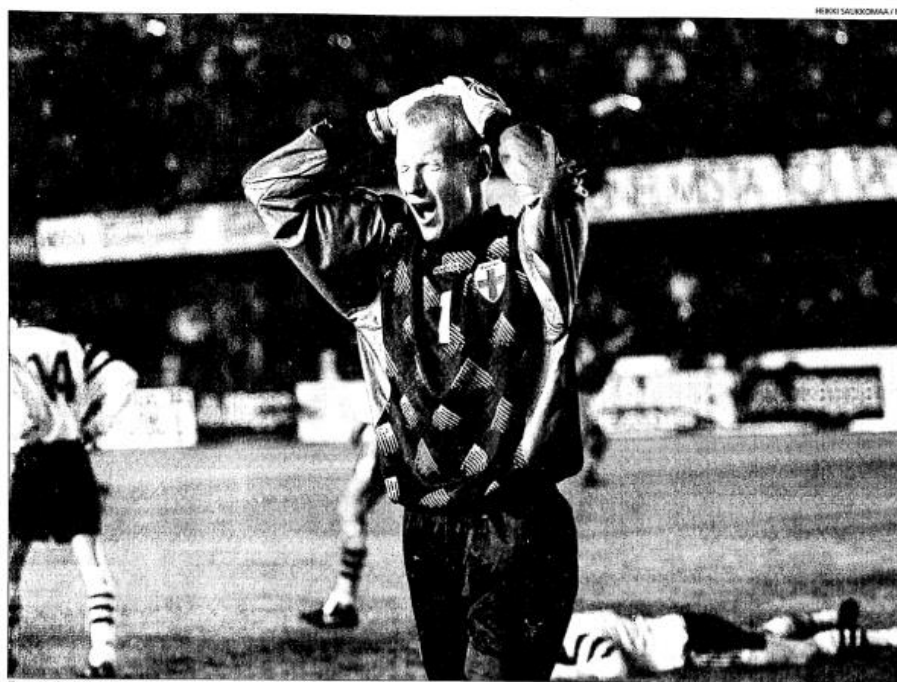
³⁴⁴ HS 21.8.1997.

³⁴⁵ Veikkaaja 18.9.1997.

³⁴⁶ HS 6.9.1997.

³⁴⁷ HS 7.9.1997.

³⁴⁸ Veikkaaja 6.10.1997.

Ilmari Mäkelä on ilmeisesti, miten meilläkin Unkarin maali on tasoitusmaali.

Sähläysmaali murensi jatkotoiveet

Lisääjalla tullut takaisku oli karvas pettymys hienossa ottelussa

Kuva 5: Unkarin loppusekuntien tasoitusmaali murskasi Suomen toiveet jatkokarsintapaikasta. HS 13.10.1997.

HS muisti kuitenkin toppuutella jälkikäteen Unkari-ottelun aiheuttamaa innostusta. ”Jos palataan tunnelmaan Unkari-ottelun edellä, niin optimismilla ei tuntunut olevan mitään rajaa. Rohkeimmat menivät unelmissaan jo karsintoja pidemmälle ja näkivät Suomen pelaavan MM-kisojen loppusarjaa Ranskassa.”³⁴⁹ Toppuuttelusta huolimatta odotukset näihin ja seuraaviinkin karsintoihin oli – ainakin retrospektiivisesti – asetettu hyvinkin korkealle. HS totesikin loppuvuodesta 1999, että ”Suomen jalkapallomaajoukkueen piti tehdä läpimurto joko MM- tai EM-kisoihin Möller Nielsenin valmennuskaudella, mutta kumpikaan tavoite ei toteutunut. Eniten hämmästytti se, että kotiottelut olivat Suomen joukkueen surma”.³⁵⁰

Ilmiö aaltoliikkeen lailla nousevista ja laskevista odotuksista toistui myös vuoden 2008 EM-kisojen karsinnoissa, joissa Suomi olisi voitolla viimeisestä ottelustaan varmistanut suoran kisapaikan. Suomi aloitti karsinnat hienolla vierasvoitolla Puolasta ja HS haki paikkaansa varovaisen optimismin ja innokkaimpien toppuuttelun välimaastosta.

³⁴⁹ HS 13.10.1997.

³⁵⁰ HS 7.10.1999.

”KOTIMAISESSA jalkapallokeskusteluissa paikka arvoturnauksessa on pysynyt kestohaaveena. Olisi täysin liioiteltua väittää, että Sveitsin ja Itävallan EM-kisat suorastaan odottaisivat nyt Suomea 2008. Matka kahden vuoden päähän ja keskelle Eurooppaa on edelleen pitkä, mutta alku oli loistava.”³⁵¹

Seuranneessa kotiottelussa Portugalia vastaan saavutettu tasapelistä tuntui toisaalta pettymykseltä, mutta toisaalta nostatti huumaa entisestään. HS totesikin EM-huuman olevan oikeutettua ja unelman elävän.³⁵² Taivas kuitenkin romahti, kun Suomi kärsi huhtikuussa 2006 yllättävän tappion Azerbaidzhanille vierasottelussa. HS totesi, että Suomella on yhä mahdollisuutensa, ”mutta kuorma-auton kokoinen kuoppa tuli matkalle.”³⁵³ Viimeistään kesäkuun kotitappio Serbialle vieneen viimeisimmätkin EM-haaveet ainakin HS:n toimituksessa.

”Jalkapallon EM-lopputurnaus alkaa väistämättä karata Suomelta. Tappio kotikentällä Olympiastadionilla Serbialle oli liian raskas isku, jotta EM-haaveet eläisivät edes jollain lailla.”³⁵⁴

”Taas ollaan tutussa tilanteessa. Lopputurnauspaikkojen sijasta Suomi kamppailee lohkon mahdollisimman korkeista muista sijoituksista mahdollisimman korkean arvontakorisijan saamiseksi seuraavien karsintojen lohkoarvonnoissa.”³⁵⁵

Suomi nousi kuitenkin kesän ja syksyn kotivoitoilla Belgiasta, Kazakstanista ja Azerbaidzhanista sekä kolmella tasapelistä Serbiasta, Puolasta ja Belgiasta taistelevaan kisapaikasta. Toivo eli aina viime metreille saakka, tosin kisapaikka olisi vaatinut voittoa vaikeasta vieraspelistä Portugalia vastaan. Ottelu päättyi maalittomaan tasapeliin ja karsinta jälleen pettymykseen.

”Suomelle jättimäinen pettymys

EM-lopputurnaus jäi lopulta vain ohueksi unelmaksi

TASAPELI VIERASOTTELUSSA Portugalissa oli hyvä tulos, mutta samalla jättäjäismäinen pettymys Suomelle. Kauan odotettu jalkapallon EM-lopputurnaus jäi sittenkin vain ohueksi unelmaksi.”³⁵⁶

³⁵¹ HS 4.9.2006.

³⁵² HS 7.9.2006.

³⁵³ HS 3.4.2007.

³⁵⁴ HS 3.6.2007.

³⁵⁵ HS 3.6.2007.

³⁵⁶ HS 22.11.2007.

Kun karsintoihin vuoden 2016 EM-kisoihin Suomelle arvottiin ennakoarvioiden perusteella helpohko lohko, ja kun kisojen joukkumäärän suurentamisen myötä myös karsintarupeama muuttui hivenen armollisemmaksi, julistivat mediat Suomen loisto-onnea³⁵⁷ ja kaikkien aikojen mahdollisuutta jalkapallon arvoturnaukseen.³⁵⁸ Urheilusanomiksi nimensä muuttanut Veikkaaja puolestaan linjasi, että ”jos Suomi ei pääse jalkapallon EM-kisoihin 2016, ei voi syyttää ainakaan arpaonnea”. Urheilusanomat tosin muistutti lohkon olevan ennakolta yleistä helpompi myös muillekin lohkon joukkueille kuin vain Suomelle.³⁵⁹ Karsintojen alun lähestyessä optimismi sai mukaansa myös hivenen realismia.

”Koska lopputurnauksen joukkumäärää on nostettu eikä karsintalohko ole mahdoton, Suomelle on avautunut poikkeuksellisen hyvä mahdollisuus päästä EM-kisoihin. EM-matka muuttuu kuitenkin heti alussa kovin myrskyiseksi, jos Suomi menettää lohkon jumboksi povatulle Färsearille pisteitä.”³⁶⁰

”Kaikki muut tulokset kuin voitto olisivat karsinta-avauksesta katastrofeja, vaikka Färsearet on pystynyt panemaan viime vuosina kampoihin muutamille koville jalkapallomaille.”³⁶¹

Haparoivasta alusta huolimatta Suomi kaatoi Färsearet. Voitosta huolimatta peliesitys ei vakuuttanut, vaan vastustajan pelaajien muistutettiin olevan kaikkea muuta kuin ammattilaisia: ”Vastassa oli postimiehiä ja bussikuskeja. Kannattaako valehdella itselleen ja omille faneille?” kysyi HS³⁶².

Karsinnat jatkuivat kotiottelulla Kreikkaa vastaan. HS jatkoi kirjoitteluaan ainutlaatuisesta mahdollisuudesta: ”Kaikkien aikojen EM-karsinnat: Näin Huuhkajat kaataa Kreikan”³⁶³ Myös Urheilusanomat kutsui tilannetta totuuden hetkeksi, ja painotti Huuhkajilla olevan ”nyt loistosauma horjuttaa lohkon jättejä”.³⁶⁴ Ottelu päättyi 1-1 -tasatulokseen, mutta varovainen optimismi ei vielä kaikonnut. HS muistutti vielä olevan liian aikaista aloittaa ranskan pikakursseja tai ostaa lentolippuja Ranskaan (viitaten EM-kisojen isäntämaahan), mutta totesi tasapelin pitävän EM-unelman vahvasti elossa.³⁶⁵ Seuraavan otteluun, kotipeliin Romaniaa vastaan,

³⁵⁷ HS 23.2.2014.

³⁵⁸ HS 24.2.2014; Urheilusanomat 26.2.2014.

³⁵⁹ Urheilusanomat 26.2.2014.

³⁶⁰ HS 28.8.2014.

³⁶¹ HS 7.9.2014.

³⁶² HS 8.9.2014.

³⁶³ HS 10.10.2014.

³⁶⁴ Urheilusanomat 8.10.2014.

³⁶⁵ HS 12.10.2014.

alettiin hiljalleen kasaamaan pakkovoiton paineita.³⁶⁶ Romania voitti Suomen, ja puhe pakkovoitosta siirtyi käsittelemään jälleen seuraavaa ottelua, jossa Suomi kohtasi vieraskentällä Unkarin.³⁶⁷ Unkari-ottelustakaan ei jäänyt hyvästä peliesityksestä huolimatta käteen pistettäkään, mutta haavetta kisapaikasta ei heitetty vielä kolmannen peräkkäisen voitottoman ottelun jälkeenkään. Maaliskuussa 2015 oli edessä Suomen vierailu Pohjois-Irlannissa. Tätä ottelua luonnehdittiin viimeiseksi EM-oljenkorreksi³⁶⁸ sekä tutusti pakkovoitoksi³⁶⁹. Myös Urheilusanomat totesi puheiden pakkovoitosta olevan oikeutettuja: ”Karsintojen alku on osoittanut, että lohossa todella pelataan paljon ristiin, mutta se ei riitä, jos Suomi ei napsi voittoja.”³⁷⁰ Kaivattua tulosta ei tullut, sillä Pohjois-Irlanti kaatoi Suomen 2-0. HS totesi kapteenin nukuttaneen ”EM-haaveet ikiuneen”, viitaten maajoukkuekapteeni Niklas Moisanderin heikkoon peliesitykseen.³⁷¹

Puhe kaikkien aikojen mahdollisuudesta muuttui vastuunkantajien etsimiseksi: ”Mixu Paatelaisella on vastuu fiaskosta” kirjoitti HS viitaten päävalmentaja Paatelaiseen.³⁷² Urheilusanomat taas kysyi, mitä Palloliiton tulisi tehdä Huuhkajien surkeiden esitysten johdosta ja vaati samalla valmentajan vaihtamista.³⁷³ Vaikka vielä edellisenä päivänä EM-haaveet oli nukutettu ikiuneen, löytyi HS vielä pienen toivonkipinän. Lehti kirjoitti Huuhkajien olevan lähellä jatkokarsintapaikkaa, jos joukkue kykenisi kolmeen kotivoittoon jäljellä olevissa otteluissaan.

”SUOMELLA on siis – uskomatonta kyllä – mahdollisuus edetä jatkokarsintoihin, kiitos hämmästyttävän suotuisasti ristiin pelanneiden muiden joukkueiden. Nyt olisi aika ottaa ohjia vihdoin omiin käsiin.”³⁷⁴

Urheilusanomat puolestaan totesi, ettei sarjataulukon katselemisella tai todennäköisyyksien laskemisella ollut vallinneessa tilanteessa käyttöä. Suomen olisi voitettava Unkari, ja ”vasta sen jälkeen voi tilannetta tarkastella uudelleen”.³⁷⁵ Kesäkuun Unkari-ottelu tituleerattiinkin tutusti pakkovoitoksi³⁷⁶, mutta kuinka ollakaan, voittoa tai edes tasapeliä ei tullut, vaan ”Unkari

³⁶⁶ HS 12.10.2014.

³⁶⁷ HS 15.10.2014.

³⁶⁸ HS 18.3.2015.

³⁶⁹ HS 29.3.2015.

³⁷⁰ Urheilusanomat 25.3.2015.

³⁷¹ HS 29.3.2015.

³⁷² HS 30.3.2015.

³⁷³ Urheilusanomat 1.4.2015.

³⁷⁴ HS 30.3.2015.

³⁷⁵ Urheilusanomat 10.6.2015.

³⁷⁶ HS 12.6.2015.

murskasi Huuhkajien EM-unelman”.³⁷⁷ HS pohtikin arvokisaunelmien realistisuutta, ja totesi, että ”ehkä onkin niin, että suomalaisten odotukset ovat olleet aivan väärällä tasolla.”³⁷⁸

Pian Unkari-tappion jälkeen Palloliitto erotti päävalmentaja Paatelaisen. Väliaikaiseksi valmentajaksi nimitetty Markku Kanerva johdatti Suomen syyskuussa yllättävään vierasvoittoon Kreikasta. Voiton jälkeen todettiinkin Suomen olevan ”vielä mukana taistelussa jatkokarsintapaikasta”³⁷⁹ ja seuraava ottelu, Färsaaret kotona, sai tutun kohtalon ottelun nimityksen.³⁸⁰ Färsaaret kaatuivat ja HS:kin totesi, että ”Huuhkajien EM-unelma elää – mutta valmentajaa vaihdettiin liian myöhään”.³⁸¹ Suomelle jäikin oljenkorsi karsintojen toiseksi viimeiseen peliin. EM-haaveiden jatko olisi edellyttänyt Suomen voittoa vierasottelussa Romaniasta. Suomi johti ottelua pitkään, mutta Romanian tasoitusmaali lisääjällä murensi viimeisetkin haaveet. HS muistuttikin näiden haaveiden olleen kuitenkin kaiken aikaa epärealistisia:

”PUHEET Suomen jalkapallomaajoukkueen mahdollisuudesta päästä Ranskan EM-turnaukseen voidaan lopettaa. Suomi pelasi Romanian kanssa tasan, ja samaan aikaan Unkari voitti Färsaaret. Siinä se.

Todellisuudessa unelma haudattiin pitkälti jo kuukausia sitten. Syyskuun voitot Kreikasta ja Färsaarista olivat vain tekohengitystä, joskin tehokasta sellaista. Suomen jalkapallomaajoukkue ei ole niin hyvä, että sen olisi voinut odottaa keräävän tarpeeksi pisteitä karsintojen neljässä päätöspelissään.”³⁸²

Tämän tutkielman tarkasteluajanjakson viimeiset karsinnat toivat vihdoinkin odotetun ja haaveillun lopputuloksen eli paikan EM-kisoissa. Arvontatulosta luonnehdittiin tuoreeltaan kelvolliseksi, ”se olisi voinut olla paljon pahempi”, luonnehti HS³⁸³. Urheilulehti puolestaan totesi arvontatuurin olleen ei hyvä eikä huono.³⁸⁴ Lehti arvioikin Suomen kisapaikan todennäköisyydeksi karsintalohkosta 30 prosentiksi ilman Kansojen liigan lohkoiton tuomaa etua ja 39 prosentiksi sen kanssa. Ennen karsintojen alkua mediassa iloittiinkin ”varapatruunasta”, jonka Suomi oli hankkinut uuden maajoukkuekilpailun, Kansojen liigan, lohkoiton ansioista. Suomen karsinta-avausta, Italiaa vastaan vieraissa, luonnehdittiin jo

³⁷⁷ HS 12.6.2015.

³⁷⁸ HS 15.6.2015.

³⁷⁹ HS 4.9.2015.

³⁸⁰ HS 7.9.2015.

³⁸¹ HS 8.9.2015.

³⁸² HS 9.10.2015.

³⁸³ HS 2.12.2018.

³⁸⁴ Urheilulehti 5.12.2018.

ennakolta valmiiksi hävityksi peliksi, mutta samalla todettiin, että karsinnoissa voi hävitä ”pari ottelua ilman, että pistemenetykset vielä estäisivät EM-turnaukseen pääsyn”.³⁸⁵ Myös Urheilulehti luonnehti Suomen lähtevän karsintaan ”poikkeuksellisen vapautuneesta tilanteesta”.³⁸⁶ Italiassa Suomi jäi vähemmän yllättäen pisteittä, mutta myös seuraavaan otteluun Armeniaa vastaan ladattiin paineita huomattavasti maltillisemmin kuin aiemmin: ”Armeniassa tappioon ei ole enää yhtä paljon varaa. Sieltä pitää tulla vähintään tasapeli, mieluummin voitto”.³⁸⁷ Armenia kaatui 2-0, mutta paineet tuntuivat vain nousevan, sillä HS totesi loppujen karsintaotteluiden olevan ”pakkovoitto-otteluita myöhäiseen syksyyn asti”.³⁸⁸ Ajatus tappioiden välttämisen ehdottomuudesta pysyi diskurssissa myös kesän edetessä.

”HUUKAJILLA ei ole varaa hävitä kotikentällä oikeastaan yhdellekään vastustajalle. Tässä yhtälössä lauantain vastustaja on ensimmäinen este, joka pitäisi kylmästi kaataa. Itseluottamusta ja osaamista A- maajoukkueella on siihen riittävästi, se nähtiin Kansojen liigassa.”³⁸⁹

Suomi kaatoi kesäkuussa niin Bosnia-Hertsegovinan kotona kuin Liechtensteinin vieraskentällä. Voittoputki jatkui syyskuussa Suomen kaataessa Kreikan Tampereella. Lähtökohdat otteluun olivat mediakirjoittelunkin osalta ennennäkemättömät.

”Huukajilla on edessään tärkein ottelu vuosikausiin: kotivoitto Kreikasta tänään ei olisi enää edes yllätys. -- Osat ovat kääntyneet toisinpäin. Torstain EM-karsintaottelu on kohtalonottelu, mutta ei Suomelle. Yleensä Suomi on ollut karsintojen puolivälissä pakkovoiton edessä, jotta karsinnat ja toive arvoturnauksesta pysyisi elossa. Torstain EM-karsintaottelu Tampereella onkin kohtalonottelu vierasjoukkueelle. Tappiolla Kreikka käytännössä olisi lähes ulkona kisoista, ja lohkokakkonen Suomi ottaisi valtavan harppauksen kohti kisoja.”³⁹⁰

Seuraavassa ottelussaan Suomi kärsi kotikentällään niukan tappion lohkokärki-Italialle. Vaikka vielä kesäkuussa oli uumoiltu, ettei Suomella olisi varaa yhteenkään kotitappioon, oli pelin jälkeen eri ääni kellossa. ”Tappiot Italialle näissä karsinnoissa olivat budjetissa, ja Suomi on

³⁸⁵ HS 23.3.2019.

³⁸⁶ Urheilulehti 20.3.2019.

³⁸⁷ HS 24.3.2019.

³⁸⁸ HS 26.3.2019.

³⁸⁹ HS 8.6.2019.

³⁹⁰ HS 5.9.2019.

edelleen hyvässä vauhdissa kohti EM-turnausta,” luonnehti HS:n urheilutoimittaja Ari Virtanen.³⁹¹

Myös seuraava ottelu, Bosnia-Hertsegovina vieraissa, päättyi tappioon. 4-1 -tappiota luonnehdittiin karsintojen surkeimmaksi otteluksi. Tästä huolimatta tilanteessa ei nähty syytä pessimismiin tai epätoivoon: ” Tappiosta tuli mutka matkaan. Se ei edelleenkään muuta sitä tilannetta, että Suomella on edelleen uskomattoman hyvät saumat kisoihin”, luonnehti HS.³⁹² Tappio kuitenkin lisäsi painetta seuranneeseen Armenia-kotiotteluun. Turussa pelattavaa ottelua luonnehdittiin Huuhkajien tärkeimmäksi 12 vuoteen sekä pakkovoitoksi, johon Suomella todettiin kuitenkin olevan hyvät edellytykset.³⁹³ Optimismista huolimatta traumaistakaan ei oltu täysin päästy eroon, sillä Bosnia-tappion seurauksena ”pessimistisimmillä juolahti mieleen sateinen Olympiastadion” viitaten tässäkin luvussa jo käsitellyn syksyn 1997 Unkari-ottelun dramaattiseen viime hetken maaliin ja sitä seuranneeseen jatkokarsintapaikan menetykseen kalkkiviivoilla.³⁹⁴

Suomi kaatoi Armenian 3–0, ja kun Kreikasta kuului ilouutisia – Kreikka kaatoi yllättäen Bosnian, Suomen pääkilpailijan taistossa lohkon kakkossijasta ja kisapaikasta – alkoi Suomen kisapaikka olla todella lähellä. Kotivoitto piskuisesta Liechtensteinista riittäisi takaamaan historiallisen saavutuksen. Vaikka kisapaikan todennäköisyydeksi laskettiin HS:n uutisoiman tutkimuksen mukaan jo 99,32 prosenttia³⁹⁵, muistettiin kuitenkin historialliset traumat edelleen. Ratkaisuoottelun aattona 14. marraskuuta HS listasi pitkässä artikkelissaan suomalaisen maajoukkuejalkapalloilun ratkaisuoitteluiden traumaattisia hetkiä, muun muassa tässäkin tutkimuksessa mainittuja Unkari- ja Portugali-tasapelejä vuosilta 1997 ja 2007.³⁹⁶ Vaikka Liechtensteinin kaatamiseen uskottiinkin, laskettiin mediassa myös skenaarioita, joilla Suomi voisi varmistaa kisapaikkansa tappiosta huolimatta.³⁹⁷ Maajoukkueen ja sen kannattajien onneksi skenaarioille ei tullut käyttöä: Liechtenstein kaatui ja Suomi juhli ensimmäistä kisapaikkaansa antaumuksella.

”Huuhkajat vei Suomen jalkapallon EM-lopputurnaukseen: ’Kyynleet tuli silmiin’

³⁹¹ HS 8.9.2019.

³⁹² HS 12.10.2019.

³⁹³ HS 15.10.2019.

³⁹⁴ HS 15.10.2019.

³⁹⁵ HS 16.10.2019.

³⁹⁶ HS 14.11.2019.

³⁹⁷ HS 15.11.2019.

KAHDEKSANKYMMMENEN vuoden etsintä on ohi. Tätä päivää ei moni uskonut näkevänsä. Suomen miesten jalkapallomaajoukkue selviytyi ensimmäisen kerran arvokisoihin ja pelaa ensi kesänä vuoden 2020 EM-turnauksessa.

Riemu repesi täydellisesti Töölön jalkapallostadionilla, jossa tuhannet ihmiset purkautuivat ottelun loppuvihellyksen jälkeen kentälle. Katsomossa ihmiset huusivat ja paljon näkyviä itkeviä ihmisiä. Tämä oli kova ja tunteellinen hetki maajoukkuetta vuosikausi kannattaneille ihmisille.”³⁹⁸

Vaikuttaa siltä, että niin sanottu ristiin pelaaminen, eli se, että muutkin joukkueet kuin Suomi häviävät pelejä ja saattavat jopa yllättäen menettää pisteitä altavastaajilleen, tuli karsinta toisen jälkeen yllätyksenä suomalaismedialle, etenkin Helsingin Sanomille. Näin jo kertaalleen tai useamminkin menetetty toivonkipinä sai uutta henkeä, kun myös sarjataulukossa edellä olevat joukkueet menettivät pisteitä kukin vuorollaan. Itseluottamuksen ollessa maassa ja kansallisen narratiivin perustuessa heikkoon itseluottamukseen, epäuskoon ja ainaiseen alisuoriutumiseen tämä ei kuitenkaan liene erityisen yllättävää.

Kuvat 6-9. Huuhkajat nousivat kesän ja syksyn 2019 aikana urheilulehdistön suosikeiksi. Urheilulehti 19.6.2019, 4.9.2019, 9.10.2019 ja 13.11.2019.

³⁹⁸ HS 15.11.2019.

Tässäkin tapauksessa suomalaisesta medianarratiivista ja sen kehityksestä löytyy yhtäläisyyksiä Alejandro Quirogan espanjalaista viitekehystä käsitteleviin havaintoihin. Kovien odotusten rakentaminen yhdistettynä toivonrippeiden välittömään hautaamiseen heti ensimmäisen takaiskun koittaessa muistuttavat vahvasti ilmiötä, jota Quiroga kutsuu patrioottiseksi bulimiaksi³⁹⁹. Quirogan havaintojen mukaan Espanjassa on menestyksen myötä siirrytty patrioottisen liikalihavuuden aikakauteen, jossa kansallisuustunne ja menestysnarratiivi nousevat ennenkokemattomiin mittoihinsa⁴⁰⁰. En tiedä, onko suomalaisen jalkapallonarratiivin kutsuminen patrioottiseksi liikalihavuudeksi aiheellista, mutta puhe menestyksestä ja sankaruudesta on hiljattaisen menestyksen myötä löytänyt tiensä suomalaiseenkin mediaan, kuten vaikkapa urheilun viikkolehden kansikuviin (kuvat 5-8).

4.3.4. Monsieur Houllier, mitä Suomelta mielestänne puuttuu?

Suomalaismedia oli ainakin vielä 1990-luvulla hyvinkin kiinnostunut siitä, mitä ulkomaalainen media tai vaikkapa vastustajajoukkueiden valmentajat tai kannattajat ajattelivat Suomen jalkapallomaajoukkueesta. Esimerkiksi Ranska-ottelun alla marraskuussa 1992 HS tiedusteli Ranskan päävalmentajalta *monsieur* Houllierilta muun muassa sitä, mitä valmentaja tiesi vielä vuosi sitten suomalaisesta jalkapallosta (ei paljoakaan) ja sitä, mitä ”Suomelta mielestänne puuttuu, jotta se voisi päästä samalle tasolle kuin Tanska ja Ruotsi tai nyt jopa Norja?”⁴⁰¹

Huhtikuussa 1997 Suomi kohtasi Norjan Oslossa. Ottelun ennakkouutisoinnissa korostettiin Norjan päävalmentaja Egil Olsenin kehuja Suomen hyökkäyspelille: ”Olsen kehui erityisesti Suomen hyökkäyspeliä -- ja veti esiin kolmikon Jari Litmanen – Mika-Matti-Paatelainen – Antti Sumiala.”⁴⁰² Suuren huomion HS:n uutisoinnissa sai myös tasatuloksen shokkivaikutus voitonvarmoissa norjalaisissa. Norjalaiskommentaattorin kerrottiin todenneen Norjan pelaavan ”nerokkaasti hyviä joukkueita vastaan ja surkeasti roskejoukkueita vastaan.”⁴⁰³

Samojen karsintojen ratkaisevan Unkari-kotiottelun alla HS uutisoi siitä, kuinka Suomen karsintaottelu kiinnostaa Ruotsissa. ”Länsinaapurin omalla maajoukkueella on vain mikroskooppiset mahdollisuudet Ranskan lopputurnaukseen, joten Suomen asiat ovat esillä. --

³⁹⁹ Quiroga 2013, 126.

⁴⁰⁰ Quiroga 2013, 127.

⁴⁰¹ HS 14.11.1992.

⁴⁰² HS 30.4.1997.

⁴⁰³ HS 3.5.1997.

Normaalisti ruotsalaisissa tiedotusvälineissä ei mainita suomalaisesta jalkapalloilusta mitään Jari Litmasta lukuunottamatta.”⁴⁰⁴

Vuoden 2004 EM-karsintojen arvonnassa Suomi arvottiin samaan lohkoon Italian kanssa. HS:ltä ei jäänyt huomaamatta se, kuinka vaarattomaksi vastustajaksi Suomi italialaismediassa koettiin.

”ITALIASSA JALKAPALLOMAAT jaettiin omiin kasteihin jo ennen arvontaa. Urheilun asiantuntijalehti Corriere dello Sport jakoi jokaiselle maalla jalkapallon kuvia sen mukaan, miten vaaralliseksi se laski joukkueet etukäteen. Kovimmat vastustajat saivat neljä palloa. Kolme palloa saivat vaikeat maat. Kahden pallon porukat saattoi laskea helposti voitettaviksi ja yhden pallon maista ei tarvitse välittää. Suomi sai tuon ainoan pallon Corriere dello Sportilta.”⁴⁰⁵

Myös espanjalaista jalkapallonarratiivia tutkinut Alejandro Quiroga on havainnut ilmiön. Vielä 2000-luvun alussa, jolloin espanjalaisen jalkapallonarratiivin ytimeen kuului ajatus maajoukkueesta ikuisena epäonnistujana, seurasi espanjalainen lehdistö tarkasti ulkomaalaisen median näkemyksiä ja mielipiteitä maan jalkapalloedustuksesta.⁴⁰⁶ Onkin ilmeistä, että ulkopuolisten tarkkailijoiden mielipiteiden innokas tarkastelu ja havainnointi on oire heikosta kansallisesta ja vaikkapa jalkapalloilullisesta itsetunnosta.

4.3.5. Oikotietä ammattilaiseksi

Itsetunnon ja arvostuksen puute oli havaittavissa myös puheessa ammattilaisuudesta. Yhä useampi suomalaispelaaja siirtyi 1990-luvun lopussa ja 2000-luvun alussa kansanvälisille ja rahakkaammille kentille, mitä kuvattiinkin⁴⁰⁷ kauan toivotuksi tilanteeksi. Käsittettä ammattilainen viljeltiin 1990-luvulla ja vielä 2000-luvun alussakin usein uutisoinnissa. Ammattilaisella kuitenkin viitattiin ainoastaan ulkomaille ammatikseen pelaaviin suomalaisiin jalkapalloilijoihin, vaikka myös kotimaassa huippuseurojen toiminta ammattimaistui kovaa vauhtia. Vastaavasti pelaajan siirtyessä kotimaasta ulkomaille käytettiin useasti ilmaisua siirtymisestä ammattilaiseksi. Vaikka eurooppalaisissa suursarjoissa ja -seuroissa palkkataso ja toiminnan ammattimaisuus olivat – ja ovat edelleen – aivan toista kuin kotimaassa, voitaneen tämänkin ilmaisun käyttö tulkita jonkinlaiseksi vähättelyksi, sillä onhan ammatikseen jalkapalloa

⁴⁰⁴ HS 11.10.1997.

⁴⁰⁵ HS 26.1.2002.

⁴⁰⁶ Quiroga 2013, 110.

⁴⁰⁷ Veikkaaja 25.4.2000.

pelaava pelaaja epäilemättä ammattilainen, vaikka hän pelaisikin kotimaisessa seurassa ja vaikkei tilipussi olisikaan vastaava kuin ulkomailla leipäänsä tienavalla kollegalla.

”Malta kuuluu Euroopan jalkapallokartan kääpiöihin, niihin vielä pienempiin kuin Suomi. Mutta Maltalla on esittää valtti, joka Suomelta toistaiseksi puuttuu: kaikki maajoukkuepelaajat ovat ammattilaisia.”⁴⁰⁸

”(Maajoukkuemaalivahti Antti) Niemelle, kuten muillekin ammattilaisillemme, olisi hyvin tärkeä päästä pelaamaan säännöllisesti ykkösjoukkueessa.”⁴⁰⁹

”Suomen jalkapallojohdon ikuinen toive on aina ollut, että mahdollisimman moni suomalaispelaaja pääsisi ulkomaille ammattilaiseksi. Se hyödyttäisi välillisesti myös maajoukkuetta, sanotaan. Nyt Suomi on siinä tilanteessa, kun kerrallaan valittavasta 16-18 pelaajan maajoukkueryhmästä vain yhden käden sormin laskettava joukko on kotimaan liigan pelaajia.”⁴¹⁰

”Maajoukkue on koottu lähes pelkästään ulkomaiden suomalaisammattilaista. Kotimaan liigakentiltä ryhmään on kelpuutettu Jokerien hyökkääjä Shefki Kuqi ja keskikenttäpelaaja Petri Helin sekä Hakan toppari Janne Salli.”⁴¹¹

Ajoittain myös media tunnusti kotimaan kentillä pelaavien olevan tosiasiaa ammattilaisia, ja havaitsi senkin tosiasian, ettei ulkomailla pelaamisen status välttämättä tarkoittanut täysipäiväistä jalkapalloammattilaisuutta.

”Koska Suomenkin kentillä pelaajat saavat elantonsa jalkapallosta, vaatimustaso on entisestään noussut.”⁴¹²

”Norjassa (maajoukkuepuolustaja Anders) Eriksson hoitaa pelaamisen ohessa puolipäivätoimista liikunnanopettajan postia.”⁴¹³

Kun riittävä määrä suomalaisjalkapalloilijoita oli ulkomaansiirtojensa ansiosta ansainnut itselleen ammattilaisen tittelin, ei vertailukohdaksi enää kelvannut ulkomaalainen ammattilainen. Vertailukohta olikin haettava huippuammattilaisesta.

⁴⁰⁸ Veikkaaja 25.10.1990.

⁴⁰⁹ Veikkaaja 30.3.1999.

⁴¹⁰ HS 11.6.1997.

⁴¹¹ HS 3.10.2000.

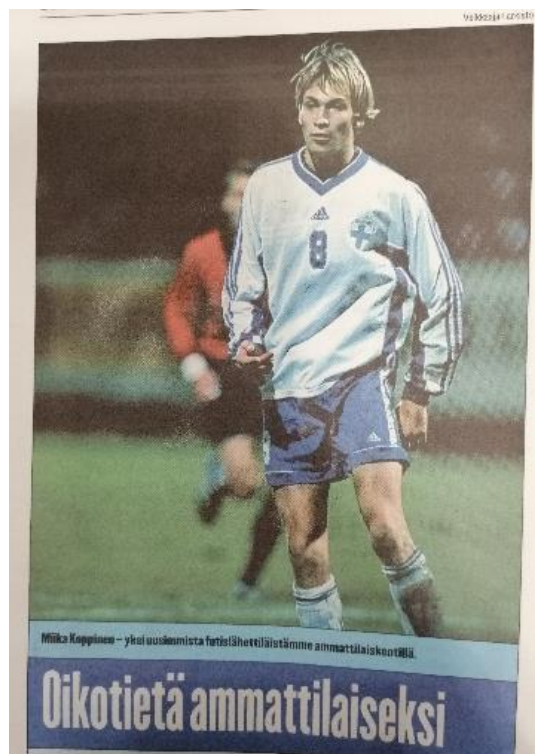
⁴¹² Veikkaaja 25.4.2000.

⁴¹³ HS 8.9.1993.

”Saksan hyökkääjätahti Oliver Bierhoff tarvitsi vain himpun yli vartin kaataakseen kahdella maalillaan Suomen jalkapallon EM-karsinnassa Olympiastadionilla. Saksa näytti karulla tavalla huippuammattilaisten ja ammattilaisten eron.”⁴¹⁴

Vähitellen ammattilainen-käsitteen käyttö uutisoinnissa väheni ja katosi kokonaan. Lienee oletettavaa, että maajoukkuepelaajien pelatessa lähes poikkeuksetta ulkomailla, ei mediassa ollut enää tarvetta tehdä jakoa ulkomaan ammattilaisten ja kotimaan ei-ammattilaisten välillä. Vaihtoehtoisesti mediassa alettiin hyväksyä se tosiseikka, että myös kotimaan jalkapallosarjoissa toiminta oli siinä määrin kehittynyt, että se parhaimmisto, joka maajoukkueeseenkin saatettiin valita, voitiin tulkita ammatikseen palloileviksi.

”Nyt maajoukkuemiehet ovat järjestään ulkomailla pelaavia ammattilaisia ja kohtaavat jatkuvasti maailmanluokan vastustajia omissa sarjoissaan ja eurocupeissa. Silti hyökkäysten päättämisprosentti on likimain yhtä vaatimaton takavuosisikymmeninä. Se nähtiin myös Walesia vastaan.”⁴¹⁵

Kuva 10: Miika Koppisen kerrottiin siirtyneen oikotietä maamme futisilähettilääksi ammattilaiskentille. Ulkomaan ammattilaisen status ei kuitenkaan ollut oikotie onneen maajoukkuepelien suhteen: karsintamaaotteluita hän pelasi vain kaksi kappaletta. Veikkaaja 25.4.2000.

⁴¹⁴ HS 5.9.1999.

⁴¹⁵ HS 12.9.2003.

Reilut 20 A-maaottelua vuosina 1996-2004 pelannut Ville Nylund vahvistaa haastattelussaan asian: hän oli ammattilainen, vaikka pelasikin koko pelaajauransa kotimaan sarjoissa. Yli 200 pääsarjaottelua muun muassa maan kärkeurassa Helsingin Jalkapalloklubissa pelannut puolustaja kertoo ulkomailla pelaamisen mukanaan tuoman statuksen olleen aikanaan tärkeä. Hän kertoo, että hänellekin tuli mahdollisuuksia siirtyä ulkomaille, mutta hän koki pelaamisen HJK:n kapteenina niin kotimaassa kuin Euroopan kentillä arvokkaammaksi kuin esimerkiksi taistelemisen Belgian pääsarjan häntäpäässä. ”En halua tuomita ketään, mutta ulkomaille pääsi pelaajia, jotka eivät olleet Suomen A-maajoukkueen tasoisia. Ja sen jälkeen status olikin ammattilainen, joten hänet valittiin maajoukkueeseen, koska hän oli ulkomaan ammattilainen”, kertoo Nylund. Nylund myös muistuttaa, ettei palkkataso välttämättä kerro toiminnan ammattimaisuudesta. Esimerkiksi 2000-luvulla useita suomalaisjalkapalloilijoita pelasi Englannin alemmilla sarjatasoilla. Vaikka tilipussi oli suurempi kuin Suomessa, ei toiminnan ammattimaisuus esimerkiksi lääkintähuollon ja muiden tukipalveluiden suhteen ollut lainkaan sen korkeammalla tasolla kuin kotimaan huippuseuroissa vaan pikemminkin päinvastoin.⁴¹⁶

4.3.6. Tira-misuja ja karvaisia naisia: eksoottinen toiseus ja arvohierarkiat maajoukkueuutisoinnissa

Suomalaismedian kirjoittelussa 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa otteluraportointiin liittyi usein myös havaintoja vastustajamaiden tai niiden pelaajien eksoottisista piirteistä. Nämä korostuivat erityisesti silloin, kun Suomi pelasi karsintaotteluita itäisen Euroopan entisiä sosialistisia maita vastaan. Myös maajoukkueen matkajärjestelyt kaukomailla pelattaviin otteluihin saivat oman huomionsa. Toiseuttamisen ja eksotiikan ihmettelyn voi tulkita liittyvän suomalaisen jalkapalloilun ja jalkapallonarratiivin silloiseen peruskiveen: heikkoon itseluottamukseen ja pyrkimykseen asemoida omaa itseään eurooppalaiselle jalkapallokartalle. Matkajärjestelyiden ajoittainen tarkkakin selostaminen puolestaan mahdollisesti kuvaa sitä vähittäistä kehitystä, jossa maajoukkue muuttui Virosta vuokratulla neuvostovalmisteisella rahtikoneella⁴¹⁷ budjettimatkailevasta sakista ammattimaisesti ja laadukkaasti otteluihinsa valmistautuvaksi joukkueeksi.

⁴¹⁶ Ville Nylund, haastateltu Helsingissä 11.12.2019. Haastattelija LK.

⁴¹⁷ Kertomus Suomen maajoukkueen Azerbaidžhanin-matkasta vanhalla neuvostovalmisteisella rahtikoneella esiintyy toistuvasti niin kirjallisuudessa (esim. Airio & Walden 2010, 66-67) kuin vielä vuosikymmeniä myöhemmässä lehdistössäkin (HS 21.11.2019).

Aina eksoottisuus ei esiintynyt ainoastaan itäisen Euroopan maita kohdattaessa. Syksyllä 1993 Suomi valmistautui vierasotteluun Ruotsissa. Ensi kertaa Ruotsin joukkuetta edustaneen Henrik Larssonin rastoja ihmeteltiin, mutta todettiin niiden sopivan, ”sillä hänen isänsä on kotoisin Kap Verden saarelta”.⁴¹⁸

Vuoden 1996 EM-kisojen karsinnoissa Suomi kohtasi Venäjän. Sekä koti- että vieraspelin yhteydessä uutisoinnissa nousivat esiin itänaapuriin liitetyt stereotyyppit. Ennen kotiottelua haastateltu Suomen päävalmentaja Jukka Ikäläinen kertoi Veikkaajan haastattelussa kokemuksistaan aiemmista venäläisvierailuista: ”Joskus aikoinaan, kun pelattiin itänaapureita vastaan, nämä olivat kuluttaneet ottelua ennen kahdeksan tuntia Stockmannin tavaratalossa ihmetellen. Nyt pelaajilla on varmasti jo kaikkea ja tämä etu jää pois”.⁴¹⁹ Vierasottelun yhteydessä lokakuussa 1995 todettiin Suomen joutuvan kovaan kyytiin karvahattuihmisten maassa. ”Purevan viileä talvi-ilta ja 100 000 karvahattuihmistä kiljuu kurkku suorana idänmiehiä ihmetekoihin. Ei Jari Litmasta, ei Mika-Matti Paatelaista eikä paljon toivoakaan”.⁴²⁰

Keväällä 1997 Suomi matkusti MM-karsintaotteluun Azerbaidžhanin pääkaupunkiin Bakuun. Eksoottinen matkakohde huomioitiin uutisoinnissa laajasti. Bakun stadionin sirppeineen ja vasaroineen kerrottiin edustavan ”vanhaa venäläistä rakennustyyliä”. Myös maajoukkueen matka Bakuun oli eksoottinen, sillä kulkuvälineenä oli rahtikoneen ruuma. Jopa joukkueen kokeneet matkamiehet kauhistelivat avoimesti matkustustapaa ja matkan kestoa. Lukijoille kerrottiin lyhyesti myös Azerbaidžhanin sijainnista Iranin, Armenian, Georgian ja Venäjän kainalossa.⁴²¹

Vierailut olivat eksoottisia myös entisen Neuvostoliiton ulkopuolella. Joukkueen syttymistä otteluun Tiranan askeettisissa olosuhteissa epäiltiin ennen Albanian ja Suomen välistä MM-karsintaa syksyllä 2001. Tosin länsimaisten suurkaupunkien kirkkaiden neonvalojen ja houkuttimien puute nähtiin myös keskittymistä edistävänä asiana.⁴²² Ottelun jälkimainingeissa kerrottiin lasten ja varhaisnuorten vallanneen stadionin kentän pelin jälkeen. Tiranan Qemal Stafa –stadionin nurmen apilankukkineen kerrottiin antaneen liikuttavan kuvan tavallisesta pihanurmesta. ”Vastaavia apilaniittyjä näkee harvoin suomalaisilla jalkapallokentillä.”⁴²³

⁴¹⁸ HS 13.10.1993.

⁴¹⁹ Veikkaaja 14.8.1995.

⁴²⁰ Veikkaaja 23.10.1995.

⁴²¹ HS 2.4.1997.

⁴²² HS 31.8.2001.

⁴²³ HS 2.9.2001.

Veikkaajan Janne Kosunen puolestaan totesi Albanian elävän menneessä ajassa, mutta myös paikallinen naiskauneus ”tira-misujen” muodossa sai huomiota.

”Tervetuloa Albaniaan. Olkaa hyvä, kääntäkää kelloanne taaksepäin noin tunti ja vaikka 48 vuotta. Albaniassa kulkevat käsi kädessä menneisyys ja häivähdys nykyaikaa, illan tummetessa äidit ja tyttäret. Äitien toive lienee se, ettei tyttäristä tule heti äitejä. --

Autokannasta päätellen Albanian pääkaupunki Tirana on ’Mersula’. Kaduilla näyttää, että kaikki ajavat saksalaisilla, monet aika vanhoilla. Paitsi tupakkaa ja pähkinöitä pahvilaatikoiden päältä sortumavaaraa lähentelevien talojen kupeessa myyvät tädit, jotka ajavat silloin tällöin säärikarvansa. On Tiranassa nuortakin vuosimallia, uljasta sellaista. Sen ryhmän ei tarvitse ajella, se istuu kyydissä – Mersuissa, nuorissa. Näyttää kestävän vauhdin viiman kevyissäkin kutimissa irvistelemättä. Nättejä ovat. Tira-misuja, varsinaisia.”⁴²⁴

Vaikka 1990-luvun rahtikoneajasta oltiin siirrytty jo Finnairin sinivalkoiseen siipiin, ei paluumatka Albaniasta sujunut siltikään täydellisesti. Paikallinen kenttähenkilökunta hyväksyi polttoainemaksun vain dollareissa, joten lentohenkilökunta joutui keräämään dollarimääräisen kolehdin maajoukkueelta ja koneen muilta matkustajilta: ”Suomen jalkapallomaajoukkueen paluu Tiranasta Albaniasta sai farssin piirteet. Palloliiton tilauslentokoneen piti tankata Tiranassa kentällä, mutta mitkään luottokortit eivät kelvanneet.”⁴²⁵

Myös toinen Balkanin valtio Jugoslavia nähtiin eksoottisena matkakohteena. Jugoslavian ja Suomen välisen MM-karsintaottelun yhteydessä syksyllä 2002 Veikkaaja muistutti maan olleen vasta hiljattain NATO:n pommitusten kohteena. Huomiota herätti tuolloinkin naisten karvoitus.

”Öinen Belgrad kätkee rujot kasvonsa pimeyteen. Aamulla kaupunki herää jo varhain. Sen kuulee hotellihuoneen rikkinäisestä ikkunasta, jos taju ei ole lähtenyt kaasun hajusta.

Maanantaikävely Belgradin keskustassa on ankea, joskin koskettava. Katukuvassa ei näy jalkapalloa. Hermostuneita ihmisiä ahdistuneessa arjessaan. Mustia nahkatakkeja, tummia siilitukia, tiheää parransänkeä. Jollakin naisella orastavat viikset.”⁴²⁶

⁴²⁴ Veikkaaja 2.9.2001.

⁴²⁵ HS 3.9.2001.

⁴²⁶ Veikkaaja 15.10.2002.

Seuraavissa karsinnoissa vuoden 2004 Portugalin EM-kisoihin arpa heitti Suomen jälleen samaan karsintalohkoon Azerbaidzhanin kanssa. Veikkaaja kuvaili Azerbaidzhania suomalaisille tuntemattomaksi maaksi sekä sangen tuntemattomaksi jalkapallovastustajaksi. ”James Bond kurvaili hopea-Bemarillaan maan pääkaupungin Bakun maisemissa elokuvassa Kun maailma ei riitä, mutta azerbaidzhanilainen arkipäivä on suhteellisen korutonta.”⁴²⁷

Bakussa pelatun vierasottelun yhteydessä huomiota herätti 35 asteen helle ja sen vaatimat tarkat tankkausohjeet pelaajille. Uutisoinnin yhteydessä muisteltiin myös Suomen aiempaa vierailua Azerbaidzhanissa vuonna 1997. Maajoukkueen laitapelaaja Mika Nurmela muisteli paikallista ruokakulttuuria ja naisten asemaa.

”Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen 1991 itsenäistynyt Azerbaidzhan oli Suomen maajoukkueen ensivisiitillä melko eksoottinen kohde. Ennakkoluulotkaan eivät olleet aivan vähäiset, mutta lopulta matka sujui ilman kommelluksia.

’Jos noista paikallisista oloista jotain jäi mieleen, niin hyvät ruuat’, Nurmela sanoi. ’Muuten se oli ihan normaali reissu.’ Hetken päästä Nurmela lisäsi lennonaikaisella juttutuokiolla yhden havainnon. ’Naisia ei ollut katsomossa kai ollenkaan. Kyllä naisten pitäisi päästä katsomaan tällaisia komeita uroita.’ Vahvasti muslimienemmistöisessä maassa se toive ei ehkä toteudu ihan pian, vaikka asenteet ovatkin muuttumassa.”⁴²⁸

Syksyllä 2004 Suomi vieraili MM-karsintaottelun merkeissä Armenian pääkaupungissa Jerevanissa. Uutta jalkapallovastustajaa esiteltiin myös yhteiskunnallisin faktoin. Maan asukkaista 55 prosentin kerrottiin elävän köyhyysrajan alapuolella ja 8,5 prosentin kuuluvan äärimmäisen köyhiin. ”Suomen A-maajoukkueelle Armenia on uusi tuttavuus, kaikkien aikojen 82. vastustaja. Maan pääkaupunki, runsaan miljoonan asukkaan Jerevan, otti suomalaiset vastaan 24 asteen lämmöllä tiistaina puolenpäivän jälkeen, kun Finnairin tilauskone laskeutui lentokentälle, jonka päällystettä ei ole vähään aikaan uusittu.”⁴²⁹

Vierailu Armeniaan oli edessä myös vuoden 2008 EM-kisojen karsinnassa. Tuolloin Suomi pelasi lohossa, johon arvottiin muiden muassa Armenia, Azerbaidzhan ja Kazakstan.

”Suomen jalkapallomaajoukkue kerää varmuudella lentomaileja, kun pitkä Aasiaan ulottuva EM-karsintamatka käynnistyy. Todennäköisyys myös tärkeisiin

⁴²⁷ Veikkaaja 8.10.2002.

⁴²⁸ HS 6.9.2003.

⁴²⁹ HS 8.9.2004.

EM-karsintapisteisiin on suuri, kun vastaan tulevat Armenia ja Kazakstan. Maajoukkueen matka Aasiaan on kilometrein ja päivin laskettuna pisin, jonka sinivalikoiset ovat tehneet EM- tai MM-karsintoihin.”⁴³⁰

Pitkät karsintamatkat Kaukasukselle ja Keski-Aasiaan vaativat suuria satsauksia. HS kertoi 8.10.2006 maajoukkueen toiminnan menneen rajusti eteenpäin 1980-luvulta. Tuolloin silloisen päävalmentajan Martti Kuuselan kerrottiin osallistuneen itsekin maaottelumatkojen kulujen kattamiseen. Nyt maajoukkueen kerrottiin puolestaan leireilleen Lontoon liepeillä ennen matkaansa Armeniaan ja Kazakstaniin, lentäneen tilauskoneella ja asuneensa muun muassa Armenian Jerevanissa viiden tähden hotellissa parhaalla paikalla. Koko lystin todettiin kustantaneen Palloliitolle 250 000 euroa.⁴³¹

Azerbaidzhanin-matkasta keväällä 2007 ei selvitty ilman kommelluksia, vaikka Bakuun lennettiinkin Air Laudan Boeing 737-700-koneella, ”jossa olisi riittänyt istuinrivi jokaiselle halukkaalle.” Maajoukkueen saapuminen Bakuun oli HS:n sanoin farssi, sillä joukkue joutui seisoskelemaan tyhjällä lentokentällä lähes kaksi tuntia odottaessaan tullimuodollisuuksien valmistumista. Vastoinkäymiset jatkuivat, kun isännöivä jalkapalloliitto vaati harjoituskentästä 6 000 dollarin vuokraa. Näin ”jalkapallomaajoukkueen maanantainen harjoitus Bakun stadionilla vaihtui hikoiluksi Hyatt-hotellin kuntosalissa”, kirjoitti HS. Itse ottelu oli sekin vastoinkäymisten sävyttämä. Suomi hävisi pelin loppulukemin 0-1, ja kotiyleisön kerrottiin riehaantuneen juhlimaan voittomaalia polttamalla sanomalehdistä käärittyjä soihtuja stadionilla. ”Näky oli hieno, mutta ei välttämättä ihan halpa tapa juhlia, kun UEFA saa raportin asiasta.”⁴³²

2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen teema oli Azerbaidzhanin ja Suomen joutuminen samaan karsintalohkoon. Myös vuoden 2010 MM-kisojen karsinnoissa oli näin edessä matka Kaukasukselle. Tällä kertaa ottelu pelattiin Lənkəranissa, jonne Suomi lensi totuttuun tapaan tilauslennolla. Maasta myös poistuttiin ripeästi, sillä maajoukkueen tilauslento lähti paluumatkalleen yöunet uhraten jo välittömästi pelin jälkeisenä yönä kello neljältä. HS tiedusteli syytä nopealle lähdölle päävalmentaja Stuart Baxterilta, jonka vastaus oli ytimekäs: ”Oletko koskaan ennen ollut Azerbaidzhanissa?”⁴³³

⁴³⁰ HS 3.10.2006.

⁴³¹ HS 8.10.2006.

⁴³² HS 28.3.2007.

⁴³³ HS 5.9.2009.

Suomen kerrottiin valmistautuneen otteluun tällä kertaa jopa oman kokin voimin. Etukäteen paikalle lentänyt Kalastajatorpan kokki vei mukanaan ruoat ja loihti maajoukkueelle tarjolle tavallista suomalaista kotiruokaa, kuten makaronilaatikkoo.⁴³⁴

Myös yleinen eksotiikka ja naisten asema olivat puheenaiheina tälläkin kertaa. ”Ohi ajaneista autoista jytisseet turkkilaisen popin bassoväriinät veivät varmasti Suomen maajoukkuepelaajienkin ajatukset Turkissa vietetyille rantalomille”, totesi HS. Jalkapallon katsomisen kerrottiin kuuluvan Azerbaidzhanissa samaan kategoriaan uimarannalla käymisen ja alkoholin ostamisen kanssa – eli naisille kiellettyihin asioihin. HS kykenikin luettelemaan nimeltä kaikki stadionilta suomalaiskannattajien ohella löytyneet naiset: nämä viisi olivat amerikkalaisia vapaaehtoistyötä tekeviä opettajia miespuolisten kollegoidensa seurassa. ”Azerinaisille stadionin portteja ei avaa edes oma aviomies”, päätti HS.⁴³⁵

Helsingin Sanomat itsekin havainnoi sen pelon ja ennakkoluulon, joita edellä esiin nostettu puhe – syystä tai ilman – aiheuttaa. Syksyllä 2010 Suomi matkusti jälleen entiseen Neuvostoliittoon, kun EM-karsintojen avausottelussa asettui vastaan Moldova.

”MAAJOUKKUE kohtaa jokaisissa jalkapallon arvokisakarsinnoissa vastuksen, jonka luona pelätään pahinta mahdollista: ruokamyrkytystä, lämpimän veden loppumista, järjestelyjen toimimattomuutta, yleistä sekasortoisuutta. MM-karsinnoissa se vastus oli Azerbaidzhan. Perjantaina alkavissa EM-karsinnoissa se on Moldova, ja Suomi pelaa sen vieraana heti ensimmäisessä ottelussaan.”⁴³⁶

Maajoukkueen maalivahdin Otto Fredriksonin kerrottiin kuitenkin tottuneen eteläisen itäblokin olosuhteisiin, sillä pelasihan hän päivätyökseen seurajoukkueessaan Spartak Naltshikissa Etelä-Venäjällä.⁴³⁷

Kesän 2013 MM-karsintaotteluun Valko-Venäjälle matkusti maajoukkueen mukana jälleen oma kokki. Hänen tehtävänsä oli valvoa hotellissa ruoanvalmistusta, hygieniaa sekä tarjoilujen riittävyyttä ja ajoitusta. Tällä kertaa paikallisen ruoan laatuun kuitenkin luotettiin, sillä ”maajoukkue toi omia leikkeleitään mukanaan Gomeliin, mutta varsinainen ruoka on paikallista kulinariaa. Muutama vuosi sitten Azerbaidzhaniin suomalaiset veivät kaikki omat ruoat.”⁴³⁸

⁴³⁴ HS 5.9.2009.

⁴³⁵ HS 6.9.2009.

⁴³⁶ HS 2.9.2010.

⁴³⁷ HS 2.9.2010.

⁴³⁸ HS 11.6.2013.

2010-luvun lähestyessä loppupuoliskoaan ei mediassa havainnut enää vastaavaa määrää ennakkoluuloja ja havaintoja vastustajamaiden eksotiikasta. Tosin Suomen kohdatessa syksyllä 2017 Kosovon MM-karsintaottelussa Albanian Shkodërissa (Kosovolla ei vielä tuolloin ollut omaa kansainvälisten otteluiden vaatimukset täyttävää stadionia, joten maa pelasi kotiottelunsa naapuri-Albaniassa), herätti huomiota HS:n verkkosivuillaan julkaisema kuva sipulikauppiaan hevosrattaista stadionin edessä.⁴³⁹

Paitsi laajemmista mediakirjoittelun ja korrekteiksi katsottavien diskurssien muutoksista, kertonee eksotiikan ja toiseuttamisen värittämän kirjoittelun väheneminen tai jopa katoaminen myös vähentyneestä halusta tai tarpeesta me vastaan muut -diskurssiin ja oman paikkansa asemointiin. Diskussillaan vastustajamaiden eksoottisista piirteistä suomalainen media – tietoisesti tai tahtomattaan – toiseutti ja loi arvostushierarkioita. Rasistista ja seksististä kirjoittelua voidaan kenties tulkita yrityksenä sijoittaa kirjoittelun kohteita oman itsen alapuolelle. Kansallisen jalkapallonarratiivin tapauksessa tämän saattaisi olla tulkittavissa yritykseksi oman periferiatrauman käsittelyyn ja sellaisen arvostushierarkian rakentamiseen, jossa pienen, menestymättömän ja itseluottamuksen puutteesta kärsivän Suomen alapuoleltakin löytyy vielä joitakin maita niin jalkapalloilullisilla kuin kenties yhteiskunnallisillakin mittareilla arvioituna.

Toisaalta myös eksoottisista ja toiseutetuista maista löytyi jalkapallokulttuurisia elementtejä, joista kirjoitettiin ihmettelevään tai jopa kateelliseen sävyyn. Maltan jalkapalloliigan todettiin vuonna 1990 olevan saarivaltion pienuudesta ja Suomea kehnommasta maajoukkueesta huolimatta ammattilaisliiga. Lisäksi paikallisen jalkapalloyleisön käytöstä oman joukkueensa hyökätessä käsiteltiin⁴⁴⁰ ihmetellen, sillä kannustivathan he seisaaltaan. Vastaavasti myös Azerbaidžanin kotiotteluunsa Suomea vastaan houkuttelemaa 40 000 katsojan yleisömäärää pohdittiin ja myönnettiin, että näin suuren väenpaljouden paikallinen ennakointi oli suomalaiskorvaan kuulostanut markkinointikikalta⁴⁴¹. Nämä jalkapallokulttuurilliset asemoinnit eivät tokikaan aina kohdistuneet ainoastaan niin eksoottisiin maihin, sillä myös esimerkiksi perinteiseksi talviurheilumaaksi tituleeratun – ja siten kenties Suomeen rinnastettavan – Norjan loppuunmyytyjä jalkapallokatsomoita ja eläväistä fanikulttuuria ihailtiin ja ihmeteltiin⁴⁴².

⁴³⁹ HS 4.9.2017.

⁴⁴⁰ HS 26.11.1990.

⁴⁴¹ HS 2.4.1997.

⁴⁴² Mm. HS 30.4.1997; 1.9.1999.

4.3.7. Luvun lopuksi: narratiivit ja heikko kansallinen itsetunto

Kuten olen edellä esittänyt, oli suomalainen jalkapallonarratiivi kaiken kaikkiaan pitkälle 2000-luvulle puhetta, joka kertoi heikosta kansallisesta itsetunnosta, alemmuudentunteesta sekä arvostuksen puutteesta. Journalistisissa lähteissä tämä ilmeni muun muassa ajatuksena maajoukkuetta ja sen pelaajia riivaavasta kirouksesta, pessimisminä ja halventamisena, luovuttamismentaliteettina, ulkomailla harjoitettavaa ammattilaisuutta ihannoivana puheena kuin ylenmääräisenä kiinnostuksena ulkomaalaisten tarkkailijoiden mielipiteistä. Myös tapa – tietoinen tai tiedostamaton – toiseuttaa vielä alempiarvoisemmaksi ja heikommaksi koettuja eurooppalaisia maita tai maajoukkueita kertoo tarpeesta luoda hierarkioita ja sijoittaa itseään eurooppalaisten kansakuntien ja jalkapallomaiden kuviteltuun ranking-listaan.

Vastaavat havainnot ovat tuttuja, kuten useasti olen esittänyt, Alejandro Quiroga espanjalaista jalkapallojournalismia ja kansallisia narratiiveja ja identiteettejä käsittelevästä tutkimuksesta. Quiroga mukaan Espanjan Euroopan mestaruus vuonna 2008 päätti lopullisesti narratiivin maajoukkueesta ikuisena epäonnistujana. Vielä 2000-luvun alussa mediassa esiintyneet ajatukset ja ideat korostivat *seleccióniin* (Espanjan maajoukkueen kutsumanimi) liitettyä stereotypiaa epäonnistumisesta ja alisuoriutumisesta. Alisuoriutuminen ja pettymysten tuottaminen kuvattiin lehdistössä osana Espanjan historiallista kohtaloa.⁴⁴³ Vanhojen stereotyyppien ja alemmuuskompleksien hautaaminen koettiin espanjalaislehdistössä uuden, menestyksekkään Espanjan synnyn selittäjiksi.⁴⁴⁴ Quiroga havainnoi tutkimuksessaan myös jalkapalloilullisen ja yleisemmän kansallisen identiteetin yhteyttä. Espanjalaisen jalkapallonarratiivin muutos sijoittuu ajallisesti aikakauteen, jolloin espanjalaiset alkoivat yleisesti hyväksyä ajatuksen Espanjasta modernina valtiona, joka ei jää jälkeen muista Euroopan maista⁴⁴⁵.

Vastaavasti lienee aiheellista olettaa, että myös suomalaisen narratiivin muutos, eksoottisten maiden toiseuttamisen ja arvoasteikon rakentamisen katoaminen diskurssista sekä vähenevä kiinnostus ulkomaalaisten tarkkailijoiden mielipiteisiin kielivät vastaavanlaisesta muutoksesta. Kenties vielä 1990-luvulla eurooppalaisuus oli korkeampi aste ja eri asia kuin suomalaisuus, mutta vuosikymmenien kuluessa myös me suomalaiset olemme – ainakin jalkapallonarratiivin perusteella – hyväksyneet itsemme eurooppalaisiksi ja Suomen moderniksi eurooppalaiseksi valtioksi.

⁴⁴³ Quiroga 2013, 101-109.

⁴⁴⁴ Quiroga 2013, 111.

⁴⁴⁵ Quiroga 2013, 112.

4.5. Moottoriksi Litmasen tilalle: suomalaisen jalkapallojournalismin muutos yksilöurheilusta lajiansalysiin

Kuten luvussa 2.3. totesin, on suomalaisessa urheilujournalismissa havaittu, ainakin vielä reilut kaksikymmentä vuotta sitten runsaasti paikallisia erityispiirteitä.⁴⁴⁶ Raportoinnin on todettu olevan sangen kaavamaista, ottelusta ilmoitettiin sen lopputulos ja ratkaisijat ynnä muut pääkohdat. Journalismin on kuitenkin todettu muuttuneen analyyttisemmaksi ja myös kantaaottavammaksi. Lisäksi perinteisesti yksilöurheilusta kiinnostuneessa maassa yksilöille ja heidän suorituksilleen on perinteisesti annettu suuri painoarvo myös joukkueurheilusta puhuttaessa, ja harvojen niin sanottujen tähtipelaajien harteille on kasattu paineet koko joukkueen menestyksestä.

Mielenkiintoisena yksityiskohtanaan myös valmentajia käsittelevässä diskurssissa on tapahtunut suuria muutoksia. Suomalaisen median eri palloilulajien valmentajia käsitellyttä uutisointia tutkinut Jarkko Piispa on todennut⁴⁴⁷ uutisoinnin muuttuneen 1990- ja 2000-lukujen aikana merkittävästi. Siinä missä uutisointi vielä 1990-luvulla oli kuvailevaa ja kertovaa, ”asioista kertovaa uutisointia”, muuttui se 2000-luvun aikana kritisoiemmaksi ja kantaaottavammaksi. Piispa nostaa esiin muun muassa jalkapallomaajoukkueen päävalmentajaan Antti Muuriseen kohdistuneen kritiikin. Piispa katsoo suomalaismedian kritiikin vaikuttimena olleen osittain valmentajan kansallisuuden: useissa muissa lajeissa ulkomaalaisvalmentajia kritisoiitiin voimakkaasti, mutta jalkapallossa ulkomaalaisvalmentajaan (tässä tapauksessa Richard Möller Nielsenin) suhtauduttiin positiivisesti ja vaadittiinpa jopa suomalaisvalmentajan (Antti Muurinen) korvaamista ulkomaalaisella osaamisella.⁴⁴⁸ Havaintoni valmentajauutisoinnista ovat pääosiltaan samansuuntaisia kuin Piispan, joskin ulkomaalaisiin valmentajiin ei havaintojeni mukaan varsinaisesti suhtauduttu sen positiivisemmin tai negatiivisemmin kuin aikakautensa kotimaisiin.

Vielä 1990-luvun alkupuoliskolla maajoukkueen päävalmentajien asemaa ei juurikaan käsitelty käsittelemieni medioiden uutisoinnissa, eikä mediassa esitetty kannanottoja tai vaatimuksia vaikkapa valmentajavaihdosten suhteen – mutta ”erottamisvimmaa” kommentoitiin: HS totesi loppuvuodesta 1993 Suomeenkin levinneen ”kaikkiin pallopeleihin ’suuresta maailmasta’ tuttu

⁴⁴⁶ Mm. Pänkäläinen 1998.

⁴⁴⁷ Piispa 2008.

⁴⁴⁸ Piispa 2008, 82-84.

valmentajien erottamisvimma, jos jonkin joukkueen peli tökkii vähänkin. Se on hieman kyseenalaista 'kansainvälistymistä'".⁴⁴⁹

Havaintoja kantaottavuudesta alkoi esiintyä vähitellen 1990-luvun lähestyessä loppuaan. Suomen peräsimeen oli vuonna 1996 pestattu kova nimi, Tanskan vuoden 1992 Euroopan mestaruuteen luotsannut Richard Möller Nielsen. Vuoden 1998 MM-kisojen karsintojen käynnistyttyä kahdella tappiolla Veikkaaja pohti, "kannattaako kallispalkkaista valmentajaa pitää remmissä, jos tulokset ovat nähdynkaltaisia".⁴⁵⁰ Möller Nielsen vei kuin veikin Suomen aivan MM-jatkokarsintojen kynnykselle, mutta seuraavissa karsinnoissa kritiikki nosti jälleen päätään. Turkki-ottelun alla kesällä 1999 Veikkaaja totesi kannessaan Möller Nielsenin jatkoon olevan katkolla, ja luonnehti ottelua pakkovoitoksi päävalmentajan jatkopestin kannalta.⁴⁵¹ Myös HS totesi tavoitteena olleen lopputurnauspaikan jäämisen haaveeksi vaikuttavan myös päävalmentajan asemaan ja kertoi hätäisimpien jo ehdotelleen tanskalaisen erottamista.⁴⁵²

Möller Nielsenin suoritusta arvioitiin vielä sangen kiltein sanankääntein, mutta Antti Muuriseen kohdistuva kritiikki alkoi heikosti alkaneiden vuoden 2004 EM-kisojen karsintojen aikana muuttua rajummaksi. Tässä kunnostautui etenkin Urheilulehti, jonka kovaa kovasanaista ja henkilökohtaisuuksiin mennyttä kritiikkiä Veikkaajassakin käsiteltiin⁴⁵³. Muurisen suhtautumista kannanottoihin käsiteltiin myös lehden sivuilla. Veikkaajan mukaan Muurinen koki asian kiusallisena, mutta lehti totesi, että "spekulointi on kuitenkin osa futismaailmaa. Nykyisen tiedonvälityksen maailmassa entistäkin suurempi osa".⁴⁵⁴ Helsingin Sanomat luotti edelleen Muuriseen, ja muistutti valmentajavaihdoksen vaatimisen olevan helppoa, "mutta hyvä kysymys on, mikä olisi parempi vaihtoehto".⁴⁵⁵

Kritiikki Muurista kohtaan voimistui ja niin kiihtyi myös keskustelu urheilujournalismin roolista. Muurisen kerrottiin loukkaantuneen saamastaan kritiikistä ja vaatineen medialta työrauhaa ja apua tuleviin MM-karsintoihin.

"Suomalaisessa urheilussa, ja nyt näyttää, että jalkapallossa erityisesti, leijuu skitsofreeninen henki, että urheilujournalismin pitäisi jollakin tavalla olla auttamassa tai kannustamassa amatikseen tulosurheilua harjoittavan tahon pyrkimyksiä. -- Miten neljässä vuodessa on päädytty tilanteeseen, jossa

⁴⁴⁹ HS 11.11.1993.

⁴⁵⁰ Veikkaaja 7.9.1997.

⁴⁵¹ Veikkaaja 31.5.1999.

⁴⁵² HS 8.6.1999.

⁴⁵³ Veikkaaja 8.10.2002.

⁴⁵⁴ Veikkaaja 10.6.2003.

⁴⁵⁵ HS 12.6.2003.

maajoukkuejohdon mielestä kansan, jota mediakin norsunluutorneissaan edustaa, pitäisi olla liput hulmuten Muurisen ja tämän kolmannen yrityksen takana? Takana on nyt kaksi yritystä lopputurnaukseen – ilman tulosta.”⁴⁵⁶

Myös vielä reilua vuotta aiemmin Muurista puolustanut HS liittyi kritisoijien rintamaan ja totesi Antti Muurisen joutuneen paitsioon mediapelissä. Lehti myös linjasi Muurisen ajatusten kritiikistä olevan hyvántahtoisuudessaankin naurettavia ja lapsellisia.⁴⁵⁷ MM-karsintojen heikko alku lietsoi kritiikkiä entisestään. Muurisen logiikkaa luonnehdittiin⁴⁵⁸ hankalasti ymmärrettäväksi ja Muurisen pelaajavalintoihin kohdistettiin voimakastakin arvostelua.

”Muurinen on tarrautunut liikaa kiinni tuttuihin pelaajiin, mutta tosi asia on, että heistä monet ovat urakaarensa laskuvaiheessa. Romania-ottelu paljasti, että kapteeni Jari Litmanen jäi hyvin kauaksi parhaista päivistään. -- Mitä pitempään Muurinen pitää kiinni laskevien tähtien hihasta, sitä vaikeampaa on saada potentiaalinen arvoturnausjoukkue jalkeille.”⁴⁵⁹

Muurisen ura maajoukkueen päävalmentajana tuli päätökseen lopulta Suomen kärsittyä karun 0-4 -kotitappion Hollannille kesäkuussa 2005. Maajoukkueen väliaikaisvalmentajaksi pestattu Jyrki Heliskoski ei saanut joukkuetta sen parempaan lentoon, ja HS kritisoikin jälkikäteen Muurisen erottamista. Urheilutoimituksen esimies Ari Pusa totesi, että ”on helppo sanoa, että päävalmentaja Antti Muurisen erottaminen kesken kauden oli virhe.” Pusa vieritti syyn erottamisesta pienelle fanijoukolle, mutta myönsi eroa vaaditun myös monissa kirjoituksissa ja kolumneissa.⁴⁶⁰

Muurisen ja väliaikaisvalmentaja-Heliskosken seuraajaksi valittu englantilainen Roy Hodgsonkaan ei välttynyt kritiikiltä. Hodgson valitsi vuoden 2008 EM-karsintojen ensimmäisiin otteluihin tutut pelaajat, eikä joukkueen uudistamista jo Antti Muurisen aikana vaatinut HS ollut tyytyväinen tälläkään kertaa.⁴⁶¹ Karsintojen hyvää alkua seurasi kahden ottelun tappioputki, ja HS totesi pilvilinnan romahtaneen. Hodgsonin valinnan todettiin nostattaneen riemua, sillä ”olihan saatu maajoukkueen johtoon tunnettu ulkomaalainen jonkun pahasen Muurisen tilalle”.⁴⁶²

⁴⁵⁶ Veikkaaja 17.8.2004.

⁴⁵⁷ HS 18.8.2004.

⁴⁵⁸ Veikkaaja 7.9.2004.

⁴⁵⁹ HS 20.8.2004.

⁴⁶⁰ HS 14.10.2005.

⁴⁶¹ HS 25.8.2006.

⁴⁶² HS 3.6.2007.

Myös seuraava maajoukkueuutiset, Stuart Baxter, sai tulla median kritiikkiin. Heikosti alkaneet EM 2012 -karsinnat saivat HS:n epäilemään⁴⁶³ Baxterin pätevyyttä Suomen maajoukkueen valmentajan tehtävään. Unkari-kotitappion myötä sanankäänteet kovenivat, ja HS totesi⁴⁶⁴ Baxterin ajan olevan ohi. Valmentajakannanottojen ohella media vaati myös joukkueen uudistamista ja toivoi, ”että pitkään puhuttu maajoukkueen nuorennusleikkaus alkaisi vihdoinkin toden teolla”.⁴⁶⁵ Mixu Paatelaisen astuttua Baxterin seuraajaksi, jatkuivat edelleen vaatimukset maajoukkueen uudistamisesta – jopa tulosten kustannuksella.

”Roy Hodgson puhalsi maajoukkueella nostetta omaan uraansa, eikä suostunut tekemään yhtään kokeilua missään. Baxter osoittautui lähes yhtä laimeaksi uudistajaksi teoissaan, vaikka hän jankutti kaiken maailman kehitysprosesseista kyllästymiseen asti. Nyt Paatelainen saa ajaa uudet pelaajat sisään raskaalla kädellä, ja se voi tarkoittaa muutamaa muutakin raskasta tulosta.”⁴⁶⁶

Myös Paatelaisen ura maajoukkueen peräsimessä päättyi median erovaatimusten säästämänä. Kehnosti alkaneet EM 2016-karsinnat saivat HS:n kysymään⁴⁶⁷, ”onko Mixun joulukuudessa valot?”, viitaten Paatelaisen käyttämään joulukuuseksi kutsuttuun pelijärjestelmään. Paatelaisen todettiin⁴⁶⁸ myös hakkaavan päätänsä seinään. Tappiot seurasivat toisiaan, ja HS muistutti, että ”Mixu Paatelaisella on vastuu fiaskosta.” ”Kun valmentaja epäonnistuu, hän saa jalkapallossa potkut. Miten käy Mixun? kysyi⁴⁶⁹ HS.” Myös Urheilusanomat pohti ”mitä Palloliiton johdon pitäisi tehdä Huuhkajien surkeiden esitysten johdosta”, ja totesi suorasanaisesti vaativansa valmentajan välitöntä vaihtoa. Lehti esitteli⁴⁷⁰ myös toivomansa vaihtoehdot maajoukkueen tulevaksi käskyttäjäksi.

Ja kuten Paatelainen, joutui myös hänen seuraajansa Hans Backekin pian median hampaisiin. HS totesi MM 2018 -karsintojen Kroatia-kotiottelun päätyttyä tappiollisesti maajoukkueen uskottavuuden olevan koetuksella, ”mutta valmentajan vaihto olisi vain laastarihoitoa avomurtumaan”.⁴⁷¹ Myös Urheilusanomat totesi⁴⁷² Backen ajan oleman käymässä vähiin ja vaati päävalmentajaa uudistamaan pelitapaansa todeten Suomen pelaavan ”vanhanaikaisesti ja jopa

⁴⁶³ HS 10.10.2010.

⁴⁶⁴ HS 13.10.2010.

⁴⁶⁵ HS 14.10.2010.

⁴⁶⁶ HS 9.6.2010.

⁴⁶⁷ HS 18.10.2014.

⁴⁶⁸ HS 19.11.2014.

⁴⁶⁹ HS 30.3.2015.

⁴⁷⁰ Urheilusanomat 1.4.2015.

⁴⁷¹ HS 10.10.2016.

⁴⁷² Urheilusanomat 12.10.2016.

itseään alentavaa jalkapalloa”.⁴⁷³ Tappioputken jatkuessa HS kysyi, ”mitä Backen jatkolla haetaan?”. HS muistutti, että edellisissä karsinnoissa Mixu Paatelainen erotettiin liian myöhään, ja kuvaili Palloliiton johdon uskottelevan itselleen, että karsintoihin voisi olla tulossa vielä jonkinlainen ihmeellinen loppu. ”Se ihmeellinen loppu on kaislankorsi, johon hukkuva takertuu epäonnistuneen päävalmentajan roikkuessa jaloissa.”⁴⁷⁴ Kaiken kaikkiaan maajoukkueeseen liittyvä uutisointi muuttui kantaottavammaksi ja analyttisemmäksi. Valmentajakysymyksiin otettiin kantaa ja Palloliitolta vaadittiin toimenpiteitä, kun menestys ei vastannut odotuksia.

Yksilöurheilua, yksilöiden merkitystä ja supertähteyttä korostuneesti esitelleessä journalismissa esiin nousee erityisesti Jari Litmanen. Mestareiden liigan seurajoukkueessaan Amsterdamin Ajaxissa vuonna 1995 voittanut Litmanen oli yksi aikakautensa suurimmista tähtipelaajista koko maailmassa – kenties edelleenkin ainoana suomalaisena kautta aikain. Hänen pelaamistaan tai pelaamattomuuttaan maajoukkueessa spekulointiin, ja jos Litmanen ei ollut maaottelun lähestyessä pelikuntoinen, pyrittiin hänelle epätoivoisestikin etsimään korvaajia.

”Jalkapalloilija Petri Tiaista odottaa haasteellinen toimenkuva keskiviikkona. Hän saa paikata Jari Litmasen työt jalkapallomaajoukkueen keskikentällä. Nykyisen mittapuun mukaan aukko on ammottava.”⁴⁷⁵

”Myyry moottoriksi Litmasen tilalle”, otsikoi HS ennakkonsa ennen Sveitsi-ottelua lokakuussa 1996 viitaten Litmasen korvaajaksi ajateltuun Marko Myyryyn.

”Suomalaiset jalkapallon ystävät voivat odottaa levollisina lauantaina pelattavaa Suomen ja Unkarin MM-karsintaottelua. Suomi saa Jari Litmasen mukaan karsintojen tärkeimpään otteluunsa.”⁴⁷⁶

Vaikka Litmasen supertähteyks maailmanlaajuisellakin tasolla toisaalta ymmärrettiin, tuntui se ajoittain uskomattomalta. Huhtikuussa 1997 Suomi kohtasi Azerbaidžhanin vieraskentällä Bakussa. Ottelupäivän ennakkouutisoinnissaan HS ihmetteli Jari Litmasen azerbaidžhanilaisnuorisolta saamaa huomiota. Toimittaja Heikki Miettisen mukaan Litmasen tähteyks Hollannissa sekä koti-Suomessa oli ymmärrettävää, ”mutta että Bakussa Azerbaidžhanissa suorastaan villiinnytään Litmasesta. Se tuntuu jo vaikealta käsittää.”

⁴⁷³ Urheilusanomat 9.11.2016.

⁴⁷⁴ HS 18.11.2016.

⁴⁷⁵ HS 15.8.1994.

⁴⁷⁶ HS 8.10.1997.

Supertähden luoma hurmio oli sitä luokkaa, että paikallinen virkavalta joutui kaivamaan pampunsa esille.⁴⁷⁷

Litmasen merkitystä Suomen peliesityksille pidettiin – syyttä tai suotta – ratkaisevana. Kesäkuun 1997 Azerbaidzhan-kotivoitossa Litmanen iski yhden maalin, ja HS:n Järviö totesikin, että ”Litmanen oli kuitenkin joukkueen kaikki kaikessa.”⁴⁷⁸ Tärkeän elokuun 1997 Norja-kotiottelun lähestyessä HS muistutti jälleen Litmasen tärkeydestä. ”Kaikki kuviot ja mielenkiinto tuntuvat pyörivän Jari Litmasen ympärillä jalkapallomaajoukkueessa, eikä ihme. Hän on maailmanluokan pelaaja, jonka merkitys maajoukkueelle on noussut viime vuosina entistä tärkeämmäksi.”⁴⁷⁹

”Puolustus sekoili ja hyökkäyspeli oli pelkkää hakuammuntaa. Jari Litmanen oli suomalaisista ainoa, joka oli sinut itsensä kanssa, mutta ei yhden miehen peliälyllä ja oivalluksilla ratkaista näin kovaa ottelua”, kertoi HS, kun yksi mies ei kyennytään kaatamaan Norjaa.⁴⁸⁰ ”Jari Litmanen pelasi vain viimeisen vartin ja suomalaisten peli-ilo kasvoi silmissä. -- Litmanen lähti kuitenkin pelastamaan joukkuettaan liian myöhään. Peli oli jo menetetty”, todettiin puolestaan tappiollisen Pohjois-Irlanti –vierasottelun jälkeen lokakuussa 1998.⁴⁸¹

Litmaselle mediassa määritelty rooli Suomen menestysmahdollisuuksien ehtona herätti kuitenkin myös soraääniä. ”Suomessa on paljon ihmisiä, jotka tuntuvat ajattelevan, että Suomen jalkapalloilu on yhtä kuin Jari Litmanen. Edes hän ei ajattele niin. Meidän on vain silloin tällöin sopeuduttava siihen, että hän ei ole mukana”, kommentoi maajoukkueen päävalmentaja Rikhard Möller Nielsen Helsingin Sanomille saman ottelun jälkeen.⁴⁸²

Ajoittain Suomen havaittiin kuitenkin pärjäävän myös ilman Litmastakin – tosin jo seuraavassa kappaleessa esitettiin vastalause tälle havainnolle.

”Litmasen puuttuminen on tuttua vuosien varrelta, mutta kaksi hyvää esimerkkiä voi nostaa ylitse muiden. Otetaan ensin positiiviset asiat. Suomi kukisti Belgian reilut kaksi viikkoa sitten vierasnummella 4-3, kun keskikentällä häärivät Jarkko Wiss, Mika Lehtosuo ja kumppanit. Tulos ylitti odotukset ja passitti Belgian päävalmentajan kortistoon.

On Litmasen poissaolosta toisenkinlainen esimerkkitapausta. Suomi valmistautui elokuun puolivälissä 1995 kohtaamaan Venäjän Olympiastadionilla. Silloinen

⁴⁷⁷ HS 2.4.1997.

⁴⁷⁸ HS 8.6.1997.

⁴⁷⁹ HS 18.8.1997.

⁴⁸⁰ HS 21.8.1997.

⁴⁸¹ HS 10.10.1998.

⁴⁸² HS 10.10.1998.

valmentaja Jukka Ikäläinen haki keskikentälle ja hyökkäykseen paikkaajia, mutta kuinka ollakaan 0-6 napsahti tulostaululle.”⁴⁸³

Litmasen ohella myös muiden suomalaispelaajien hartioille aseteltiin supertähden paineita ja odotuksia. Kuvio, jossa tähtipelaajan peli sujui seurajoukkueessa, mutta kangerteli maajoukkueessa, toistui sekin.

”Mika-Matti Paatelaista kiusaa outo taika. hän on tehnyt roppakaupalla maaleja omissa ammattilaisseuroissaan Britanniassa, muttei toistaiseksi yhtään Olympiastadionilla. – Paatelainen, 27, kuuluu Jari Litmasen kanssa siihen harvaan suomalaispelaajien joukkoon, jotka ovat menestyneet ulkomailla.”⁴⁸⁴

Litmasen pelaamisella tai pelaamattomuudella perusteltiin myös kotiotteluiden yleisöryntäyksiä tai niiden puuttumista. Huipputärkeän Norja-kotiottelun päivänä HS kertoi kolmossivun nostossaan Litmasen houkuttelevan stadionin pullolleen. HS kertoi, että ottelulla olleen hurja yleisön kiinnostus: ”Kun sunnuntaina tuli tieto, että Jari Litmanen pelaa, niin täällä oli heti maanantaina kova ruuhka”, vahvistettiin HS:n mukaan Lippupalvelusta.⁴⁸⁵

Jari Litmanen oli todellinen supertähti, jolle loukkaantumisen sattuessa etsittiin epätoivoisesti korvaajaa. Litmasen pelaamisella tai pelaamattomuudella perusteltiin yleisöryntäystä tai sen puutetta. Toisaalta Litmasen tähteys ja suosio ymmärrettiin, mutta esimerkiksi azerbaidzhanilaisnuorison villiintymistä Litmasesta suorastaan hämmästeltiin. Nykypäivänä maailmasta tuskin löytyy kolikkaa, jossa vaikkapa Cristiano Ronaldon tai Lionel Messin kaltaisen supertähden vierailu ei villitsisi paikallista nuorisoa, mutta kenties 1990-luvun toimittajalle suomalaisjalkapalloilijan maailmantähteys oli käsittämätön ilmiö. Vaikuttaakin, että toisaalta Litmasen oma tähtikultti oli suurempi kuin koko maajoukkue – mutta toisaalta Litmasen suurta kansanvälistä suosiota ei tunnutta ymmärrettävän.

Litmasen ohella myös muiden maajoukkuepelaajien yksilösuoritusten ympärille rakennettiin jonkinlaista tähtipelaajakulttia, esimerkkinä Antti Niemi. Vaikka kysymyksessä on joukkuelaji, pyritään joukkueesta nostamaan esille yksittäisiä pelaajia, ja menestys tai sen puute laskettiin yksilöiden harteille. Erityisen kuvaavaa on mielestäni myös vertailu Norjaan ja hiihtomenestykseen: jos suomalainen voi voittaa norjalaisen hiihdossa, niin miksei myös Suomi Norjan jalkapallossa.

⁴⁸³ HS 1.9.1999.

⁴⁸⁴ HS 16.11.1994.

⁴⁸⁵ HS 21.8.1997.

”Norjassa kiinnostavaa on sekin, että Suomen jalkapallomaajoukkueen tulevaa menestystä myös hiihdon perspektiivistä. Jos Mika Myllylä kukistaa MM-ladulla Björn Dählien, mikä estää Suomea voittamasta jalkapallossa Norjaa.”⁴⁸⁶

Kuten mm. Laine⁴⁸⁷ toteaa, suomalainen urheilukulttuuri ja urheilujournalismi ovat historiallisesti kasvaneet yksilöurheilun ympärille, joten kenties tässäkin on kyse samasta ilmiöstä. Merkittävästi vähemmän huomiota annettiin joukkuepelin ja taktiikan onnistumisille ja epäonnistumisille.

Taktiikka ja joukkuepelin merkitys kasvoivat vuosikymmenien kuluessa ja raportoinnin laatu muuttui analyyttisemmäksi. Esittelen seuraavassa kahden Suomen karsintamaaottelun uutisoinnin Helsingin Sanomissa. Väliä otteluilla on lähes kolme vuosikymmentä, Malta-Suomi pelattiin lokakuussa 1990 ja Armenia-Suomi maaliskuussa 2019. Molemmissa tapauksissa kyse oli karsintarupeamiensa toisista otteluista, molemmat pelattiin vieraskentällä ja molemmissa vastustaja kuului lohkon heikompiin maihin. Myös karsintojen avausotteluiden tulokset olivat jokseenkin vertailukelpoisia: vuonna 1990 Suomi oli pelannut kotonaan tasan Portugalin kanssa ja vuonna 2019 hävinnyt vieraissa Italialle.

Erityisesti ennakkouutisoinnissa ero on merkittävä, sillä vuonna 1990 ottelua ennakoitiin ottelupäivän aamun lehden kuusisivuisen urheiluosion neljännellä sivulla lähinnä yhden palstan artikkelilla, jossa paljastettiin Suomen avauskokoontulo. Taktinen analyysi rajoittui irvailuun karsinta-avauksen maalittomasta tasapelistä Portugalia vastaan, sillä HS:n Heikki Miettisen mukaan ”Vakkilan (päävalmentaja) taktisiin muutoksiin voi kuulua myös, se että Suomi tekee maalin.” Lisäksi hivenen laajemmassa, vastustajaa käsitelleessä, tekstissä esiteltiin Maltan joukkuetta ja ihmeteltiin saarivaltion eksotiikkaa: pelaajien ammattilaisuutta, kaikkien liigapeliä pelaamista yhdellä ja samalla stadionilla sekä paikallisen liigan heikkoutta tasoa. Myös tähän puoleen oli toimittaja saanut mahtumaan muistutuksen Suomen kehnoudesta: ”Malta kuuluu Euroopan jalkapallokartan kääpiöihin, niihin vielä pienempiin kuin Suomi”.⁴⁸⁸

Ottelusta raportoitui seuraavana päivänä urheiluosion etusivulla. Otteluraportti on selkeälinjainen: siinä kerrotaan sangen kronologisessa järjestyksessä ottelun tapahtumat, maalit ja vaihdot. Peliesitykseen ja taktiseen puoleen ei juuri puututa, analyysiksi voitaneen laskea lähinnä kohta, jossa Suomen kerrotaan pelanneen pelin ensimmäisellä jaksolla kuin unessa: ”Syötöt eivät menneet vahingossakaan omille pelaajille, yhtään laukausta ei lähtenyt kohti

⁴⁸⁶ HS 21.8.1997.

⁴⁸⁷ Laine 2011, 120-123.

⁴⁸⁸ HS 25.11.1990.

Maltan maalia, mutta omassa päässä riitti kiireitä”. Lisäksi erillisessä artikkelissa käsiteltiin suomalaisten tasapelille antamia selityksiä: ”Ta Qalin stadionilla puhalsi navakka tuuli, kenttä osoittautui kovaksi ja kaiken huipuksi pallossa taisi olla liikaa ilmaa”. Huomiota sai myös maltalaisyleisön kova kannustus: yleisö kannusti omiaan seisaaltaan joukkueen hyökätessä!⁴⁸⁹

Kuva 11: HS:n uutisointi Malta-Suomi -ottelusta syksyllä 1990. Lisäksi urheiluosion loppusivuilla oli pikku-uutinen otsikolla Malta-ottelussa selityksen makua. HS 26.11.1990.

Maaliskuun 1999 Armenia-ottelun ennakkointiin oli HS:n paperiversiossa varattu kokonainen aukeama, kaksi viidesosaa koko urheiluosiosta. Aukeamalla käsiteltiin Suomen pelaajatilannetta, päävalmentaja Markku Kanervan mahdollisia muutoksia joukkueen kokoonpanoon ja taktiikkaan ja haastateltiin Suomen joukkueen Fredrik Jensenä. Lisäksi aukeamalle mahtui päävalmentajan kommentteja sekä muisteloita Suomen maajoukkueen ja suomalaisten seurajoukkueiden aiemmista vierailuista Armeniaan.⁴⁹⁰ Ottelua seuraavan päivän raportointi ei niin merkittävästi poikennut vuosikymmenten takaa tutusta tyylistä: ottelun tähtihetket kerrattiin ja valmentajan kommentit toistettiin. Kaavamaisemman raportoinnin ohella tutustuttiin vastustajan tähtipelaajaan ja kuultiin HS:n jalkapallotoimittajan Ari Virtasen analyysi ottelusta, Suomen esityksestä ja jatkomahdollisuuksista.⁴⁹¹ Jos ottelun jälkeisen päivän raportointi oli vielä osittain sangen perinteistä kaavaa noudattanut suomalaista urheilujournalismia, oli seuraavan päivän tarkempi analyysi jotakin täysin muuta kuin aiempien

⁴⁸⁹ HS 26.11.1990.

⁴⁹⁰ HS 26.3.2019.

⁴⁹¹ HS 27.3.2019.

vuosikymmenien kerronta. Jatkoanalyysissaan Virtanen arvioi Suomen pelaamista sen eri osalueilla ja kertoi muun muassa tilastotietoja eri pelaajien syöttöprosentteista. Analyysin tulos oli Suomen kannalta pessimistinen, ”nähdyllä pelillä Suomi ei pärjää Bosnia ja Hertsegovinaa vastaan.”⁴⁹² Mainittakoon, että vuonna 1990 ei ottelua seuraavan päivän jälkeen pelistä mainittu HS:ssä sanallakaan.

Kuva 12: HS:n urheilusivujen ensimmäinen aukeama ottelun jälkeisenä aamuna käsitteli yksinomaan Armenian ja Suomen kohtaamista. HS 27.3.2019.

Esimerkkini kahdesta Suomen maajoukkueen vieraskarsintaottelusta eivät luonnollisestikaan kata koko uutisointia. Tekemieni havaintojen perusteella uskallan kuitenkin todeta, että muutos on kokonaisuudessaan vastannut tässä esimerkissä nähtävää: suomalainen jalkapallojournalismi on muuttunut analyttisemmäksi, laadukkaammaksi ja määrältään kattavammaksi. Pessimismi tai realismi on sekini muuttunut: 2010-luvulla se perusteltiin tilastoilla ja muulla analyysillä – eikä vain tunteella ja taikauksella, kuten aiemmilla vuosikymmenillä ilmeisesti oli tapana.

Myös haastattelemani Ville Nylundin havainnot vahvistavat jalkapallojournalismin muutoksen. Nylundin mukaan jalkapallojournalismi oli vielä 1990- ja 2000-lukujen Suomessa sangen lapsenkengissään. ”En halua vähätellä mediaa, mutta jalkapallotoimittajia ei ollut oikeastaan kuin Janne Kosunen (Veikkaaja). Muut tuli töihin tekemään juttuja, ja aika pihalla ne olivat. Hupaisia juttuja oli, esimerkiksi Joonas Kolkkaa ei tunnustettu kasvoilta, välillä se oli Teemu Tainio, keneltä kysyttiin Kolkan kysymyksiä. Kyllähän se kuvasti, että ei me oltu urheilukansa

⁴⁹² HS 28.3.2019.

silloin siinä mielessä, että media olisi ollut niin kiinnostunut, että olisi tunnistanut a-maajoukkuepelaajia kasvoilta. Nykymedia varmasti tietää paremmin, he ovat paljon ammattimaisempia ja alkaa olla jopa jalkapalloon erikoistuneita toimittajia.”

5. Johtopäätökset

Tässä tutkimuksessa olen havainnoinut suomalaisessa jalkapallossa ja yhteiskunnassa tapahtuneita muutoksia kolmen vuosikymmenen aikana vuodesta 1990 vuoteen 2019. Olen selvittänyt jalkapalloa käsittelevissä narratiiveissa tapahtuneita muutoksia, sekä pyrkinyt havainnoimaan näiden muutosten taustaa: onko kyse paikallisista erityispiirteistä vai laajemmista, globaaleista megatrendeistä.

Edellisten ohella olen havainnoinut myös jalkapallon yhteiskunnallisen aseman ja suosion muutoksia sekä jalkapalloyleisön kulutusvalintojen taustalla olevia tekijöitä. Näiden ohella havainnointini kohteena on ollut jalkapalloyleisön käytös sekä siihen olennaisesti liittyen, median ja tapahtumajärjestäjien kuva ihanteellisesta suomalaisesta jalkapallokatsojasta -tai kannattajasta. Ja koska havainnointivälineenäni on ollut suomalainen media, olen niin ikään havainnoinut suomalaisessa urheilujournalismissa tarkastelujakson aikana tapahtuneita yleisempiä muutoksia.

Tekemieni havaintojen perusteella Suomi, suomalainen jalkapallo ja Suomen jalkapallomaajoukkue ovat vastaansanomattomasti mukana globalisaatiokehityksessä, jonka voidaan tulkita kiihtyneen viimeisten vuosikymmenien aikana. Kuten hypoteesinani oletin, on Suomessa tarkasteluajanjakson aikana tapahtunut muutoksia, jotka vastaavat muualla Euroopassa ja maailmassa havaittuja kehityskulkuja. Vaikka monet tämän kehityksen ilmentymät ovat vastaavia kuin käyttämissäni kansainvälisissä tutkimuksissa havaitut, on kehityksessä myös omia kansallisia erityispiirteitään.

Miesten jalkapallomaajoukkueen syksyllä 2019 saavuttama historiallinen arvoturnauspaikka on suuri askel suomalaisen jalkapallon historiassa, mutta yksi käännekohta ei luonnollisestikaan voi selittää kaikkea tapahtunutta muutosta. Muutos ja kehitys ovat alkaneet jo huomattavasti aiemmin, ja tulevat epäilemättä jatkumaan myös vastaisuudessakin. Havaintojeni perusteella voitaneen todeta, että suuren yleisön kiinnostus Suomen miesten jalkapallomaajoukkuetta on tarkasteluajanjakson aikana kasvanut. Esimerkiksi viimeisimmissä, vuoden 2020 EM-kisojen karsinnoissa, kaikki ottelut olivat loppuunmyytyjä ja lippuja kaupiteltiin mustassa pörssissä suurilla summilla. Ja kuten luvussa 4.2.1. totesin, ovat syyt, joiden takia maaotteluihin saavutaan muuttuneet. Siinä missä vielä 1990-luvulla suurimpia vetotekijöitä olivat nimekkäät vastustajajoukkueet ja niiden tähtipelaajat sekä vähitellen oman joukkueen tähdet, lähinnä Jari Litmanen, ovat tekijöiksi sittemmin muodostuneet ottelun kilpailullinen merkitys sekä kiinnostus omaa maajoukkuetta kohtaan. Myös mediavälitteisen maajoukkue seurannan

voidaan todeta lisääntyneen. Suora tv-lähetys maajoukkueen vierasottelusta tai suuri toimittajajoukko vierasottelussa ei ole enää ihmetyksen aihe, toisin kuin vielä 1990-luvulla. Niin ikään lehdistön maajoukkue seurannan määrässä ja laadussa on tapahtunut muutoksia, joista lisää jäljempänä.

Myös suomalaisen jalkapalloyleisön käytöksessä sekä lehdistön ja tapahtumajärjestäjien kuvassa ihanteellisesta suomalaisesta jalkapallokatsojasta on tapahtunut suuria muutoksia. Esimerkiksi Heinosen⁴⁹³ mukaan perinteinen suomalainen ihannefani ollut neutraali ja intohimoton asiantuntija, jonka ylentusiasmia on katsottu pahalla. Kuten luvussa 4.4.2. totean, mediassa Suomen maajoukkueen kotiotteluita kuvailtiin vielä 1990-luvulla muun muassa hautajaistunnelmaisiksi ja vaisuiksi. Pinnan alla oli kuitenkin selvästi toive ja haave eläväisemmästä ja kannustavammasta tunnelmasta, mihin myös pelaajien kommentit viittasivat. Hiljalleen maaotteluissa alkoikin esiintyä aktiivisempaa kannatusta, johon tapahtumajärjestäjät, viranomaiset ja osin mediakaan eivät osanneet suhtautua. Mesoamiseksi kutsutun käytöksen uskottiin karkottavan kunnan ihmiset katsomoista, ja lieveilmiöihin suhtauduttiin pelokkaasti. Yleisölle esitettiin raflaavia vetoomuksia sekä jopa uhkauksia.

Vähitellen aktiivisesta, äänekkäästä ja näyttävästä kannattamisesta tuli kuitenkin keskiluokkaista ja jopa perheystävällistä. Samalla myös lehdistön ja tapahtumajärjestäjien kuva ihannefanista muuttui. Maajoukkueen kannattajayhdistyksestä muodostui jopa jonkinlainen auktoriteetti, jonka toimia ja kannanottoja seurattiin, ja vierailipa jopa tasavallan presidentinkin kannattajakatsomossa useampaankin otteeseen. Edellä mainittujen havaintojen perusteella suomalaisen yhteiskunnan voidaankin sanoa jalkapalloistuneen. Vastaavasti myös ihannefaniudessa on tapahtunut merkittäviä muutoksia. Myös perheystävällisyys on arvo, joka on havaintojeni perusteella mainittu median ja tapahtumajärjestäjien ihanteena – ja sen on todettu⁴⁹⁴ myös toteutuneen. Vaikka jalkapalloistuminen ja lajin keskiluokkaistuminen ovatkin kansainvälisestikin tutkittuja ilmiöitä, on suomalaisen median ja tapahtumajärjestäjien ihannefanisuus on kulkenut ainakin osittain eri suuntaan, kuin esimerkiksi Giulianottin havaintojen perusteella Englannissa. Tässä tutkimuksessa tekemieni havaintojen perusteella suomalainen narratiivi on yhä vahvistuvasti esittänyt ihannefanin aktiivisena, äänekkäänä ja intohimoisena, ajoittain jopa pienistä lieveilmiöistä välittämättä, toisin kuin vaikkapa Englannissa. Giulianotti⁴⁹⁵ luonnehtii ihannefanin Englannissa muuttuneen ”kuumasta” ja ”perinteisestä” kannattajasta tai

⁴⁹³ Heinonen 2002.

⁴⁹⁴ Esim. HS 15.11.2019.

⁴⁹⁵ Giulianotti 2002.

seuraajasta pikemminkin kuluttajaorientoituneeseen faniin tai flanööriin. Myöskään ilmiötä Giulianottin kuvailemaa⁴⁹⁶ ilmiötä lajin porvarillistumisesta niin pitkälle, ettei alkuperäisillä kannattajilla ole varaa enää käydä joukkueidensa otteluissa, ei nähdäkseen ole Suomessa tapahtunut – tai tapahtumassa. Edellä mainituin perustein suomalaisen yhteiskunnan jalkapalloistumisessa, jalkapallon ja jalkapallokannattamisen keskiluokkaistumisessa sekä ihannefaniuden muutoksessa on myös omia, selkeitä kansallisia erityispiirteitään. Voisikin todeta, että suomalainen tämän päivän ihannefani (tai kenties pitemminkin Giulianottin nelikenttään⁴⁹⁷ viitaten, ihannekannattaja) muistuttaakin keskiluokkaisuudestaan huolimatta osittain jo menneeseen aikaan jäänyttä brittiläistä jalkapallokannattajaa – toki modernein, muun muassa perheystävällisin piirtein. Giulianotti mukaan perinteinen kannattaja voidaan nähdä myös merkinä paikallisuudesta, jonka side kannattamaansa joukkueeseen perustuu paikallisuuteen, yhteisöllisyyteen ja identiteettiin.⁴⁹⁸ Kenties tässä voitaisiinkin tulkita havaittavan jonkinlainen suomalainen vastareaktio jalkapallon kansainvälistymiselle, globalisaatiolle ja mahdollisesti myös Suomessa pitkään vallinneelle ja tutkitullekin⁴⁹⁹ ilmiölle, jossa jalkapallofanius suurilta osin kohdistuu paikallisen sijaan ulkomaalaisiin seurajoukkueisiin.

Myös maajoukkuetta ja ylipäänsä suomalaista jalkapalloa käsitelleessä medianarratiivissa on tapahtunut selkeitä muutoksia, kuten luvussa 4.3. osoitan. Vielä tarkastelujakson alkupuolella narratiivi oli selkeästi epäuskoista, pessimististä ja jopa halventavaakin. Vähitellen narratiivi kuitenkin muuttui, ja pessimismin tilalle tuli usko ja itseluottamus. Maajoukkuetta käsitelleessä narratiivissa nousee esille useita teemoja, jotka kaikki viittaavat samaan: heikkoon kansalliseen itseluottamukseen ja pyrkimykseen asemoida itseään Euroopan jalkapallomaiden ja kansojen kartalla.

Näihin teemoihin lukeutuivat muun muassa ajatus maajoukkuetta vainoavasta kirouksesta (luku 4.3.1.), maajoukkueen suoranainen vähättely ja halventaminen (luku 4.3.2.), suuret odotukset ja niihin yhdistyvä taipumus luovuttaa ja antaa periksi heti ensimmäisten vastoinkäymisten myötä (luku 4.3.3.), median suuri kiinnostus ulkomaisten kommentaattorien käsityksiin suomalaisesta jalkapallosta (luku 4.3.4.), ihaileva suhtautuminen ammattilaisuuteen, jota ei kuitenkaan voinut kotimaan kentillä harjoittaa (luku 4.3.5.) sekä pyrkimys toiseuttaa ilmeisesti alempiarvoisiksi katsottuja eurooppalaisia jalkapallomaita ja kansoja, ja täten sijoittaa Suomea omalle paikalleen arvohierarkiassa. Kaiken kaikkiaan narratiivi jalkapallosta ja

⁴⁹⁶ Giulianotti 2002, 25–26.

⁴⁹⁷ Giulianotti 2002, 31.

⁴⁹⁸ Giulianotti 2002, 33–34.

⁴⁹⁹ Mm. Kananen 2019; Ahola 2014; Heinonen 2005.

jalkapallomaajoukkueesta kieli vielä pitkälle 2000-luvulle heikosta itsetunnosta ja voimakkaasta tarpeesta verrata ja sijoittaa itseään omalle paikalleen eurooppalaisessa viitekehyksessä. Vähitellen narratiivi kuitenkin muuttui: maajoukkueeseen ja suomalaiseen jalkapalloon alettiin uskoa, ja tarve oman itsensä määrittelylle muihin vertailemalla ja hierarkioita rakentamalla väheni.

Kolmannessa käsittelyluvussa (4.4.) käsittelen suomalaisen urheilujournalismin muutosta. Havaintojeni mukaan tältäkin osin muutos on ollut merkittävää. Siinä missä vielä 1990-luvulla journalismi oli sangen pinnallista ja kaavamaista, muuttui se 2010-luvulle tultaessa analyttisemmäksi, asiantuntevammaksi ja ennen kaikkea, huomattavasti kantaaottavammaksi. Esimerkkinä kantaaottavuudesta voidaan mainita maajoukkueen kulloistenkin päävalmentajien aseman ruotiminen sekä suorasanaiset erottamisvaatimukset. Vielä 1990-luvulla tällaisia vaatimuksia kritisoitiin, mutta uudella vuosituhanella niistä tuli jopa arkipäiväisiä: valmentaja toisensa perään on saanut etsiä uusia tehtäviä jouduttuaan median kritisoimaksi. Suuri ero on havaittavissa myös mitä tulee yksioihin. Suomalaisen urheilujournalismin perinteisiin kuuluva yksilöpainotteisuus näkyi selkeästi vielä 1990-luvulla mm. Jari Litmasta käsittelevässä kirjoittelussa. Toki edelleenkin myös jalkapallojournalismissa kirjoitetaan yksilöistä, mutta eräänlainen tähtipelaajakultti ja tiettyjen yksilöiden ylitsevuotava korostaminen ovat vähentyneet. Teemu Pukki ei ole Litmanen, mutta oman aikakautensa lähes omaa luokkaansa oleva supertähti hän joka tapauksessa on. Siitä huolimatta Pukin ympärille ei ole, havaintojeni perusteella, rakennettu vastaavaa korvaamattoman yleisömagneetin ja ainoan menestysmahdollisuuden valtaistuinta kuin taannoin Litmaselle.

Havaitsemani muutokset ja kehityskulut linkittyvät kansainvälisessä tutkimuksessa havainnoituihin esimerkkeihin, mutta myös selkeitä kansallisia erityispiirteitä on havaittavissa. Koko jalkapallon vuosisatainen tarina Suomessa on tarina toisaalta globalisoitumisesta, mutta toisaalta myös paikallisesta omine erityispiirteineen. Jalkapallo ei vielä ole Suomen niin sanottu ykköslaji, mutta jalkapallon merkitys yhteiskunnassa on kasvanut. Niin ikään jalkapallomaajoukkueeseen kohdistuva kiinnostus ja mediajulkiuus ovat lisääntyneet ja muuttuneet yhä enenevissä määrin globaaleja trendejä seuraaviksi ja vastaaviksi.

Havainnoissani nousivat useaan otteeseen esiin vastaavanlaiset kansainvälisessä tutkimuksessa havaitut kehityskulut, jollaisia on tapahtunut muillakin perifeerisimmillä jalkapalloalueilla, kuten Itä-Aasiassa. Toisaalta Suomessa tapahtuneita vastaavia muutoksia on tutkimuksessa havaittu myös jalkapallon perinteisissä keskuksissa, kuten Englannissa, missä muutoksia on kutsuttu

yhteiskunnan jalkapalloistumiseksi⁵⁰⁰. Itä-Aasiaa käsittelevässä tutkimuksessa⁵⁰¹ on nostettu esille muun muassa seuraavat kehityskulut: (1) ammattilaistuminen ja pelaajavirta kansainvälisiin ammattilaissarjoihin, (2) maajoukkueen selviytyminen arvoturnauksiin ja (3) kannattajakulttuurin ja yleisön kiinnostuksen kasvu. Kaikki näistä ovat olleet havaittavissa myös suomalaisessa mediakirjoittelussa ja median tavassa käsitellä jalkapallomaajoukkuetta. Maajoukkueen kannattamisen ja intohimoisemman katsomokulttuurin eräänlainen keskiluokkaistuminen ja yleinen hyväksyntä osaksi valtakulttuuria muistuttaa prosessia, jota on englantilaisessa tutkimuksessa kutsuttu yhteiskunnan jalkapalloistumiseksi – vaikka myös päinvastaisia piirteitä esimerkiksi ihannefaniuden suhteen on havaittavissa, kuten edellä osoitin. Myös muita jalkapalloistumiseen liitettyjä ilmiöitä on havaintojeni perusteella tapahtunut: median jalkapallomaajoukkueelle omistama sivumäärä on lisääntynyt ja kirjoittelun laatu ja monipuolisuus kasvaneet. Myös suoranainen lajin ja maajoukkueen halveksunta ja vähättely on väistynyt. Halveksuvan ja vähättelevän diskurssin väheneminen kertoo myös muutoksesta kansallisessa narratiivissa ja identiteeteissä, jota on tutkittu⁵⁰² esimerkiksi myös Espanjan jalkapallomaajoukkueen yhteydessä. Ainakin maajoukkuejalkapalloilun osalta suomalainen jalkapalloidentiteetti on perinteisesti perustunut häviämiseen, itseluottamuksen puutteeseen, toivottomuuteen ja otaksuttuun kiroukseen.

Globalisaatio ja laajempi yhteiskunnallisten asenteiden muutos on vaikuttanut myös siihen, miten vierasta ja erilaista käsitellään jalkapallouutisoinnin yhteydessä. Vielä 1990- ja 2000-luvuilla mediassa hämmästeltiin ”tira-misuja” ja karvaisia naisia – tämänkaltaista kirjoittelua ei enää kenties katsottaisi kovinkaan hyvällä. Toiseuttava, rasistinen ja seksistinen kirjoittelu maajoukkueen vastustajista kertoo sekin omaa kieltään aikakautensa pyrkimyksistä muodostaa arvohierarkioita ja sijoittaa tiettyjä maita vielä itseä alemmalle hierarkian tasolle. Laajempi yhteiskunnallisten diskurssien muutos tuli esille maajoukkueuutisoinnissakin eri tavoin, esimerkiksi keskustelussa naisten ja miesten maajoukkueiden pelaajille maksettavien palkkioiden epätasa-arvosta sekä ihmisoikeuskysymyksistä maajoukkueen harjoitusleirikohteita valittaessa.

Vaikka suomalaisen yhteiskunnan jalkapalloistuminen onkin havaintojeni mukaan seurannut pitkälti globaaleja megatrendejä eri puolilta planeettaa, on ilmiössä havaittavissa myös paikallisempia puolia. Kath Woodward toteaa⁵⁰³ urheilun globalisoitumista käsittelevässä

⁵⁰⁰ Russell 2007.

⁵⁰¹ Manzenreiter & Horne 2007; Manzenreiter 2014.

⁵⁰² Quiroga 2013.

⁵⁰³ Woodward 2012, 21.

teoksessaan *Planet Sport* seurajoukkueurheilun ottaneen etusijan maajoukkueurheilulta. Tämän maailmanlaajuisen ilmiön uskaltanee hyvällä syyllä sanoa olevan olemassa myös jalkapallossa, jossa kansainvälisten suurseurojen ja tähtipelaajien ympärillä muun muassa sponsori- ja mainosrahojen muodossa liikkuvia summia on kuvattu jopa järjettömiksi.⁵⁰⁴ Onkin yleistä, että seurajoukkueisiin kohdistuva kiinnostus – niin paikan päällä katsomoissa kuin mediavälitteisestikin – on vähintäänkin yhtä suurta, ellei suurempaakin, kuin maajoukkueisiin kohdistuva. Suomessa ilmiö on kuitenkin päinvastainen. Kotimaisesta seurajalkapallosta ei toistaiseksi ole muodostunut jääkiekkoon tai kansainväliseen seurajalkapalloiluun verrattavissa olevaa viihdetuotetta⁵⁰⁵. Laineen mukaan kotimaisen seurajalkapalloilun vaatimaton suosio Suomessa perustuu sen koettuun heikkotasoisuuteen, vaatimattomiin katsomo-olosuhteisiin sekä suomalaisjoukkueiden valtaosin kehnoon menestykseen eurooppalaisissa seurajoukkuekilpailuissa.⁵⁰⁶ Vaikka kansainvälinenkin tutkimus tuntee esimerkkejä tilanteista, joissa yhteiskunnan voidaan katsoa jalkapalloistuneen, mutta kotimaisen seurajoukkuejalkapallon suosion jääneen paikoilleen (esimerkkinä Thaimaa, jossa MM-jalkapallo on yksittäisistä valtioista kerännyt suurimpia tv-katsojamääriä, vaikka kotimaisen liigan katsojamäärät ovat hyvin alhaisia⁵⁰⁷), voitaneen Suomen tilannetta pitää joissakin määrin poikkeuksellisenä. Yhteiskunta on havaintojeni perusteella eittämättä jalkapalloistunut, mutta suurin jalkapallohuuma kohdistuu edelleen pääosin maajoukkueeseen sekä kansainväliseen seurajalkapalloiluun. Elementtejä myös paikallisemmasta jalkapalloistumisesta – kuten värikäs ja aktiivinen kannattajatoiminta sekä loppuunmyydyt Helsingin paikallisottelut HJK:n ja HIFK:n välillä – on levinnyt myös kotimaiseen seurajalkapalloiluun, mutta sen lopullinen läpimurto suuren yleisön kulutuksen ja intohimojen kohteena antaa edelleen odottaa itseään.

Jalkapallon paikallinen suosio vaikuttaa lisäksi kotimaista verrokkiaan jääkiekkoa laajemmalta, kun tarkastellaan tilannetta aivan huippu-urheilun terävimmän kärjen ulkopuolelta. Vaikka jääkiekon SM-liiga oli vuonna 2019 Suomen suosituin palloilusarja 4 232 hengen yleisökeskiarvollaan jalkapallon Veikkausliigan seurattessa toisena 2 620 katsojallaan⁵⁰⁸, on alempien sarjatasojen osalta tilanne päinvastainen: jalkapallon Ykkösen on 1 128 katsojallaan jääkiekon Mestistä (771) selkeästi suositumpi. Jääkin nähtäväksi, toteutuko Suomenkin tapauksessa se kansainvälisesti havaittavissa ollut jalkapalloistumisen piirre, jossa jalkapallo

⁵⁰⁴ Vares 2018a, 381.

⁵⁰⁵ Laine 2011, 129.

⁵⁰⁶ Laine 2011, 129-130.

⁵⁰⁷ Mazenreiter 2014, 200.

⁵⁰⁸ <https://ainoamittari.wordpress.com/2019/10/28/yleisomaarat-2019/>, Ainoa mittari, 28.10.2019.

nousee suosituimmaksi huippu-urheilutuotteeksi myös kotimaisen seurajoukkueviihteen ja -kulutuksen saralla.

Suomalaisen jalkapalloyleisön käytöksen osalta voitaneen todeta, että globalisaatio ja katsomokulttuurin muutos on katsojien itsensä luomaa globalisaatiota. Yleisön kommentit tapahtumajärjestäjien takapajuisuudesta, ja vastaavasti lehdistön esiin tuoma ajatus siitä, että ihannekatsoja on kunnon ihminen, joita möykkäävät kannattajat karkottavat katsomosta kertovat siitä, kuinka into ”etelänmaalaisen” tai ”eurooppalaisen” jalkapallokulttuurin omaksumiseen on lähtenyt katsojista itsestään. Myös pelaajat – sekä ajoittaisista soraäänistä huolimatta vähitellen myös lehdistö – toivoivat katsomolta tukea ja kansainvälistä tunnelmaa. Käyttämässäni itäisen Aasian esimerkissä lähtökohta on ainakin osittain ollut toinen: Vesa Vares⁵⁰⁹ on todennut Etelä-Koreassa ja Japanissa luodun keinotekoista kannattajakulttuuria esimerkiksi järjestämällä yleisölle kursseja, ”joissa oli neuvottu, missä kohtaa peliä piti innostua kuinkakin paljon”. Suomessa kannattajien itsensä luoma tunnelma stadioneilla ja niiden ulkopuolella on vähitellen hyväksytty osaksi jalkapallokulttuuria ja vähitellen jopa ihannoiduksi ilmiöksi – kuten havaintoni mediasta ja haastattelusta osoittavat. Katsojien, pelaajien ja mediankin takavuosisikymmeninä esiin nostama toive ja haave osallistuvammasta ja äänekkäämmästä katsomokulttuurista voitaneen tulkita myös perifeeriseen mentaliteettiin kuuluvana ajatuksena keskuksesta, jota me perifeeriset olemme ottamassa kiinni.

Myös narratiivin muutoksen ja jalkapalloistumisen taustalla olevat murrokset ovat Suomessa erilaisia ja vähittäisempiä kuin vaikkapa espanjalaisessa ja englantilaisessa tutkimuksessa esitellyt. Espanjassa kirouksen stereotypian murtuminen ja uuden menestyksestä ja kansallisesta ylpeydestä kertovan narratiivin synty vaati Quiroga⁵¹⁰ mukaan todellista huippumenestystä, vuoden 2008 EM-kullan. Vastaavasti myös englantilaisen yhteiskunnan jalkapalloistumisen on katsottu perustuvan muun muassa maassa järjestettyihin vuoden 1996 jalkapallon EM-kisoihin⁵¹¹. Suomi, jonka tässä tutkimuksessa tekemieni havaintojen mukaan on vahvasti jalkapalloistumassa – ellei ole jo jalkapalloistunut – ja jossa vallitseva jalkapallonarratiivi on vahvasti muuttunut kirouksesta ylpeyteen, ei kuitenkaan ole varsinaisesti menestynyt (paitsi vihdoin vuonna 2019 selviytynyt arvoturnaukseen) saati järjestänyt jalkapallon arvoturnausta. Myöskään suomalaisten seurajoukkueiden menestys tai suuren yleisön suosio eivät ole olleet päätähuimaavia. Jalkapalloistumiskehitys ja narratiivin muutos ovat kuitenkin alkaneet jo huomattavasti aiemmin, joten tässä mielessä kehitys Suomessa ovat olleet kansainvälisistä

⁵⁰⁹ Vares 2018a, 361.

⁵¹⁰ Quiroga 2013.

⁵¹¹ Russell, 2007.

esimerkeistä poikkeavia. EM-kisapaikka ja mahdolliset hyvät esitykset itse kisoissa saattavatkin toimia lopullisena sytykkeenä buumille, jossa jalkapallo nousee Suomessakin ennennäkemättömään asemaan yhteiskunnallisena tekijänä ja kansallisen identiteetin kulmakivenä, kuin vaikkapa yleisurheilu kliseisesti ilmaistuna juostessaan Suomea maailmankartalle.

6. Epilogi

Kun aloitin tämän pro gradun teon alkusyksystä 2019, oli Suomen miesten jalkapallomaajoukkue vahvasti matkalla kohti ensimmäisiä EM-kisojaan. Lopulta marraskuun 17. päivä vuonna 2019 päätti jalkapallokansan pitkän odotuksen, ja vaikutti, että kiros ja trauma arvokisattomuudesta on vihdoinkin murrettu.

Tuli talvi. Tutkielmani eteni, ottelulipuista kamppailtiin ja kisamatkoja varailtiin. Hiljalleen maailmalta alkoi kuulua huolestuttavia uutisia uuden virustaudin leviämisestä. Muun muassa jalkapalloentusiastien foorumeilla alkoi keskustelu siitä, onko suomalaisen jalkapalloilun vuosisataista kirosusta sittenkään voitettu – perutaanko EM 2020?

Lopulta maaliskuussa 2020 Euroopan jalkapalloliitto UEFA päätti pitkän spekulaation ja ilmoitti, että EM-kisat siirtyvät kesälle 2021. Koronaviruspandemian rinnalla jalkapallo on vain pieni murheenkryyni, mutta luonnollisesti kisojen siirtyminen harmittaa monia.

Keskustelu foorumeilla on jatkunut. Jatkuuko pandemia vielä kesällä 2021? Mikä muu syy mahdollisesti peruuttaa kisat? Tuleeko Suomesta kirotun kohtalonsa mukaisesti ensimmäinen maa, joka on selvinnyt arvokisoihin, muttei ole kuitenkaan pelannut siellä yhtäkään ottelua?

Yhtä kaikki, jalkapallon suosio on Suomessa kasvanut. Tutkimusyhtiö Sponsor Insightin 20.3.2020 julkaisema vuosittainen tutkimus kertoo jalkapallon nousseen ensimmäistä kertaa suomalaisten viiden suosituimman urheilulajin joukkoon.⁵¹² Myös Taloustutkimuksen huhtikuussa julkaisema tutkimustulos viittaa samaan. Taloustutkimuksen mukaan ”jalkapallo on noussut raketin lailla kolmen vuoden takaisesta tutkimuksesta” ja on nyt Suomen toiseksi arvostetuin urheilulaji heti jääkiekon jälkeen.⁵¹³

Erityisesti tulevaisuudelta on odotettavissa paljon, ainakin jos tähän tutkimukseen uskotaan, sillä jalkapallon yleisen arvostuksen uskotaan kasvavan eniten.⁵¹⁴ Reilun 2 000 suomalaisen nettipanelistin vastauksista kootut tulokset eivät luonnollisestikaan ole aukottomia, mutta jonkinlaista suuntaa lajien suosion kehityksestä nekin antavat.

⁵¹²http://www.sponsorinsight.fi/uploads/1/1/1/0/11102604/sponsor_insight_lehdisto%CC%88tiedote_17_03_2020_urheilulajit.pdf, Sponsor Insight, 17.3.2020.

⁵¹³ <https://www.taloustutkimus.fi/ajankohtaista/uutisia/jaakiekkoon-on-yha-arvostetuin-urheilulaji-jalkapallo-kirinyt-toiseksi.html>, Taloustutkimus, 22.4.2020.

⁵¹⁴ <https://www.taloustutkimus.fi/ajankohtaista/uutisia/jaakiekkoon-on-yha-arvostetuin-urheilulaji-jalkapallo-kirinyt-toiseksi.html>, Taloustutkimus, 22.4.2020.

7. Lähteet ja kirjallisuus

Sanomalehdet

Helsingin Sanomat 1990-2019.

Aikakauslehdet

Veikkaaja 1990-2003, 2009-2013.

IS Veikkaaja 2003-2009.

Urheilusanomat 2013-2017.

Urheilulehti 2017-2019.

Huikkee setti 2020.

Kirjallisuus

Airio, Iina & Walden, Timo. Huuhkajat. Suomifutiksen sankariaika. Otava, Helsinki 2010.

Ahola, Samuli. Etäfanin faniutuiminen ja identiteetti – Yksityisiä kaukosuhteita vai yhteisön karnevaalia. Pro gradu, Tampereen yliopisto, Tampere 2014.

Berglund, Bruce: Soccer gains foothold in the USA. Julkaistu suomennettuna: Yhdysvallat jalkapalloistuu. (suom. Kokkonen, Jouko), Liikunta & Tiede 55 (2–3), 31-33. Liikuntatieteellinen seura, Helsinki 2018.

Crolley, Liz, & Hand, David: Football and European Identity: Historical Narratives Through the Press. Routledge, London 2006.

Eerola, Antti: Punapaidoista Huuhkajiksi. Suomen jalkapallomaajoukkueen historia. Siltala, Helsinki 2015.

Giulianotti, Richard: Supporters, Followers, Fans, and Flaneurs: A Taxonomy of Spectator Identities in Football. Journal of Sport and Social Issues, 26 (1), 25-46. Sage, 2002.

Heinonen, Harri: Finnish Soccer Supporters Away from Home: A Case Study of Finnish National Team Fans at a World Cup Qualifying Match in Liverpool, England. Soccer & Society 3 (3), 26-50. Taylor & Francis, 2002.

Heinonen, Harri: Jalkapallon Lumo: Tutkimus suomalaisesta Everton-faniudesta. Atena, Jyväskylä 2005.

Itkonen, Hannu, Ilmanen, Kalervo, Jaskari, Liina & Matilainen, Pertti: Media urheilun tulkkina ja tekijänä. Jyväskylän yliopisto, liikuntatieteiden laitos, Jyväskylä 2008.

Itkonen, Hannu & Nevala, Arto (toim.): Kuningaspelin kentät. Jalkapallo paikallisena ja globaalina ilmiönä. Gaudeamus Helsinki University Press, Helsinki 2007.

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero: Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Vastapaino, Tampere 2016.

Kananen, Marko: Sarjat, joiden vuoksi taistella – suomalaisen jalkapallokannattajuuden arvoja, merkityksiä ja päämääriä FutisForum² -keskustelupalstalla. Liikunta & Tiede 56 (6), 68–76. Liikuntatieteellinen seura, Helsinki 2019.

Kolamo, Sami: Mediaurheilu. Tunnetalouden dynamo. Vastapaino, Tampere 2018a.

Kolamo, Sami: Urheilufaniudesta valtavirtaa ja kokopäivätoimista performanssia. Liikunta & Tiede 55 (2–3), 27-30. Liikuntatieteellinen seura, Helsinki 2018b.

Kumpulainen, Harri: Jalkapallopääkaupunki. Kertomus helsinkiläisestä jalkapallosta. Markkinointiviestintä Kärki, Helsinki 2014.

Laine, Antti: Urheilujournalismin Suomi-Ruotsi -maaottelu. Vertaileva tutkimus suomalaisten ja ruotsalaisten iltapäivälehtien Ateenan 2004 ja Torinon 2006 olympiauutisoinnista. Edita, Helsinki 2011.

Lautela, Yrjö & Wallén, Göran (toim.): Rakas jalkapallo. Sata vuotta suomalaista jalkapalloa. Kustannusosakeyhtiö Teos, Helsinki 2007.

Manzenreiter, Wolfram & Horne, John: Playing the Post-Fordist Game in/to the Far East: The Footballisation of China, Japan and South Korea. Soccer & Society 8 (4). 561-577. Taylor & Francis, 2007.

Manzenreiter, Wolfram: Sport and Body Politics in Japan. Routledge, New York & Oxfordshire, Englanti 2014.

Piispa, Jarkko: Kritiikittömästä kerronnasta ”fiaskoksi” nimittelyyn. Palloilulajien valmentajauutisointi lehdistössä 1990-2008. Pro gradu. Joensuun yliopisto, Joensuu 2008.

Pänkäläinen, Seppo: Suomalainen Urheilujournalismi. Liikuntatieteellinen seura, Helsinki 1998.

Quiroga, Alejandro: Football and National Identities in Spain: The Strange Death of Don Quixote. Palgrave Macmillan, New York, USA 2013.

Russell, Dave. Football, Football Everywhere. The 'Footballisation' of English Society from the 1990s. Julkaistu suomennettuna: Englantilaisen yhteiskunnan jalkapalloistuminen. Teoksessa: H. Itkonen & A. Nevala (toim.) Kuningaspelin kentät. Jalkapalloilu paikallisena ja globaalina ilmiönä, s. 27-34. Gaudeamus Helsinki University Press, Helsinki 2007

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna: KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkajulkaisu]. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto, Tampere 2006. Osoitteessa: <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>. Luettu 30.3.2020.

Seuri, Olli: Historian journalistinen esittäminen. 1960-luku Helsingin Sanomissa vuosina 2008 ja 2013. Acta Universitatis Tamperensis, Tampere 2016.

Steen, Rob, Novick, Jed & Richards, Huw (toim.): The Cambridge Companion to Football. Cambridge University Press, Cambridge 2013.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli: Laadullinen Tutkimus Ja Sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki 2018.

Vares, Vesa: Pallon herruus. Kuningaslajin valta ja lumo. Otava, Helsinki 2018a.

Vares, Vesa: Jalkapallo, politiikka ja uusi aika. Liikunta & Tiede 55 (2–3), 23-26. Liikuntatieteellinen seura, Helsinki 2018b.

Villgren, Matti: Maajoukkueen kannattajat identiteettinsä rakentajina. Teoksessa: H. Itkonen & A. Nevala (toim.) Kuningaspelin kentät. Jalkapalloilu paikallisena ja globaalina ilmiönä, s. 155-165. Gaudeamus Helsinki University Press, Helsinki 2007

Virtanen, Ari: Oi Suomi on! Huuhkajien tie jalkapallon EM-kilpailuihin. HS Kirjat, Helsinki 2020.

Vuorinen, Juha & Kasila, Markku: Pelimiehet. Suomen jalkapallon pelaajatilastot 1930–2006. Suomen urheilumuseosäätiö, Helsinki 2007.

Woodward, Kath: Planet Sport. Routledge, New York 2012.

Verkkosivustot

Ainoa mittari: Yleisömäärät 2019, 28.10.2018. Luettu 10.5.2020. Osoitteessa: <https://ainoamittari.wordpress.com/2019/10/28/yleisomaarat-2019/>.

FIFA: Associations and Confederations. Luettu 2.5.2020. Osoitteessa <http://fifa.com/associations>.

FIFA: Who we are. Luettu 18.5.2020. Osoitteessa <https://www.fifa.com/who-we-are/>.

Ilta-Sanomat: Urheilusanomista tulee Urheilulehti, 31.5.2017. Luettu 19.4.2020. Osoitteessa <https://www.is.fi/muutlajit/art-2000005233849.html>.

Media Audit Finland: KMT 2019 Lukijamäärät ja kokonaistavoittavuudet. Luettu 19.4.2020. Osoitteessa <https://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2020/03/Lukijamaarat2019.pdf>.

Sponsor Insight: Tutkimus: Jalkapallo ja ralli nousussa, jääkiekon asema vahvistui, 17.3.2020. Luettu 10.5.2020. Osoitteessa http://www.sponsorinsight.fi/uploads/1/1/1/0/11102604/sponsor_insight_lehdisto%CC%88tiedote_17_03_2020_urheilulajit.pdf.

Taloustutkimus: Jääkiekko on yhä arvostetuin urheilulaji – jalkapallo kirinyt toiseksi, 22.4.2020. Luettu 10.5.2020. Osoitteessa <https://www.taloustutkimus.fi/ajankohtaista/uutisia/jaakiekkoon-yha-arvostetuin-urheilulaji-jalkapallo-kirinyt-toiseksi.html>.

The Rec.Sport.Soccer Statistics: The RSSSF Archive - International Country Results. Foundation, 30.1.2020. Luettu 10.5.2020. Osoitteessa <http://www.rsssf.com/intland.html>.

UEFA: About UEFA. Luettu 18.5.2020. Osoitteessa <https://www.uefa.com/insideuefa/about-uefa/>.

UEFA: UEFA postpones EURO 2020 by 12 months, 17.3.2020. Luettu 10.5.2020. Osoitteessa <https://www.uefa.com/uefaeuro-2020/news/025b-0ef35fa07210-adb80b5eb2e7-1000--uefa-postpones-euro-2020/>.

Haastatellut henkilöt

Nylund, Ville. Jalkapallomaajoukkueen entinen pelaaja, Palloliiton tapahtumapäällikkö. Haastateltu 11.12.2019.

8. Liitteet

Liite 1: Suomen miesten jalkapallomaajoukkue MM- ja EM-karsinnoissa sekä Kansojen liigassa 1990-2019, ottelut ja sarjataulukot

Liite 2: Ville Nylundin haastattelu Helsingissä 11.12.2019, kysymykset

Liite 1: Suomen miesten jalkapallomaajoukkue MM- ja EM-karsinnoissa sekä Kansojen liigassa 1990-2019, ottelut ja sarjataulukot⁵¹⁵

Sarjataulukon merkit: O ottelut, V voitot, TP tasapelit, T tappiot, TM tehdyt maalit, PM päästetyt maalit, P pisteet.

Karsinnat vuoden 1992 Euroopan mestaruuskilpailuihin

Joukkue	O	V	TP	T	TM	PM	P	
Hollanti	8	6	1	1	17	2	13	Kisoihin
Portugali	8	5	1	2	11	4	11	
Kreikka	8	3	2	3	11	9	8	
Suomi	8	1	4	3	5	8	6	
Malta	8	0	2	6	2	23	2	

Pvm	Koti	Tulos	Vieras
12.9.1990	Suomi	0–0	Portugali
25.11.1990	Malta	1–1	Suomi
17.4.1991	Hollanti	2–0	Suomi
16.5.1991	Suomi	2–0	Malta
5.6.1991	Suomi	1–1	Hollanti
11.9.1991	Portugali	1–0	Suomi
9.10.1991	Suomi	1–1	Kreikka
30.10.1991	Kreikka	2–0	Suomi

Karsinnat vuoden 1994 maailmanmestaruuskilpailuihin

Joukkue	O	V	TP	T	TM	PM	P	
Ruotsi	10	6	3	1	19	8	15	Kisoihin
Bulgaria	10	6	2	2	19	10	14	Kisoihin
Ranska	10	6	1	3	17	10	13	
Itävalta	10	3	2	5	15	16	8	
Suomi	10	2	1	7	9	18	5	
Israel	10	1	3	6	10	27	5	

Pvm	Koti	Tulos	Vieras
14.5.1992	Suomi	0–3	Bulgaria
9.9.1992	Suomi	0–1	Ruotsi
14.11.1992	Ranska	2–1	Suomi
28.4.1993	Bulgaria	2–0	Suomi
13.5.1993	Suomi	3–1	Itävalta
16.6.1993	Suomi	0–0	Israel
25.8.1993	Itävalta	3–0	Suomi
8.9.1993	Suomi	0–2	Ranska
13.10.1993	Ruotsi	3–2	Suomi
10.11.1993	Israel	1–3	Suomi

Karsinnat vuoden 1996 Euroopan mestaruuskilpailuihin

Joukkue	O	V	TP	T	TM	PM	P	
Venäjä	10	8	2	0	34	5	26	Kisoihin
Skotlanti	10	7	2	1	19	3	23	Kisoihin
Kreikka	10	5	0	4	23	9	18	
Suomi	10	5	0	5	18	18	15	
Färösaaret	10	2	0	8	10	35	6	
San Marino	10	0	0	10	2	36	0	

Pvm	Koti	Tulos	Vieras
7.9.1994	Suomi	0–2	Skotlanti
12.10.1994	Kreikka	4–0	Suomi
16.11.1994	Suomi	5–0	Färösaaret
14.12.1994	Suomi	4–1	San Marino
29.3.1995	San Marino	0–2	Suomi
26.4.1995	Färösaaret	0–4	Suomi
11.6.1995	Suomi	2–1	Kreikka
16.8.1995	Suomi	0–6	Venäjä
6.9.1995	Skotlanti	1–0	Suomi
15.11.1995	Venäjä	3–1	Suomi

⁵¹⁵ <http://www.rsssf.com/intland.html>, The Rec.Sport.Soccer Statistics Foundation, 30.1.2020.

Karsinnat vuoden 1998 maailmanmestaruuskilpailuihin

Joukkue	O	V	TP	T	TM	PM	P	
Norja	8	6	2	0	21	2	20	Kisoihin
Unkari	8	3	3	2	10	8	12	Jatkokars.
Suomi	8	3	2	3	11	12	11	
Sveitsi	8	3	1	4	11	12	10	
Azerbaidz.	8	1	0	7	3	22	3	

Pvm	Koti	Tulos	Vieras
1.9.1996	Unkari	1-0	Suomi
6.10.1996	Suomi	2-3	Sveitsi
2.4.1997	Azerbaidz.	1-2	Suomi
30.4.1997	Norja	1-1	Suomi
8.6.1997	Suomi	3-0	Azerbaidz.
20.8.1997	Suomi	0-4	Norja
6.9.1997	Sveitsi	1-2	Suomi
11.10.1997	Suomi	1-1	Unkari

Karsinnat vuoden 2000 Euroopan mestaruuskilpailuihin

Joukkue	O	V	TP	T	TM	PM	P	
Saksa	8	6	1	1	20	4	19	Kisoihin
Turkki	8	5	2	1	15	6	17	Jatkokars.
Suomi	8	3	1	4	13	13	10	
P.-Irlanti	8	1	2	5	4	19	5	
Moldova	8	0	4	4	7	17	4	

Pvm	Koti	Tulos	Vieras
5.9.1998	Suomi	3-2	Moldova
10.10.1998	P.-Irlanti	1-0	Suomi
14.10.1998	Turkki	1-3	Suomi
31.3.1999	Saksa	2-0	Suomi
5.6.1999	Suomi	2-4	Turkki
9.6.1999	Moldova	0-0	Suomi
4.9.1999	Suomi	1-2	Saksa
9.10.1999	Suomi	4-1	P.-Irlanti

Karsinnat vuoden 2002 maailmanmestaruuskilpailuihin

Joukkue	O	V	TP	T	TM	PM	P	
Englanti	8	5	2	1	16	6	17	Kisoihin
Saksa	8	5	2	1	14	10	17	Jatkokars.
Suomi	8	3	3	2	12	7	12	
Kreikka	8	2	1	5	7	17	7	
Albania	8	1	0	7	5	14	3	

Pvm	Koti	Tulos	Vieras
2.9.2000	Suomi	2-1	Albania
7.10.2000	Kreikka	1-0	Suomi
11.10.2000	Suomi	0-0	Englanti
24.3.2001	Englanti	2-1	Suomi
2.6.2001	Suomi	2-2	Saksa
1.9.2001	Albania	0-2	Suomi
5.9.2001	Suomi	5-1	Kreikka
6.10.2001	Saksa	0-0	Suomi

Karsinnat vuoden 2004 Euroopan mestaruuskilpailuihin

Joukkue	O	V	TP	T	TM	PM	P	
Italia	8	5	2	1	17	4	17	Kisoihin
Wales	8	4	1	3	13	10	13	Jatkokars.
Jugoslavia*	8	3	3	2	11	11	12	
Suomi	8	3	1	4	9	10	10	
Azerbaidz.	8	1	1	6	5	20	4	

Pvm	Koti	Tulos	Vieras
7.9.2002	Suomi	0-2	Wales
12.10.2002	Suomi	3-0	Azerbaidz.
16.10.2002	Jugoslavia	2-0	Suomi
29.3.2003	Italia	2-0	Suomi
7.6.2003	Suomi	3-0	Serbia ja M.
11.6.2003	Suomi	0-2	Italia
6.9.2003	Azerbaidz.	1-2	Suomi
10.9.2003	Wales	1-1	Suomi

*Jugoslavia 4.2.2003 asti, sen jälkeen Serbia ja Montenegro.

Karsinnat vuoden 2006 maailmanmestaruuskilpailuihin

Joukkue	O	V	TP	T	TM	PM	P	
Alankomaat	12	10	2	0	27	3	32	Kisoihin
Tshekki	12	9	0	3	35	12	27	Jatkokars.
Romania	12	8	1	3	20	10	25	
Suomi	12	5	1	6	21	19	16	
Makedonia	12	2	3	7	11	24	9	
Armenia	12	2	1	9	9	25	7	
Andorra	12	1	2	9	4	34	5	

Pvm	Koti	Tulos	Vieras
18.8.2004	Romania	2-1	Suomi
4.9.2004	Suomi	3-0	Andorra
8.9.2004	Armenia	0-2	Suomi
9.10.2004	Suomi	3-1	Armenia
13.10.2004	Alankomaat	3-1	Suomi
26.3.2005	Tshekki	4-3	Suomi
8.6.2005	Suomi	0-4	Alankomaat
17.8.2005	Makedonia	0-3	Suomi
3.9.2005	Andorra	0-0	Suomi
7.9.2005	Suomi	5-1	Makedonia
8.10.2005	Suomi	0-1	Romania
12.10.2001	Suomi	0-3	Tshekki

Karsinnat vuoden 2008 Euroopan mestaruuskilpailuihin

Joukkue	O	V	TP	T	TM	PM	P	
Puola	14	8	4	2	24	12	28	Kisoihin
Portugali	14	7	6	1	24	10	27	Kisoihin
Serbia	14	6	6	2	22	11	24	
Suomi	14	6	6	2	13	7	24	
Belgia	14	5	3	6	14	16	18	
Kazakstan	14	2	4	8	11	21	10	
Armenia	14	2	3	7	4	13	9	
Azerbaidz.	14	1	2	9	6	28	5	

Pvm	Koti	Tulos	Vieras
2.9.2006	Puola	1-3	Suomi
6.9.2006	Suomi	1-1	Portugali
7.10.2006	Armenia	0-0	Suomi
11.10.2006	Kazakstan	0-2	Suomi
15.11.2006	Suomi	1-0	Armenia
28.3.2007	Azerbaidz.	1-0	Suomi
2.6.2007	Suomi	0-2	Serbia
6.6.2007	Suomi	2-0	Belgia
22.8.2007	Suomi	2-1	Kazakstan
8.9.2007	Serbia	0-0	Suomi
12.9.2007	Suomi	0-0	Puola
13.10.2007	Belgia	0-0	Suomi
17.11.2007	Suomi	2-1	Azerbaidz.
21.11.2007	Portugali	0-0	Suomi

Karsinnat vuoden 2010 maailmanmestaruuskilpailuihin

Joukkue	O	V	TP	T	TM	PM	P	
Saksa	10	8	2	0	26	5	26	Kisoihin
Venäjä	10	7	1	2	19	6	22	Jatkokars.
Suomi	10	5	3	2	14	14	18	
Wales	10	4	0	6	9	12	12	
Azerbaidz.	10	1	2	7	4	14	5	
Liechtenst.	10	0	2	8	2	23	2	

Pvm	Koti	Tulos	Vieras
10.9.2008	Suomi	3–3	Saksa
11.10.2008	Suomi	1–0	Azerbaidz.
15.10.2008	Venäjä	3–0	Suomi
28.3.2009	Wales	0–2	Suomi
6.6.2009	Suomi	2–1	Liechtenst.
10.6.2009	Suomi	0–3	Venäjä
5.9.2009	Azerbaidz.	1–2	Suomi
9.9.2009	Liechtenst.	1–1	Suomi
10.10.2009	Suomi	2–1	Wales
14.10.2009	Saksa	1–1	Suomi

Karsinnat vuoden 2012 Euroopan mestaruuskilpailuihin

Joukkue	O	V	TP	T	TM	PM	P	
Alankomaat	10	9	0	1	37	8	27	Kisoihin
Ruotsi	10	8	0	2	31	11	24	Jatkokars.
Unkari	10	6	1	3	22	14	19	
Suomi	10	3	1	6	16	16	10	
Moldova	10	3	0	7	12	16	9	
San Marino	10	0	0	10	0	53	0	

Pvm	Koti	Tulos	Vieras
3.9.2010	Moldova	2–0	Suomi
7.9.2010	Alankomaat	2–1	Suomi
12.10.2010	Suomi	1–2	Unkari
17.11.2010	Suomi	8–0	San Marino
3.6.2011	San Marino	0–1	Suomi
7.6.2011	Ruotsi	5–0	Suomi
2.9.2011	Suomi	4–1	Moldova
6.9.2011	Suomi	0–2	Alankomaat
7.10.2009	Suomi	1–2	Ruotsi
11.10.2011	Unkari	0–0	Suomi

Karsinnat vuoden 2014 maailmanmestaruuskilpailuihin

Joukkue	O	V	TP	T	TM	PM	P	
Espanja	8	6	2	0	14	3	20	Kisoihin
Ranska	8	5	2	1	15	6	17	Jatkokars.
Suomi	8	2	3	3	5	9	9	
Georgia	8	1	2	5	3	10	5	
Valko-Ven.	8	1	1	6	7	16	4	

Pvm	Koti	Tulos	Vieras
7.9.2012	Suomi	0–2	Ranska
12.10.2012	Suomi	1–1	Georgia
22.3.2013	Espanja	1–1	Suomi
7.6.2013	Suomi	1–0	Valko-Ven.
11.6.2013	Valko-Ven.	1–1	Suomi
6.9.2013	Suomi	0–2	Espanja
10.9.2013	Georgia	0–1	Suomi
15.10.2013	Ranska	3–0	Suomi

Karsinnat vuoden 2016 Euroopan mestaruuskilpailuihin

Joukkue	O	V	TP	T	TM	PM	P	
P.-Irlanti	10	6	3	1	16	8	21	Kisoihin
Romania	10	5	5	0	11	2	20	Kisoihin
Unkari	10	4	4	2	11	9	16	Jatkokars.
Suomi	10	3	3	4	9	10	12	
Färssaaret	10	2	0	8	6	17	6	
Kreikka	10	1	3	6	7	14	6	

Pvm	Koti	Tulos	Vieras
7.9.2014	Färssaaret	1–3	Suomi
11.10.2014	Suomi	1–1	Kreikka
14.10.2014	Suomi	0–2	Romania
14.11.2014	Unkari	1–0	Suomi
29.3.2015	P.-Irlanti	2–1	Suomi
13.6.2015	Suomi	0–1	Unkari
4.9.2015	Kreikka	0–1	Suomi
7.9.2015	Suomi	1–0	Färssaaret
8.10.2015	Romania	1–1	Suomi
11.10.2015	Suomi	1–1	P.-Irlanti

Karsinnat vuoden 2018 maailmanmestaruuskilpailuihin

Joukkue	O	V	TP	T	TM	PM	P	
Islanti	10	7	1	2	16	7	22	Kisoihin
Kroatia	10	6	2	2	15	4	20	Jatkokars.
Ukraina	10	5	2	3	13	9	17	
Turkki	10	4	3	3	14	13	15	
Suomi	10	2	3	5	9	13	9	
Kosovo	10	0	1	9	3	24	1	

Pvm	Koti	Tulos	Vieras
5.9.2016	Suomi	1–1	Kosovo
6.10.2016	Islanti	3–2	Suomi
9.10.2016	Suomi	0–1	Kroatia
12.11.2016	Ukraina	1–0	Suomi
24.3.2017	Turkki	2–0	Suomi
11.6.2017	Suomi	1–2	Ukraina
2.9.2017	Suomi	1–0	Islanti
5.9.2017	Kosovo	0–1	Suomi
6.10.2017	Kroatia	1–1	Suomi
9.10.2017	Suomi	2–2	Turkki

Kansojen liiga 2018

Joukkue	O	V	TP	T	TM	PM	P	
Suomi	6	4	0	2	5	3	12	Jatkokars.*
Unkari	6	3	1	2	9	6	10	Jatkokars.
Kreikka	6	3	0	3	4	5	9	
Viro	6	1	1	4	4	8	4	

Pvm	Koti	Tulos	Vieras
8.9.2018	Suomi	1–0	Unkari
11.9.2018	Suomi	1–0	Viro
12.10.2018	Viro	0–1	Suomi
15.10.2018	Suomi	2–0	Kreikka
15.11.2018	Kreikka	1–0	Suomi
18.11.2018	Unkari	2–0	Suomi

*Koska Suomi pääsi 2020 karsinnoista suoraan kisoihin, ei jatkokarsintapaikkaa käytetä.

Karsinnat vuoden 2020 Euroopan mestaruuskilpailuihin

Joukkue	O	V	TP	T	TM	PM	P	
Italia	10	10	0	0	37	4	30	Kisoihin
Suomi	10	6	0	4	16	10	18	Kisoihin
Kreikka	10	4	2	4	12	14	14	
Bosnia-H.	10	4	1	5	20	17	13	
Armenia	10	3	1	6	14	25	10	
Liechtenst.	10	0	2	8	2	31	2	

Pvm	Koti	Tulos	Vieras
23.3.2019	Italia	2-0	Suomi
26.3.2019	Armenia	0-2	Suomi
8.6.2019	Suomi	2-0	Bosnia-H.
11.6.2019	Liechtenst.	0-2	Suomi
5.9.2019	Suomi	1-0	Kreikka
8.9.2019	Suomi	1-2	Italia
12.10.2019	Bosnia-H.	4-0	Suomi
15.10.2019	Suomi	3-0	Armenia
15.11.2019	Suomi	3-0	Liechtenst.
18.11.2019	Kreikka	1-2	Suomi

Liite 2: Ville Nylundin haastattelu Helsingissä 11.12.2019, kysymykset

1. Kerro taustastasi maajoukkueen parissa. Ensin pelaajana, sitten taustajoukoissa? Oma maajoukkueurasi alkoi 1996, mutta karsintapelit sitten 2000-luvun alussa. Vaihtopelaajista hankala löytää tietoja tilastoista, olit vissiin penkillä useammassakin pelissä? Kävitkö katsomassa karsintamatseja kuitenkin, vaikka et olisi joukkueessa ollut?
2. Pelaajauran jälkeen urkeni ura maajoukkueen taustoissa. Kerro vähän näistä tehtävistä.
3. Tutkimukseni ajatuksena on siis havainnoida ja analysoida muutosta, jota maajoukkueen ympärillä on tapahtunut 1990-luvun puolesta välistä lähemmäksi tätä päivää, erityisesti julkisen keskustelun, yhteiskunnallisen aseman ja kannattajuuden sekä kulutuksen näkökulmasta. Mediaa havainnoidessa vaikuttaa, että vielä 1990-luvulla maajoukkuefutis ei ehkä ollut kovinkaan suuri juttu suuren yleisön keskuudessa. Oliko näin?
4. Onko siis muutosta tapahtunut? Minkälaista se on ollut? Näetkö käännekohtia, jolloin yleisön kiinnostuksessa olisi tapahtunut merkittäviä muutoksia?
5. Mediahavaintojen perusteella vaikuttaa, että menneinä vuosikymmeninä syy saapua katsomaan Suomen maajoukkueen peliä oli itse maajoukkueen sijasta nimekäs vastustaja, tähtipelaajat (Litmanen) tai jopa vain hyvä kesäsää. Nykyään vaikuttaisi, että tärkeämpää olisi itse ottelu ja sen merkitys. Onko sinulla havaintoja tällaisesta?
6. Entäs sitten odotukset. Median perusteella ainakaan 1990-luvulla sen suurempia odotuksia ei esimerkiksi ennen karsintoja asetettu – toki ne sitten joissain tapauksissa nousivat. Ovatko odotukset muuttuneet ajan kuluessa? Mitä mieltä tästä?
7. Hanskat tiskiin –ilmiö: tuntuu, että usein on heitetty hanskat tiskiin jo ensimmäisen karsintatappion jälkeen, ainakin mediassa. Esimerkiksi EM04-karsintojen avauspeli Walesia vastaan: loppuiko usko silloin joukkueen sisälläkin?
8. Mediahavaintojen perusteella 1990-luvulla ja vielä seuraavallakin vuosikymmenellä suhtautuminen maajoukkueeseen ja yleisemminkin suomalaiseen futikseen on ollut pessimististä, toivotonta ja välillä jopa vähättelevää ja halveksivaakin. Onko sinulla tällaisia havaintoja?
9. Yksi omaan korvaani vähättelevä ilmaisu on ammattilainen. Ammattilaisia oltiin, kun pelattiin ulkomailla – vaikka olisi pelannut kotimaassa amatikseen, niin silti ei oltu median kielenkäytössä ammattilaisia. Oliko näin?
10. Kannattajuudesta ja kannattajakulttuurista. Minkälaisena näet sen muutoksen? Median perusteella esimerkiksi 1990-luvulla äänekestä ja intohimoista kannattamista ihmeteltiin, oudoksuttiin ja jopa pelättiin. Oliko maajoukkueen peleissä meteliä?
11. Kannattajakulttuuri alkoi käsittääkseni syntyä ja kasvaa sinun pelaajaurasi aikana. Miltä tämä tuntui pelaajan näkökulmasta? 1990-luvun lopulla mediassa alkoi näkyä pelaajien kommentteja kannattajille ja yleisölle pelaamisesta ja esimerkiksi huonojen pelien eräänlaisesta hyvittämisestä. Muistatko tämän tyyppisiä ajatuksia?

12. Milloin sinä olet uskaltanut uskoa kisapaikkaan?
13. Tuleeko mieleen joitakin muita muutoksia yleisessä ilmapiiirissä näiden vuosikymmenien aikana?
14. Palataan vielä murroskohtiin. Tuleeko mieleen joitakin käänteentekeviä pelejä, karsintoja tai muita ajankohtia?
15. Muita ajatuksia?